گۆتارێن رەمەزانێ

ئەحسین ئیبراهیم دۆسکی

(١)
ب خێر بێت رەمەزان

جارەكا دی وپشتی چاڤەڕێیەكا یازدە هەیڤان ڤەكێشای رەمەزان هاتە ڤە، ب خێر وبەرەكەت ڤە هات، دا ببتە مێڤانەكێ عەزیز یێ دویر كەفتنا وی ل خۆشتڤییان درێژ بووی، ئەو مێڤانێ ئەڤە سالەكە خێزانا موسلمان ل هیڤییا هاتنا وی..

ووەكی ئەم هەمی دزانین هەر جارەكا خێزان ب هاتنا مێڤانەكێ عەزیز ب حەسییێت، لێ دگەڕییێت ب هەمی شیانێن خۆ ڤە بەرهەڤییا هاتنا وی مێڤانی كەت، مالا خۆ بۆ ئامادە كەت، وئەندامێن خۆ ژ لایێ نەفسی ڤە بۆ پێشوازییا وی بەرهەڤ كەت، وهندەك گوهۆڕینێ ئێختە ژڤانێن كارێ خۆ وسەروبەرێ ژینا خۆ.. وچەند ئەڤ مێڤانە یێ ب بهاتر بت، بەرهەڤی بۆ هاتنا وی دێ یا مەزنتر بت. وهوین چ دبێژن ئەگەر ئەو مێڤان ئەو بت یێ ب ملیوونان مرۆڤ ل هیڤییێ بن، وەكی وی مێڤانی یێ ئەڤرۆ ئەم ب دیتنا خۆ چاڤروهن ودلخۆش كرین؟

بێ گومان پێشوازی یا لێ دئێتەكرن دێ یا گەرمتر بت، ژ ل سەر ئاستێ رەسمی یێ دەولەتێ بت، چ ل سەر ئاستێ خێزانێ بت، یان ژی ل سەر ئاستێ كەسایەتی بت..

وپێشوازی ل هاتنا هەیڤا رەمەزانێ، ژ هەمی لایان ڤە یا گەرمە، ل سەر مستەوایێ رەسمی یێ دەولەتێ -وەكی ئەم دبینین- پترییا دەولەتێن موسلمانان ژڤانێن كاركرنێ ل دەزگەهێن خۆ دگوهۆڕن، و ب نڤیسینێن رەسمی رۆژی شكاندنا (عەلەنی) وبەرچاڤ قەدەە دكەن وەك رێزگرتنەك ل ڤێ هەیڤێ وهەستێ رۆژیگران، وهندەك دەولەت

پترىیا ڤێ هەیڤێ دکەنە بێنڤەدان بۆ هندێ دا خەلک بشێن ب ئێکجاری خۆ بۆ پێشوازیکرنا ل ڤی مێڤانی ڤالا بکەن، وهەر ل سەر مستوایێ رەسمی ویێ نیڤ رەسمی ژی وهێشتا بەری هاتنا ڤێ هەیڤێ ب دەمەکی دەزگەهێن ڕاگەهاندنێ خۆ بەرهەڤ دکەن بۆ ئامادەکرنا کۆمەکا بەرنامەیێن نوی ویێن تایبەت ب ڤێ هەیڤێ ڤە (یێ ددورست ویێن نەدورست ژی!).

و ل سەر مستوایێ خێزانێ ژی، خێزان هەوجەیێن خۆ (یێن خوارن وڤەخوارنێ ب تایبەتی) پەیدا دکەت، ودبت ئەو بەرنامەیەکێ نوی بۆ قەتاندنا دەمی و ب ڕێڤەبرنا سەروبەرێ ژینا ڕۆژانە بۆ خۆ بدانت..

و ل سەر ئاستێ کەسایەتی ژی دێ بینی مرۆڤێ موسلمان، خۆ گەلەک ژ وان یێن بەری وپشتی رەمەزانێ چو ئعتبارێ بۆ دینداریێ نەدانن ژی، ل ڤی دەمی ب ئحترام وڕێزگرتن ڤە ل بەرانبەر ڤی مێڤانی ڕادوەستن، هندەک ڤێ هەیڤێ بۆ خۆ ب باشترین دەلیڤە دزانن کو تێدا ل خۆ بزڤرن وهندەک حسێبێ د گەل خۆ بکەن، وئێکا هند بکەن کو گونەهێن وان یێن بۆری بۆ بێنە ژێبرن، وبەرپەڕەکێ دی یێ نوی د گەل خودایێ خۆ ڤەکەن.

ومرۆڤێ موسلمان د گەل ڤێ هەیڤێ ئێک ژ دوانە:

- یان موسلمانەکێ دیندار وعیبادەتکەرە، وئەڤە ب کەیف وشەوق ڤە پێشوازییێ ل ڤێ هەیڤێ دکەت، وشوکرا خودێ دکەت کو ئەو گەهاندییە مەوسمێ عیبادەتی یێ خێر تێدا دئێنە زێدەکرن، وخێرخواز تێدا دئێنە خەلاتکرن، وجەووێ زێدەبوونا باوەرییێ تێدا دئێتە بەرهەڤکرن، لەو دێ بینی ئەو زەند وباسکێن خۆ هلددەت، و(مونافەسێ) د گەل عیبادەتکەران دکەت، دا هندی ژێ بێت خۆ پتر نێزیکی خودێ بکەت..

- یان ژی موسلمانەکێ گونەهکارە، وئەڤە ژی ئەگەر ئەصلێ باوەرییێ ل نک هەبت، ڤێ هەیڤێ -وەکی مە گۆتی- بۆ خۆ ب باشترین دەلیڤە

دزانت کو تێدا ل خۆ بزڤڕت وهندەک حسێبێ د گەل خۆ بکەت، وهندەک ژی ئەوێن خودێ خێر بۆ نەنڤیسی، هاتنا ڤێ هەیڤێ تارییێ ل سەر تارییێ ل وان زێدە دکەت، لەو دێ بینی ئەڤ هەیڤە دئێت ودچت بێی چو گوهۆڕینێ ل وان بکەت..

هیڤییا مە ژ خودێ ئەوە ئەو مە بکەتە ژ وان کەسان یێن ب کەیف ڤە پێشوازییێ ل ڤێ هەیڤێ دکەن، و ب مفا ڤە ژێ دەردکەڤن، ژ وان یێن رەمەزان ڕۆناهییێ ل وان زێدە دکەت، نە کو تارییا ل سەر تارییێ، و ب خێر بێت رەمەزان..

(٢)
بۆچی ڕۆژی؟

بێ گومان هەر عیبادەتەکێ خودێ ل سەر مە فەر کربت، حیکمەتەک تێدا هەیە، چ ئەم پێ دزانا بین یان نە، وئەو حیکمەت مەصلحەتەکا مرۆڤی یا دنیایێ یان یا ئاخرەتێ ب جهـ دئینت، وهەر جارەکا ئەم شیاین حیکمەتا وی عیبادەتی بزانین هنگی ئەو عیبادەت -وەکی زانایێن ئوصوولێ دبێژن- دێ عیبادەتەکێ (موعەللەل) بت، یەعنی: عللەتا وی دێ یا ئاشکەرا بت، وئەگەر ئەم ب عەقل وتێگەهشتنا خۆ نەشیاین حیکمەتا وی عیبادەتی دەسنیشان بکەین، هنگی ئەو عیبادەت یێ (موعەللەل) نابت، وحیکمەت ژێ دێ (تەعەببود) بت وهند! بەلێ مەعنا ڤێ چەندێ ئەو نینە کو هەر وهەر کەسەک نەشێت ب زانینا خۆ بگەهتە وێ حیکمەتێ یا ل بەر هندەک کەسان یان گەلەکان ڤەشارتی مای.

وڕۆژی -ئەگەر ئەم هزرا خۆ تێدا بکەین- دێ بینین ئێک ژ وان عیبادەتانە یێن (موعەللەل) چونکی حیکمەت ژێ بۆ هەر کەسەکێ تێ بگەهت یا ئاشکەرایە، وکارتێکرنا ڤی عیبادەتی یا ئاشکەرایە ل سەر هەمی ئاستان، چ ئاستێ (فەردی) بت، چ یێ (جەماعی)، وئەڤ کارتێکرنە، یان حیکمەتا ڤی عیبادەتی خودێ وپێغەمبەرێ وی ب خۆ -سلاڤ لێ بن- بۆ مە ئاشکەرا ودەسنیشان کرییە..

وئێکەمین پسیار مرۆڤ ژ خۆ دکەت، دەمێ دەست ب گرتنا ڕۆژیێن ڤێ هەیڤێ دکەت ئەوە: ئەرێ بۆچی ئەز یێ ب ڕۆژی بم؟

یان: ئەرێ چ فایدە ژ ڕۆژییێ دگەهتە من حەتا ئەز ڤێ زەحمەتێ ووەستیانێ بدەمە بەر خۆ؟

ژبلی کو ئەم دەمێ ڕۆژییێ دگرین، ئەم ئەمرێ خودێ ب جهـ دئینین، وعەبدینییا خۆ بۆ وی بەرچاڤ دکەین، هژمارەکا مفایان د ڕۆژییێ دا هەنە، قەناعەتێ بۆ مە چێ دکەن کو ئەڤ عیبادەتە ژ بەر هندەک حیکمەتێن مەزن یێ ل سەر مە هاتییە فەرزکرن، ومرۆڤێ ڕۆژیگر ئەگەر ڤان مفایان ژ ڕۆژییا خۆ ب ڕەنگەکێ عەمەلی نەبینت، هنگی حەقێ وییە د گەل مرۆڤێن نەزان سەرێ خۆ بهژینت وبێژت: ما چ فایدە د ڤان ڕۆژییان دا هەیە ئەم دگرین؟! ژ خۆ ئەگەر وی ئەڤ بەرهەمێ ڕۆژییێ ب ڕەنگەکێ عەمەلی د ژیانا خۆ دا دیت، هنگی دێ زانت کانێ بۆچی ئەو ڕۆژییێ دگرت..

* ڕۆژی ئەگەر ب دورستی ڕۆژی بت، دێ خودانێ خۆ فێری تەقوایێ کەت، دەمێ ئەو برسی وتێنی دبت، ودمیننە ب تنێ وکەس وی نابینت، وخوارن وڤەخوارن یا ل بەر سنگی وی، وئەو دەست ناکەتێ، دبێژت: چونکی خودێ یێ من دبینت، ئەڤە تەقوایە.. بەلێ خوزی ئەڤ تەقوایا وی نە ب تنێ بۆ خوارن وڤەخوارنێ بت، بەلکی بۆ هەر تشتەکێ دی بت یێ خودێ ل سەر وی حەرام کری، وگۆتییێ نێزیک نەبە.

* دەمێ ئەو هەست ب برسێ دکەت، وپشت ددەتە وان نعمەتێن حەلال یێن خودێ داینە وی، ووەکی وی کەسی لێ دئێت یێ ئەڤ نعمەتە د گەل نەهاتینە کرن، ئەو قەدرێ وێ قەنجییێ دێ زانت یا خودێ د گەل کری، وئەڤ زانینە پێتڤییە بەرێ وی بدەتە شوکرا خودێ، وشوکر بەس ئەو نینە ئەو ب دەڤی بێژت: شوکر بۆ خودێ! بەلکی شوکرا دورست ئەوە ئەو وان نعمەتێن خودێ د گەل وی کرین د بێ ئەمرییا خودێ دا ب کار نەئینت.

* مرۆڤ ئەگەر ڕۆژیگرەکێ دورست بت، دڤێت ڕۆژییا وی وی فێری صەبر وتەحەمولا ل سەر نەخۆشییێ بکەت، ودەمێ د حەدیسێ دا هاتی:

ئەگەر ئێک ژ هەوە یێ ب ڕۆژی بوو وکەسەک هات وسەقەت د گەل ئاخت بلا بەرسڤا وی نەدەت وبێژتێ: ئەزێ ب ڕۆژیمە.. مەعنا وێ ئەوە بلا ڕۆژی‌یا وی وی فێری صەبرا ل سەر نەخۆشی‌یان بکەت.

* ڕۆژی‌یا دورست وتمم ئەوە یا بەرێ خودانی ژ هەمی ڕەنگێن خرابی‌یێ ددەتە پاش، ئەزمانێ وی، دەستێ وی، دلێ وی، وچاڤێ وی، ژ حەرامی‌یێ وەردگێڕت، لەو ڕۆژی باشترین مەدرەسەیە بۆ پاقژکرنا نەفسێ، وچاندنا ئەخلاقێ باش ل نک خودانی..

* ڕۆژی -ئەگەر ڕۆژی بت- دبتە ئەگەرا ئاڤاکرنا جڤاکەکا ئێککگرتی و ب رەحم، وئەو ئێکەتی‌یەکا شعووری د ناڤبەرا کوڕێن جڤاکێ دا پەیدا دکەت، هەمی پێکڤە خۆ برسی دکەن، وهەمی پێکڤە خۆ تێر دکەن، ڤێجا بۆچی ئەو هەمی د کاروبارێن مەزن ومەصیری دا پێکڤە نەبن، یان بۆچی گاڤا هندەک ژ وان دەمێ تێر دبن یێن برسی ژبیر دکەن؟

خوزی ڕۆژی‌یێن مە ب دورستی ڕۆژی بان، نە کو چاڤلێکرن وعەدەتەکێ هشک وڤالا بان ژ مەعنایێن خۆ یێن دورست.

(٣)
زارۆكێن مه ورۆژێگرتن

مەلكەكی ژ مەلكێن دنیایێ، خەمەكا مەزن ژ پەروەردەكرن وفێركرنا زارۆكەكێ خۆ دخوار، هێشتا ئەوێ بچویک ل دیوانا حوكمی ئامادە دكر، وفێری هۆنەرێ سیاسەتێ ورێڤەبرنا كاروبارێ دەولەتێ دكر، حەتا هندەک ژ زەلامێن دیوانا وی ئەڤ چەندە ب غەریبی ڤە ژێ وەرگرت، ئینا رۆژەكێ وی گۆتە وەزیرێ خۆ: هەچییێ كورێ باش تەربیەت كەت، دفنا دوژمنێ خۆ دێ ل ئاخێ دەت! ڤێ گۆتنێ من دڤێت بكەمە دەرگەهـ بۆ پەیڤا خۆ یا ئەڤرۆ كو ل دۆر زارۆكێن مە ورۆژیگرتنێیە..

تشتەكێ ئاشكەرایە د شریعەتی دا كو (تەكلیف) ل مرۆڤی نائێتەكرن هندی یێ بالغ نەبت، ومەعنا گۆتنا مە تەكلیف لێ نائێتەكرن، ئەڤەیە: ئەگەر هات ووی كارەكێ واجب نەكر (وەكی نڤێژێ یان رۆژییێ) ل سەر وی نائێتە هژمارتن گونەهـ، وچو عقووبە د دنیایێ ژی دا ژێ ناگرن. بەلێ مەعنا ڤێ ئەو نینە ئەم دەستان ژ مرۆڤێ بالغ نەبووی بكێشین، و ب هێجەتا هندێ كو ئەو هێشتا زارۆكە، وسەربەردای بهێلین، بێژین: بلا نەدەخست!

شفک ئەگەر ژ تەری نەئێتە چەماندن، پشتی هشک دبت گەلەک دێ یا ب زەحمەت بت بێتە چەماندن، ئەو كەسێن دخوازن (دین) بۆ زارۆكان نەئێتە گۆتن، ڤێ چەندێ دزانن لەو وێ داخوازێ دكەن.. وئیسلامێ گرنگییەكا مەزن دایە زارۆكی ب هەمی لایان ڤە ب تایبەتی لایێ پەروەردەكرن وبەرهەڤكرنێ ڤە بۆ ب جهئینانا (تەكالیفێن شەرعی) ڤە، وپێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- د حەدیسەكا خۆ دا فەرمانێ ل مە دكەت كو

ئەم ل حەفت سالىیێ زارۆكى فێرى نڤێژێ بكەین.. ووەكى نڤێژێ ڕۆژى، هەر چەندە دڤێت ژ بیرا خۆ نەبەین كو ڕۆژى ژ نڤێژێ ب زەحمەتتره، بەلێ بەرانبەر ڤێ زەحمەتێ (رەغبەت ودافعەكێ ذاتى) یێ پتر ل نك زارۆكى بۆ ڕۆژىیێ هەیە وى پال ددەت كو تەحەممولا هندەك نەخۆشىیێ بكەت پێخەمەت گرتنا ڕۆژىیێ، ئەو ژى دافعێ خۆئینانە پێشە! یەعنى: زارۆك هەست ب كەیفەكا مەزن دكەت دەمێ ئەو ڕۆژىیەكێ دگرت، چونكى ئەو هزر دكەت كو ئەو ژ مەزنان دئێتە هژمارتن، لەو دێ بینى زارۆك یێ ڕژدە ل دەمێ پاشیڤێ ڕابیت، ئەگەر خۆ ڕۆژا د دویڤ دا ئەو یێ ب ڕۆژى نەبت ژى..

ئەڤى دافعێ ل نك زارۆكى هەى دڤێت ئەم ئستغلال بكەین دا وى فێرى ڕۆژیگرتنێ بكەین، هندەك دەیباب هەنە حەز ناكەن (یان ناهێلن) زارۆكێ وان ڕۆژىیێ بگرن، ب هێجەتا هندێ كو ئەو نەشێت ڕۆژىیێ بگرت، وئەڤە كارەكێ دورست نینە.. ئازادىیێ بدە زارۆكى كو سپێدێ یێ ب ڕۆژى بت، وئەگەر نیڤرۆ هەست ب برسەكا زێدە كر مەنعا وى نەكە ئەو ڕۆژىیا خۆ بخۆت، وتەشجیعا وى بكە، وبێژێ: گەلەك باشە ئەڤە نیڤ ڕۆژى تە گت، سوباهى ژى نیڤێ بگرە ئەڤە ئێك! وڕۆژا د دویڤ دا ئەگەر گۆت: ئەز دێ یێ ب ڕۆژى بم، نەبێژێ: تو ژ خۆ وە دبێژى دوهى ژى تە نەگرت!

خوارن وڤەخوارن تشتێ ژ هەمىیان گرنگترە ل نك زارۆكى، ئەگەر ئەو هێشتا زارۆك فێرى هندێ بوو پێخەمەت ئارمانجەكا بلند پشت بدەتە خوارن وڤەخوارنێ، وتەحەممولا نەخۆشىیێ بكەت دا بگەهتە وێ ئامانجێ یا وى ل بەرا خۆ داناى، سوباهى دەمێ ئەو مەزن دبت ژێ نەترسە كو ئەو د ژینا خۆ دا یێ سەركەفتى بت.

زارۆکێ تە دەمێ خۆ فێری ب هێزکرنا (ئیرادەیا) خۆ دکەت ب گرتنا ڕۆژییێ بلا کەیفا تە بێت، چونکی ئەڤ ئیرادەیە یا ل پاشەڕۆژێ وی دگەهینتە ڕێزا سەرکەفتنییان، (ئیمامێ بوخاری) د (صەحیحا) خۆ دا (بابەک) دانایە ل بن ناڤێ (ڕۆژیگرتنا زارۆکان) بۆ هندێ دا ئەو بنەجهـ بکەت کو صەحابییان -بۆ فێرکرن ومەشقدان- فەرمان ب ڕۆژییێ ل زارۆکێن خۆ دکر ئەو ڕۆژییان بگرن، وکو وان هندەک یاری ژ هرییێ بۆ زارۆکان چێ دکرن، دا پێڤە موژیل ببن وبرسێ ژ بیر بکەن، حەتا ڕۆژی ب دویماهی هاتبا.. ڤێجا ئەگەر تە بڤێت دفنا دوژمنێن خۆ ل ئاخێ بدەی خەمێ ژ تەربیەتا زارۆکێ خۆ بخۆ، وگوهـ نەدە وان ئەوێن دبێژن: زارۆکێن خۆ ب نڤێژ وڕۆژییان ڤە نەدەخسینن!

زارۆکێ تە ئەڤرۆ.. زەلامێ ئوممەتێ یێ سوباهییە، وتو ئەڤرۆ چ بچینی سوباهی دێ وی هەلینی، و ژ بیر نەکە ل قیامەتێ پسیارا کوڕ وکچێن تە دێ ژ تە ئێتەکر کانێ تە چاوا ئەو تەربیەت کربوون.

(٤)
ڕەمەزان مەیدانا ڕەحمێ

دلۆڤانی یان رەحم سالۆخەتەکێ مەزنە ئێکا هند ژ خودانێ خۆ چێ دکەت کو ئەو هەست ب دلنەرمی‌یێ بکەت دەمێ دبینت کەسەک یێ کەفتی‌یە نەخۆشی‌یەکێ، یان بەلا وموصیبەتەک یا ب سەر ئێکی دا هاتی، وهند بۆ وی نەخۆش بت هەر وەکی ئەو موصیبەت ب سەرێ وی هاتی، لەو هیڤی‌یا وی یا مەزن دێ ئەو بت ببینت ئەو نەخۆشی یا ژ سەر وی مرۆڤی ڕابووی، وئەگەر ژێ بێت ئەو دێ کاری بۆ ڕاکرن ونەهێلانا وێ نەخۆشی‌یێ کەت..

ورەحم ب خۆ -ب چەند جوداهی ڤە- سالۆخەتەک ژ سالۆخەتێن خودایێ مەزنە، ورەحما وی هەر تشتەکێ هەبت د ڤێ دنیایێ دا ڤەگرتی‌یە، وکەسەک نینە ژ هندەکێ ژ رەحما وی ڤالا ببت، و ل ئاخرەتێ رەحما وی یا تایبەتە بۆ خودان باوەران.

وهەیڤا رەمەزانێ مەیدانەکا بەرفرەهە ژ مەیدانێن رەحم ودلۆڤانی‌یێ، بەلکی گەلەک جاران بۆ رەمەزانێ دئێتە گۆتن: (هەیڤا رەحمێ)، چونکی رەحم ب جوانترین ڕەنگێن خۆ ڤە دڤێت ل ڤێ هەیڤێ ژ لایێ ڕۆژیگران ڤە بێتە بەرچاڤکرن.. ورەحم -وەکی مە ئیشارەت پێ دای- دو ڕەنگن: رەحما خودێ ب بەنی‌یان، ورەحما بەنی‌یان ب ئێک ودو، وئەڤ هەردو ڕەنگێن رەحمێ ل هەیڤا رەمەزانێ زێدە وبەرفرەهـ دبن.

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- د گۆتنەکا خۆ دا یا (موسلم وبوخاری) ژێ ڤەدگوهێزت، دبێژت: ﴿ إذا كان رمضان فتحت أبواب الرحمة، وغلقت

أبواب جهنم ﴾ دەمێ دبتە رەمەزان دەرگەهێن رەحمێ ڤەدبن، ودەرگەهێن جەهنەمێ دئێنە دائێخستن.

و د حەدیسەکا دی دا یا (ابن خزيمە) ڤەدگوهێزت، هاتیيە: ﴿ إن شهر رمضان أوله رحمة، وأوسطه مغفرة، وآخره عتق من النار ﴾ هەیڤا رەمەزانێ سەرێ وێ رەحمە، ونیڤا وێ گونەهـ ژێبرنە، ودویماهیيا وێ ئازاکرنا ژ ئاگرییە.

مەعنا: ل ڤێ هەیڤێ دەرگەهێن رەحما خودێ زێدەتر ژ هەر هەیڤەکا دی دئێنە ڤەکرن، وخودێ پتر ل گونەهێن گونەهکاران دبۆرت، ووان ژ ئاگری ئازا دکەت.. وئەڤەیە ئارمانجا مەزنا هەر خودان باوەرەکی.

ورەحما مرۆڤان ب ئێک ودو شوینوارەکێ جوانە ژ شوینوارێن رەحما خودێ ب مەخلووقاتی، ئەو پێ ژ ئاتافێن دنیایێ ڕزگار دبن، ودگەهنە کنارێ تەناهیيێ، وئیسلام ب ڕەنگەکێ ئاشکەرا فەرمانێ ل مە دکەت کو ئەم رەحمێ د دلێن خۆ دا بچینین، ودلۆڤانیيێ ب ئێک ودو ببەین، (بوخاری) ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ڤەدگوهێزت، دبێژت: ﴿ من لا يرحم الناس لا يرحمه الله ﴾ هەچیيێ رەحمێ ب مرۆڤان نەبەت، خودێ رەحمێ پێ نابەت. یەعنی: رەحما خودێ ب رەحما مرۆڤان ڤە یا گرێدایە، وئەو کەسێ رەحمێ ب خەلکی نەبەت، بلا ل هیڤیيا هندێ نەبت خودێ ژی رەحمێ پێ ببەت، وهەر ب ڤێ مەعنایێ د حەدیسەکا دی دا یا (ترمذی) ڤەگوهاستی هاتیيە: ﴿ ارحموا من في الأرض يرحمكم من في السماء ﴾ هوین رەحمێ ب وان ببەن یێن ل عەدری، ئەوێ ل عەسمانی ژی دێ رەحمێ ب هەوە بەت.

و ژ وان پالدەرێن مرۆڤێ ڕۆژیگر بەر ب رەحمێ ڤە دبەن ئەوە دەمێ ئەو خۆ ژ خوارن وڤەخوارنێ ددەتە پاش وهەست ب برسێ دکەت، وئەو ب ڤێ چەندێ پشکداریيەکا شعووری د گەل مرۆڤێن هەژار دکەت،

وهەست ب وێ نەخۆشی‌یێ دکەت یا مرۆڤێ برسی پێ دکەت، وئەڤ شعوورا هە دڤێت ئێکا هند ژ وی چێ بکەت ئەو دەستێ هاریکاری‌یێ بۆ مرۆڤێن هەژار بکەت، ودەمێ ئەم ل بیرا خۆ دئینینە ڤە کو بهایێ خێران د ڤێ هەیڤێ دا مەزنتر لێ دئێت، وسەرا کارێ کێم خودێ خێرەکا مەزن ددەت، دێ بۆ مە ئاشکەرا بت کو ئەڤ هەیڤە باترین مەوسمە بۆ وان کەسان یێن دڤێن تەرازی‌یا خۆ ژ خێران گران بکەن.

ڤێجا یا فەرە ئەم بەرگەریانێ بکەین کو ڤێ هەیڤێ بکەینە مەیدانا رەحمێ، ئەگەر هات ومە بڤێت ئەم ب مفا ژ ڤێ هەیڤێ دەرکەڤین.

(٥)
رەمەزان وساخلەمی‌یا جڤاکێ

د حەدیسەکا دورست دا هاتی‌یە، پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ صوموا تصحوا ﴾ یەعنی: ڕۆژی‌یێ بگرن ساخلەم بن، وئەگەر ئەم هزرا خۆ د (فەلسەفا) ڕۆژی‌یێ دا بکەین، دێ بۆ مە دیار بت کو ڕۆژی نە ب تنێ لەشێ مرۆڤی ساخلەم دکەت ژ بەر وان فایدێن (صحی) یێن کو تێدا هەین، بەلکی ئەو جڤاکێ ژی ساخلەم دکەت، ئەگەر هات وکوڕێن جڤاکێ ب دورستی د وان مەعنەیان گەهشتن یێن کو د ڕۆژی‌یێ دا هەین. وهەر جارەکا رەمەزان ب سەر جڤاکەکێ دا هات وپاشی چوو بێی ئەو کارتێکرنا خۆ ل سەر لایێ (ساخلەمی‌یا جڤاکێ) نەکەت، مەعنا وێ ئەوە وێ جڤاکێ چو فایدە ژ هاتنا رەمەزانێ نەدیتی‌یە.

و ل ڤێرێ ئەم دێ هندەک ژ وان سالۆخەتان بەرچاڤ کەین یێن دبنە نیشانا ساخلەمی‌یا جڤاکێ، کو ب ڕێکا ڕۆژی‌یێ د ناڤ جڤاکێ دا پەیدا دبن:

* وەکهەڤی (مساوات): ئێک ژ دەردێن مەزن یێن جڤاکێ ئێشەوی دکەت ئەو فەرق وجوداهی‌یێن مەزنن یێن کو د ناڤبەرا کوڕێن جڤاکێ دا هەین، کو هندەک خۆ ژ هندەکان مەزنتر وبلندتر ببینن، دەمێ رەمەزان دئێت ڕۆژی ڤان جوداهی‌یێن جڤاکی وطەبەقی گەلەک کێم دکەت، خوارن پێکڤەیە، وبرسیبوون ژی پێکڤەیە، یێ مەزن ویێ بچویک، ژن ومێر، یێ فەقیر ویێ زەنگین، حاکم ومەحکووم ژ ڤی قاعیدەیێ گشتی دەرناکەڤت، وئێکی حەق نینە یێ جودا بت وبەری خەلکی فتارێ بکەت.

دڤێت ئەڤ چەندە بیرا ڕۆژیگران ل یەکسانی ووەکهەڤی‌یێ بینتەڤە.

* ئاشتی وئاشتبوونەڤە: ئەڤە ژی ژ نیشانێن ساخلەمی وپێشکەفتنا جڤاکێیە، ڕۆژی ئەگەر یا دورست بت بەرێ خودانێ خۆ ددەتە هندێ کو ئەو مرۆڤەکێ ئاشتیخواز بت، ویێ دویر بت ژ توندی ودژواری وسلبوونێ، ودەمێ هەیڤا رەمەزانێ دئێت دەلیڤە خۆش دبت بۆ وان کەسێن دلێ وان ژێک مای، یان لێکککەفتین وژێک سلبووین، کو دەستێ ئاشتییێ وصولحێ بۆ ئێک ودو درێژ بکەن، چونکی تۆیا مرۆڤێن ژێک سل ودلێکککەفتی -ووکی د حەدیسەکا دورست دا هاتی- قەبویل نابت، ودئێتە ڕاوەستاندن حەتا ئەو ژێک ئاشت دبن وپێک دئێنە ڤە، ومرۆڤێ ڕۆژیگر دەمێ کەسەکێ شەڕفرۆش مولتەقای وی دبت، وگۆتنێن نە د ڕێ دا دبێژتێ، وئەو ب ڕوییەکێ گەش ڤە بەرسڤا وی ددەت ودبێژتێ: ئەزێ ب ڕۆژیمە، ودەستێ ئاشتییێ ب نک ڤە درێژ دکەت، جڤاک دێ بتە جڤاکەکا تەنا وساخلەم.

* هاریکاری: وئەڤە ژ سالۆخەتێن ساخلەمییا جڤاکێنە، ئەو جڤاکا هاریکاری د ناڤبەرا کوڕێن وێ دا هەی، دێ جڤاکەکا ئێککگرتی و ب هێز دبت، وهەیڤا رەمەزانێ ب ڕێکا شریعەتێ ڕۆژییێ رووحا هاریکارییێ د ناڤ کوڕێن جڤاکێ دا بەلاڤ دکەت، ئەو ژی ب چەند ڕێکەکان:

ب ڕێکا دانا فتارێ بۆ مرۆڤێن ڕۆژیگر، چ ڕۆژیگرەکی دەعوە بکەتە مالا خۆ، یان ژی خوارنێ (یا هشک یان لێنای) بۆ هندەک کەسێن ڕۆژیگر ببەت، وهێژای گۆتنێیە ل ڤێرێ ئەم بێژین: شەرت نینە ئەو ڕۆژیگرێ مرۆڤ فتارێ ددەتێ یێ فەقیر بت، وچو نەبت بخۆت، بەلکی دانا فتارێ بۆ مرۆڤێ دەولەمەند ژی مرۆڤی خودان خێر دکەت، ودبتە ژ بابەتێ بەلاڤکرنا ڤیانێ وهاریکارییێ.

هەر وەسا ب ڕێکا دانا فتران ل نێزیکی ڕۆژێن چەژنێ، وفترە وەکی ئەم دزانین هندەک خوارنە بۆ مرۆڤێن پێتڤی دئێتە دان، دا ئەو ل ڕۆژێن

جەژنێ بێ منەت بىن.. وئەڤى شريعەتى مەعنايەكا مەزن ژ مەعنايێن هاريكارىيێ تێدا هەيە.

و ب ڤان سالۆخەتان وگەلەكێن دى ژى يێن وەكى وان جڤاكا موسلمانان بەر ب ساخلەمى وبلندىيێ ڤە دچت.. ئەگەر ئەم تێ بگەهين.

(٦)

رەمەزان.. تەناهی وئاشتی

سلووک ورەفتارێ پێغەمبەرێ مە -سلاڤ لێ بن- ل ڤێ هەیڤێ ژ هندەک لایان ڤە یێ جودا بوو ژ هەر هەیڤەکا دی، بۆ هندێ دا ئەو تایبەتی‌یەکێ بدەتە ڤێ هەیڤا پیرۆز، بەلێ تشتێ هەڤپشک د هەمی هەیڤان دا ل نک پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەو بوو دەمێ هەیڤا ئێک شەڤی وی ددیت، وهند دگەهاند کو هەیڤەکا نوی دەست پێ کر، دا ڤێ دوعایێ بێژت -وەکی حاکم ژێ ریوایەت دکەت-: ﴿ اللهم أهله علينا بالأمن والإيمان، والسلامة والإسلام، ربي وربك الله ﴾ ژ ڤێ حەدیسێ دیار دبت کو ل دەسپێکا هەمی هەیڤان، و ب تایبەتی هەیڤا رەمەزانێ، پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دوعا ژ خودێ دکر کو ئەو تەناهی وئاشتی‌یێ ب سەر خەلکی دا بینت، ووی تەناهی ب ئیمانێ ڤە گرێ ددا، وئاشتی ب ئیسلامێ ڤە، وتشتەکێ ئاشکەرایە ل بەر مە کو هەر جارەکا مرۆڤی تشتەک ب ئێکێ دی ڤە گرێ دا، ئەو هەردو تشت د گرنگی‌یا خۆ دا دێ ئێنە رێزەکێ، و د دینێ مە دا تشتەک وەکی باوەری‌یێ وئیسلامێ یێ گرنگ نینە، چونکی ب باوەری وئیسلام ئەڤ دینە ب جهـ دئێت، ڤێجا دەمێ پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- تەناهی‌یێ ب باوەری‌یێ ڤە گرێ ددەت، وئاشتی‌یێ ب ئیسلامێ ڤە، مەعنا ئەو یێ مە ئاگەهدار دکەت کو تەناهی وەکی ئیمانێ بۆ جڤاکێ یا گرنگە، وئاشتی وسلامەتی وەکی ئیسلامێ، ومرۆڤێ خودان باوەری وموسلمان نەشێت ستوینێن باوەری‌یا خۆ ب دورستی ب جهـ بینت، ئەگەر ئەو د جڤاکەکا تەنا دا نەژیت، وئەو

نـەشـێت د سـتوینێن ئیـسلامێ ب جهـ بینـت ئـەگـەر ئـەو د جڤاکـەکـا ئاشتیخواز دا نەبت..

وئەڤ ڕاستی‌یا نە بەرگومان بیرا مە ل ئالۆزی‌یەکا مـەزن دئینتـەڤـە یـا نوکـە گـەلـەک جڤـاکێن مرۆڤـان -ب تایبـەتـی ل وەلاتـێن مـە موسلمانان- تووش بوویێ، ئەو دیاردا نەهێلانا ڤان هەردو ستوینێن گرنگ د جڤاکێ دا دخوازت، ئەو دیـاردا گـەلـەک جاران ب نـاڤێ (ئیرهابێ) دئێتـە نیاسـین، وبێی ئەم گەلـەک ل دویڤ ڤێ مەسـەلـێ بچین، دێ بێـژین: ئـەگـەر نـەیـار ودوژمنێن ئیسلامێ، چ یێن دەرڤەیی بن ئەوێن نەڤیانـا خۆ بـۆ ئیـسلامێ ئاشـکەرا دکـەن، یـان یـێن نـاڤخۆیی بـن ئـەوێـن ب ئـەزمـانـێ حلـی مـە دئـاخێڤن، کـەڤلـێ میهـان دکـەنـە بـەر خـۆ وکینـا گورگـان د دلـێن خـۆ دا ڤەدشێرن، ئەگەر ئەڤ نەیارە لێ بگەڕیێن تەناهی وئاشتی‌یێ د جڤاکێن مە دا نەهێلن ئەڤە یا غەریب نینە ژ طبیعەتێ هەڤڕکی ودوژمنی‌یێ، بـەلـێ کو هندەک کەس هەبن ئارمانجا خۆ یا سەرەکی بکـەنـە ترسـاندنا خـەلـکی ونـەهێلانـا تـەنـاهی وئاشـتی‌یێ د نـاڤ موسـلمانان دا و ب نـاڤێ جیهـادا ئیسلامی یا پیرۆز وبەڕڤانی‌یا ژ دینی، ئەڤە تشتـەکێ غـەریبـە وفتنـەیـەکـا مەزنە، ئەگەر خودانێن ڤی کاری چ هێجەتەکا هەبت بۆ خۆ بگرن!

وئەم دبێژین: ئەڤ کارە شەرمزاری‌یەکا مەزن وفتنەیـەکا دژوارە، ژ بـەر دو ئەگەران: یا ئێکێ: ئەو ب ڤی کارێ خۆ خەلکی وە تـێ دگـەهینن کـو هەما ئیسلام ئەڤەیە، تو مرنێ بەلاڤ کەی وترسێ بێخی‌یە دلـێ خـەلـکی هەمی‌یێ، وتەڕ وهشکان تێکەل بکەی، وخرابکرنا دنیایا خـەلـکی بـۆ خـۆ بکەیە ڕێک بۆ چوونا بەحەشتێ. ویـا دووێ: ئـەگـەر ئـەڤـە ئیـسلام نـەبـت، وئەڤ کەسە نوینەرێن ئیسلامێ بن، یان خۆ ب نوینەر بۆ ئیسلامێ بـزانن، و(ئجتهاداتێن) خۆ (مولزەم) بزانن بۆ خەلکی، ل دەمێ (غیابا) زانـایێن ئیسلامێ یێن ددورست، هنگی حەقی ونـەحـەقـی دێ تێکـەلـی ئێـک بـن،

وڕێیا ڕاست دێ ل بەر گەلەک مرۆڤان بەرزە بت، وئەڤە فتنەیەکا مەزنە، خودێ مە وجڤاکا مە ژێ بپارێزت، وتەناهی‌یێ د گەل ئیمانێ، وئاشتی‌یێ د گەل ئیسلامێ، ب رزقێ مە بکەت.

(٧)
بەیڤەك د گوهێ ڕۆژیگری دا

ئێـک ژ مـەزنترین ئارمـانجێن ڕۆژیێ ئەوە مرۆڤـێ ڕۆژیگر ژ لایـێ شعـووری ڤـە هـەڤپشکێ برایێ خۆ یێ موسلمانێ مـەحرووم بت، هەست ب وێ نەخۆشی‌یێ بکەت یا ئەو هەست پێ دکەت، دا ئـەڤ هـەستا هـە پـشتی هنگـی وی پـال بـدەت کـو ئـەو ل دویـڤ شـیانا خـۆ دەسـتێ هاریکاری‌یێ بۆ برایێ خۆ درێژ بکەت ووی ژ وێ نەخۆشی‌یێ بینتە دەر یا ئەو کەفتی‌یە تێدا، خـودێ چو منەت ب تێن وبرسا مە نینە ئەم هەر ژ سپێدێ وحەتا ڕۆژئاڤایێ خۆ تێنی وبرسی بکەین، بەلکی وی دڤێت ئەو ب ڤـی عـیبادەتی بەرێ مە بدەتە هندەک حیکمەتێن مەزن کو ئێک ژ وان ئەوە مـرۆڤ هـەست ب نـەخۆشی‌یا مرۆڤـێ مـەحرووم بکـەت، یێ مەحرووم ژ وان تشتێن حەلال یێن خەلکێ دی خۆشی‌یێ پێ دبەن.

مرۆڤـێ ڕۆژیگر ئـەگەر هزرا خۆ د وی خـەلکی دا بکـەت یـێ ل دۆر ورەخێن وی دژین، دێ بینت گەلەک کەس هەنە هەوجەیی ب هندێ هەیە ئەو هاریکاری‌یا وان بکەت، چ ب دەستێ خۆ، یان ب مـالێ خۆ، یان چونە چونە ب هـەست وشعوور وعاطفا خۆ، دەمێ تـو مـەغرەب ل سەر سفرا زادی دڕوینی‌یە خوارێ، وگەلەک ڕەنگێن خوارن وڤەخوارنان ل بەر خۆ ددانی، بلا ل بیرا تە بت کو ل پانی وفرەهی‌یا ڤێ جیهانێ ب سەدان هزار مرۆڤ هـەنە پاری‌یەکێ نـانی یێ ترسی ژی ب دەست ناکـەڤت.. دەمێ تـو د مـالا خـۆ ڤـە یـێ ڕوینشتی د ناڤ عەیالێ خۆ دا، هەست ب نەخۆشی‌یا وان برایێن خۆ بکە یێن زولـم وزۆرداری‌یا مرۆڤان نـە مـال

بۆ هێلای نە حال، دەستێ وی وعەیالێ وی ژێک ڤەقەتاندی، وئەو هێلای مەحرووم ژ هەمی نعمەتێن خودێ بۆ حەلال کرین..

بیرا خۆ ل وان برایێن خۆ بینەڤە یێن نەیاران ل سەر حەرام کری ب ئەزمانێ خۆ باخڤن یان بخوینن وبنڤیسن، یان جلکێن خۆ یێن قەومی بکەنە بەر خۆ، یان حەتا بێژن: ئەم ژی مرۆڤین مە ژی مافێ هەی وەکی هەمی مللەتان سەربەست ل سەر ئاخا خۆ بژین..

بیرا خۆ ل وان برایێن خۆ بینەڤە ئەوێن نەیارێ وان یێ زۆردەست ئەو ل سەر ئاخ زەڤییێن وان حسێب کرین (ئەجنەبی) و ژ (جنسی)یێ وهەمی مافێن (وەلاتینی)یێ بێ بار کرین، زەڤیا خۆ بۆ خەلکێ بیانی دکەن، وخانییێ خۆ ل سەر ناڤێ کەسەکێ دی دنڤیسن، چونکی (قانوونا زالمان) مافێ نادەتە وان ئەو خودانێن زەڤی وخانییێن خۆ بن..

ڕاستە دبت تو نەشێی چو بۆ وان بکەی، بەلێ ما تو نەشێی ب دلێ خۆ ژی د گەل وان بی، دوعایان بۆ بکەی، وپشکدارییا وان د خەما وان دا بکەی؟

پێغەمبەرێ مە -سلاڤ لێ بن- د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت: ﴿ من لم یهتم بأمور المسلمین فلیس منهم ﴾ هەچییێ خەمێ ژ حالێ موسلمانان نەخۆت ئەو نە ژ وانە، وخەمخوارنا ژ حالێ موسلمانان نە ب تنێ ژ لایێ حوکمداران ڤە دئێتەکرن، هەر چەندە بارێ مەزن دکەفتە سەر ملێن وان..

تو ژی دشێی خەمێ ژ حالێ وان بخۆی، مەسەلا وان بۆ ڕایا گشتی یا عالەمی ئاشکەرا کەی، ئەگەر تو خودان ئەزمان وقەلەم بی، یان ب مالێ خۆ دەعما وان بکەی وبرینێن وان دەرمان بکەی، ئەگەر تو خودان مال بی، وئەگەر چو ژ تە نەئێت تو دشێی ل دەمێ پاشیڤێ، ل دەمێ فتارێ، دوعایان ژ دلەکێ شکەستی وصافی بۆ وان بکەی کو خودێ زولما زالمان ژ سەر وان ڕاکەت.

بلا رەمەزان بۆ مە ببتە دەلیڤەیەکا باش کو ئەم موسلمان هەمی هەست ب براینییا ئیسلامێ بکەین، دویر ژ دەمارگیری وعونصرییەتا پیس یا براینییا مە پرت پرت کری، وئەم کرینە پارییەکێ خۆش و ب ساناهی بۆ نەیاران..

یا رەببی، تو بۆ خاترا مەزنییا خۆ کەیە، تو ب جوانترین ڕەنگ مە ل ڕاستییا دینێ مە ڤەگەڕینی.

(٨)

ل ڤێ هەیڤێ..
ڕێزێ ل دینێ مە بگرن

ل ڤان سالێن دویماهىیێ، هندەک جاران ب ناڤێ ئازادىیێ، وهندەک جاران ژی ب ناڤێ دیموقراتىیێ، مە گوهـ لێ دبت، ب نیڤ ڤەشارتی و ب نیڤ ئاشکەرایی ڤە گازی ل ڤێرێ وویرا هە دئێنە بلندکرن کو بۆچی ل هەیڤا رەمەزانێ ئەم هندە ل خەلکی دشدینین، وهەر جار لیستەیەکا تشتێن قەدەغەکری بەلاڤ کەین، ودبێژین: فلان تشت چێ نابت، وبلا دکاندار هۆ نەکەنە هە، ورۆژی شکاندنا ئاشکەرا بلا نەبت.. وحەتا دویماهىیێ، بۆچی ئەم ئازادىیێ نادەینە خەلکی هەر ئێک وی تشتی بکەت یێ وی دڤێت، بێی دانا ئعتبارێ بۆ چو مەسەلێن دینی و (لاهووتی) وەکی ئەو دبێژن!

وئەو کەسێن ڤێ گۆتنێ دکەن ل نک وان ئەوە پێگیرىیا ب دینی، و ب جهئینان وڕێزگرتنا ل (شەعائرێن) وی ڕەنگەکێ پاشکەفتن وهشکاتىیێ یە، وئەو تشتەکێ دژی مەدەنییەت وشارستانىیێ یە، و ژ خۆ هندەک ژی وە هزر دکەن ئەو ئەڤ ڕێ ورەسمێن د ناڤ مە دا حەتا حەددەکی پێگیری پێ دئێتەکرن تشتەکێ موخالفی دیموقراتیەتێ یە، لەو دڤێت ئەم بەس بکەین، دا بۆ وی خەلکێ ل پشت (موحیطان) دژین دیار بکەین کو ئەم مللەتەکێ پێشکەفتینە!

ب ڕاستی مە نەڤێت بێژینە وی خەلکێ باوەری ب دینێ مە (یان ب ڕۆژىیێ) نەهەی: هەوە بڤێت یان نەڤێت لازمە ب ڕۆژی بت، چونکی حوکمێ قورئانا مە یێ ئاشکەرایە: ﴿ لا إكراه فى الدين ﴾ و ﴿ فمن شاء

فليـؤمن ومـن شـا ء فليكفـر ﴾ و ﴿ أفأنـت تكـره النـاس حتـى يكونـوا مؤمنين ﴾ ديندارى ب كوتەكى نابت، بەلىٚ مە دڤێت بێژین: نە ژ ذەوقـى وئەدەبێيە موخالـەفە وتەحەددىيا (حوكمىٚ پترى)یێ بێتـەكرن، وئـستفزازا مەشاعرێن بـارا پتـر ژ خـەلكى بێتـەكرن.. ئـەگـەر ديموقراتيـەت ئـەوە بـت حوكمىٚ پـترىيێ بێتـە ب جهئينـان، وپێشكەفـتن وئـازادى ئـەو بـت حـەز وداخوازێن دەستـەكا مـەزنتـر يا خـەلكى ل بـەر چاڤ بێنـە وەرگـرتن، دێ بێژین: بارا پتـر ژ خـەلكىٚ مـە موسلمانن و ب ڕۆژینـە، لـەو نـە د دينـىٚ خودێ دا، ونە د دستوور وقانوينا ديموقراتيەتىٚ دا، هـەر وەسا نـە د ڕێبـاز وقاعيدەيا ئەدەب وزەوقى دا، چێ نابت پێخەمەت كەيف ئينانا هژمـارەكا كێم يا خـەلكى پێ ل ديـن ومـەشاعر وكـەرامـەتا پتـرىيا خـەلكى بێتـە دانان، وئـەگـەر ئـەم -ب ناڤێ ديموقراتىيێ- سالێ هـەمـىیـێ ڕيزگرتنـێ ل خەلكێ نە موسلمان بگرين، حەتا هندەک جاران مـەسـەلـە دگـەهتـە ئـەم ڕەنگە تەنازولێ ژ (ثەوابتێين) خۆ دكەين، ئەرێ چێ نابت ئـەو هـەیڤـەكێ ڕێـزێ ل بيـر وبـاوەرێـن مـە بگـرن، و ب ڕێكـا ڕۆژى شـكاندنا ئاشـكەرا تەحەددىيا مـەشاعرێن مە نەكەن؟!

بـۆچى ڕێزگرتنـا ل ڕێ ورەسمێن ل دينـێن خـەلكى ئـەگـەر خـۆ ئـەو ڕێ ورەسم بكەڤنە د بن خانەيا (ميثۆلۆژيا وئـەفسانەيـان) دا ل بـەر گـەلـەک ڕەوشـەبيـر ومـەدەنيخـوازێن مـە ڤـە نيـشانا پێشكەفـتن وسنگ فـرەهـىيا جڤـاكىيـە، بەلـێ گاڤـا مـەسـەلـە بـۆ ڕێزگرتنـا ل (شـەعـائرێن دينـێ) مـە، دينـێ پـترىيا خەلكێ جڤاكا مە، مەسەلـە ب ديتنا وان دبتە تـەعدايىيـا ل ئازادى وديموقراتىيێ؟

ب ناڤێ زانايێن دينى وهەمـى ڕۆژيگـران ئـەم داخـوازێ ژ كاربـدەستان دكەين كو ڕێزێ ل بير وباوەرێن مللەتـى بگـرن، چوننـە چوننـە هـەمـا د ڤـێ هەیڤێ دا.. ما ئەڤە نە پشكەكە ژ پاراستنا مافێ مللەتى؟

(٩)
ڕۆژی و ب هێزکرنا ئیرادێ

رەمەزان باشترین فێرگەهە رحا مرۆڤی بلند بکەت، ونەفسا وی پاقژ بکەت، ورەفتارێ وی بەر ب باشیێ ڤە ئاراستە بکەت، وئیرادەیا وی بەر ب هێزکرنێ وعەزیمەتێ ڤە ببەت. ودڤێت نەئێتە هزرکرن کو رەمەزان ئەڤێ چەندا هە ب هێزا ئەمر ونەهیێ، وکوتەکیا حەلالی وحەرامیێ ب تنێ دکەت.. نەخێر! ڕۆژی بەرێ خودانی ددەتە ڤێ هەمیا مە گۆتی ب ڕێکا ڤیانێ وطاعەتی ووێ شەوقا ڕۆژیگری بۆ هاتنا ڤێ هەیڤێ هەی، هێشتا ئەڤ هەیڤە نەهاتی ب دەمەکی خودان باوەر ب شەوق چاڤەڕێی هاتنا وێ دکەن، ودەمێ دئێت ئەو ب کەیف ڤە ئەو پێشوازیێ لێ دکەن، و ب شادی ڤە دەمێ خۆ د گەل دبۆرینن، وپشتی دچت بیرهاتنێن خۆش ئەو ل نک وان دهێلت.

وتشتێ ژ هەمیێ بەرچاڤتر یێ ڕۆژی د ڤێ هەیڤێ دا د نەفسا موسلمانی دا دهێلت ئەو هێز وعەزیما ڕاستگۆیە یا بەرێ وی ددەتە ئنیەتا خۆڕاستکرن و(ئستاقاما) ل سەر ڕاستەڕێیا خودێ وهەدیا پێغەمبەرێ وی -سلاڤ لێ بن-، ئەگەر چەند ئەڤ کارە (موصادەمێ) د گەل دلچوون وحەز وهەوایێ نەفسا وی بکەت ژی، وئەڤ ئنیەتە ب خۆ ب خۆ ڕەنگەکێ پەروەردەکرنا نەفسێیە ل سەر ب هێزکرنا ئیرادەیا خۆ، وخۆگەهاندنا وێ ئارمانجێ یا وێ دڤێت، د سەر وان هەمی ئاستەنگان ڕا یێن دکەڤنە ڕێکێ، ووان شەهوەت ودلچوونان یێن وێ ب لایێ خۆ ڤە دکێشن، وئەڤە دەرسەکا مەزنە ئەم نە ب تنێ ل هەیڤا رەمەزانێ، بەلکی د هەمی دەمێن ژینا خۆ دا هەوجە دبینی.

مرۆڤـێ رۆژیگر دەمـێ یێ ب رۆژی، ب ئیـرادەیـا خـۆ وبێـی کـەسـەک کوتەکیێ لێ بکەت، خۆ ژ گەلەک گۆتن وکریاران ددەتـە پـاش، خـۆ دەمـێ ئەو یێ ب تنێ ژی وبێی وی ژ بەر کەسەکێ دی بت یان کەسەکێ دی وی ببینت، چونکی وی ئەو باوەری هەیـە کـو ئـەڤ گۆتنـە یـان ئـەڤ کریـارە یـا دورست نینە، ئەو چیە ئەڤ ئیرادە هندە ل نک وی ب هێز ئێخستی حەتـا ئەو هندە سەیطـەرێ ل سەر خۆ بکەت؟

بەرسڤ یا ئاشکەرایە.. رۆژیە، چونکی دەمێ ئەو نە یێ ب رۆژی ئـەو هندە یێ ب هێز نینە، ووی ئیرادەیەکـا وەسـا نینـە وی زەبـط بکـەت، یـان بەرێ وی ژ خرابیێ وەرگێرت..

وپسیـار ل ڤێـرێ ئـەڤـەیـە: ئـەرێ رۆژیـێ چـاوا شیـا ڤـێ هێـزێ بـدەتـە ئیرادەیا وی، ووی بگوهۆرت ژ مرۆڤەکێ بێ هێز ولاواز وبکەتە مرۆڤەکـێ خودان ئیرادەیەکا هندە ب هێز؟

بۆ بەرسڤ دێ بێژین: ب رێکـا پـەیـداکرنـا تـەقـوایـێ ل نـک رۆژیـگـری، رۆژیـێ دشـێـت ڤـێ چـەنـدێ ژ وی چـێ بکـەت، ژ خـۆ قورئـان ژی دەمـێ بـەحسـێ رۆژیـێ دکـەت، هـەر ئیشـارەتـێ ددەتـە ڤـی مفـایـێ مـەزن، وەکـی دبێژت: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾ ﴾ (البقرة: ١٨٣) یەعنی: فـەربوونـا رۆژیـێ ل سـەر هـەوە بۆ هندێ بوویە دا بەلکی رۆژی تەقوایێ ل نک هەوە پەیدا بکەت.

وتەقوا ئەوە مرۆڤ هەردەم خودێ ل بیرا خۆ بینتەڤە، وژێ غافل نەبت، ئەگەر خۆ یێ ب تنێ ژی بت وکـەس وی نـەبینـت.. وئـەڤ مفـایێ رۆژیـێ تشتەکە دیاری چاڤ بۆ مە هەمیان یێ ئاشکەرایە، بەلێ تشتێ مە دڤێت (تەرکیزێ) ل سەر بکەین ل ڤێـرێ ئـەوە: بـۆچـی ئـەم هند مفـایی بـۆ خـۆ ژ ڤی عیبادەتی وەرناگرین کو ئەو دەمێ خلاس ژی دبت هندەک شنوارێن خۆ ل نک مرۆڤی بهێلت؟ یان بلا پسیارێ ب رەنگەکێ دی بێژین: بۆچی

دەمێ مرۆڤێ ب ڕۆژی خودێ هند یێ ل بیرێ ئەو ژ ترسێن وی دا، یان ڕێزگرتن بۆ وی، ئەو ب نک خرابیێ ڤە ناچت، ودبێژت: خودێ یێ من دبینت، وگاڤا رەمەزان چوو، یان گاڤا وی فتارەکر، ئەو ژ ڤی حالەتی دەرکەڤت، ونەما ئێدی (ئستحضارا) مەزنیا خودێ دکەت، و ل نک وی مانعی نینە ب بستەیی ڤە گونەهێ بکەت؟

تو بێژی چونکی ئەو ب دورستی د ڕۆژیێ نەگەهشتیە، وچو مفا بۆ خۆ وەرنەگرتینە؟ یان ژی ئەو خەلەت د تەقوایێ دگەهت وهزر دکەت ئەو تشتەکێ گرێدای ب ڕۆژیێ ڤەیە د گەل وێ دئێت و د گەل وێ دچت؟

خوزی ئەم ژ وان کەسان باینە یێن ئیرادەیەکا هندا ب هێز هەی کو بشێین خۆڕاگرتی بمینن دەمێ نەفس وان بۆ ڕێکێن خرابیێ گازی دکەت، و ژ وان دخوازن ئەو بەر ب لادانێ ڤە بچن!

(١٠)
رەمەزان وهێلانا جگاری

د پەیڤا خۆ یا بۆری دا ئەم چەندەکێ ل دۆر رەمەزانێ و ب هێزکرنا ئیرادەیا مرۆڤی ئاخفتین، وبۆ مە ئاشکەرا بوو کو ڕۆژی خودانێ خۆ هند ب هێز دکەت کو ببتە خودان ئیرادەیەکا لاواز نەبت بەرانبەر خۆشی ودلچوون وشەهوەتێن نەفسێ، دێ بینی مرۆڤەک د سالێ هەمییێ دا یێ فێری عەدەتەکیە -چ ئەو عەدەت یێ دورست بت یان یێ خەلەت-، وهندی ئەو دئێتێ دا وی عەدەتی بهێلت، یان کێم بکەت، یان بگوهۆڕت، ئەو نەشێت، یان بلا بێژین: ئەو وەسا تێ دگەهت کو ئەو نەشێت ڤی عەدەتی بهێلت، بێژێ: ئەڤی عەدەتی بهێلە بۆ تە چێترە.. ئەو دێ بێژت: تو من بکوژی ئەز نەشێم وی بهێلم! بەلێ گاڤا رەمەزان هات وئەو مرۆڤ یێ ب ڕۆژی بوو، دێ بینی ئەو ب خۆ ب دلێ خۆ وبێی کەسەک وی بکوژت! وی عەدەتی دهێلت، ئەرێ ئەو چاوا شیا ڤی عەدەتی بهێلت یێ وی هزر دکر کو چو جاران ئەو نەشێت بهێلت؟

د پەیڤا بۆری دا بەرسڤا ڤێ پسیارێ مە دابوو.. و د ڤێ پەیڤێ دا مە دڤێت بێژین: رەمەزان ژ بەر وێ بەرەکەتا تێدا هەی ئێکا هند ژ مرۆڤی چێ دکەت کو ئەو ل جوانترین وپاقژترین وبلندترین(عونصرێن) خۆ بزڤڕتەڤە، کو رحە، ئەو رحا زەلال یا مرۆڤی بەر ب عەسمانی ڤە بلند دکەت، ووی ژ بن گڤاشتن وپێبەستا لەشی وگرانیا وی دئینتە دەر، ورزگار دکەت، لەو دێ بینی ب دلێ خۆ، وبێی کەسەک کوتەکیێ لێ بکەت، بەر ب طاعەتێ خودێ ڤە دچت، وحەز دکەت هندی ژێ بێت، طاعەتی بۆ خودێ زێدەتر بکەت، ویا غەریب ئەوە ئەو خۆشیا ڕۆژیگر

د ڤێ خۆدویرکرنا ژ گوهدانا پێتڤی وخۆشییێن لەشی دبینت، گەلەک ژ وێ خۆشییێ پترە یا ئەو بەری هنگی د گوهدانا وان خۆشیان دا دبینت.

بەلکی ئێک بێژت: ئاخری ئەڤ خۆگوهۆڕینە یا ب ساناهی نینە، وئەو زەحمەتا خودان پێڤە دبەت ژی یا کێم نینە، ئەم دبێژین: ڕاستە، بەلێ ئەم ئەنجامێ پێڤە دئێت ژی ب بەر وێ زەحمەتێ دکەڤت، وکەنگی هەوە دیتیە دوڕ ومراری ب بهایەکێ کێم بێنە کڕین؟!

وئێک ژ بەرچاڤترینێ وان ئەنجامێن ب بها ئەڤەیە: هەستا ڕۆژیگری ب هەبوونا تەقوایێ ل نک وی نەفسا وی ژ گەلەک وان قەید وزنجیران ڕزگار دکەت یێن وێ ب دنیایا نزم ڤە گرێددەت، مرۆڤەکێ هەی هزر دکەت ئەو ڕەفتارێ نەفسا وی فێربوویێ، یێ گرێدای ب مەسەلێن بێ بها یێن دنیایێ ڤە قەدەرەکە ل سەر وی هاتیە نڤیسین وئێدی ئەو نەشێت خۆ ژێ ڕزگار بکەت، بەلێ گاڤا ڕەمەزان دئێت ئەو هند خۆ دبینت نەفسا وی ژ ڤی (ڕەفتارێ) وی هزر دکر وەکی (قەدەرێ)یە بۆ وی، یا ڕزگار بووی، وئەو یێ ژێ ڕزگارە.. هنگی شعوورەک بۆ وی چێ دبت کو ئەوی هێزەکا ڤەشارتی یا مەزن یا هەی، هەر جارەکا پێتڤی بت ئەو دشێت پەنایا خۆ ببەتە بەر، وخۆ پێ بپارێزت. وئەڤ شعوورا وی ب هەبوونا ڤێ هێزێ د نەفسا وی دا سەرکەفتنەکا مەزنە بۆ وی، ئەگەر ئەو بیرا خۆ لێ بینتەڤە، وسەرکەفتنەکا مەزنترە ئەگەر بشێت بۆ خۆ ئستغلال بکەت.

وبەلکی باشترین نموونە ل سەر ڤێ مەسەلێ مرۆڤێن جگارکێش بن.. هەر جگارکێشەکێ تو دان وستاندنێ ل سەر جگارێ د گەل بکەی، دێ ئعترافێ بۆ تە کەت کو جگارێ گەلەک خرابێن خۆ هەنە، ل سەر ئاستێ صحی ومالی وجڤاکی ونەفسی هەنە، وخرابیا جگارێ یا ژ هەمییێ مەزنتر ئەوە -وجگارکێش نەشێن ئینکارا ڤێ چەندێ بکەن- مرۆڤێ جگارکێش بێی ب خۆ بحەسییێت دبتە عەبدێ جگارێ، بەلکی هوین ڤێ

گۆتنێ ب غەریبی ڤە وەربگرن، بەلێ هەر جگارکێشەکێ هەبت بێژێ: ئەگەر تو یێ برسیی بی دێ ژ خۆ گری نانەکێ ژ ئێکی خوازی؟ دێ بێژتە تە: نە! بێژێ: ئەگەر جگرێن تە نەمان دێ ژ خۆ گری جگارەکێ ژ ئێکی خوازی؟ دێ بێژتە: ئە!! مەعنا ڤێ چیە؟ مەعنا وێ ئەوە (ئیدمانا وی) ل سەر کێشانا جگارێ بەرێ وی یێ دایە هندەک عەدەتێن رەزیل یێن ئەو ژ خۆ نەگرت بۆ تشتەکێ دی ژبلی جگارێ بکەت.

وئەگەر تو بێژیە جگارکێشی: مادەم تو دزانی جگارە دشێت هندە تە رەزیل بکەت، ئەرێ بۆچی تو وێ ناهێلی؟

ئێکسەر هەمی رێکان دێ ل تە گرت وبێژتە تە: ئەز نەشێم.

بۆچی نەشێت؟

چونکی وی (وەهمەک) د سەرێ خۆ دا یا چێکری کو هەر جارەکا وی جگارە هێلا دنیا دێ خراب بت، یان هەیڤ ورۆژ دێ ڤێک کەڤن!

کەنگی ئەو ژ ڤێ وەهمێ رزگار دبت، ودزانت کو ئەگەر وی جگارە هێلان دنیا خراب نابت، ورۆژ هەر دێ ل جهێ خۆ هەلێت وئاڤا بت؟ گاڤا ئەو یێ ب رۆژی.. رۆژی قەناعەتێ ل نک وی پەیدا دکەت کو د شیانا وی دایە ئەو هەر ژ سپێدێ وحەتا رۆژ ئاڤا دبت، ئەو چو ژەهرێ نەکەتە هناڤێن خۆ، وچو دوکێلا پیس ب سەر جڤاکێ دا بەرنەدەت، وکو ئەو هزرا وی بەری هنگی دکر (وهمەک) بوو وی د سەرێ خۆ دا چاندی، وگاڤا ب (دافعەکێ ذاتی) -کو ئیمانا ب خودێیە- قەناعەت بۆ وی چێبووی کو ئەڤ عەدەتە یێ دورست نینە، و د گەل رۆژیێ ناگونجت، وی ل دەمێ رۆژیێ خۆ ژێ دا پاش..

مەعنا: مەسەلە هەمی د ڤێرێ رایە، کو مرۆڤی قەناعەتەکا ذاتی هەبت کو فلان کار یێ خەلەتە وگونەهە وچو مفا تێدا نینە، هنگی ئەو پێگاڤا ئێکێ ئەو بەر ب هێلانا وی کاری ڤە چوو، وپشتی هنگی پێگاڤا

دووێ دئێت، کو وی ئیرادەیەکا هندا ب هێز هەبت بستەیێ بکەت وبێژت: ئەڤ کارە ئێدی بەسە، ئەز وی ناکەم.

و ل دویماهییێ دێ بێژین: رەمەزان باشترین دەلیڤەیە مرۆڤ تێدا خۆ فێری هێلانا هەمی عەدەتێن خراب بکەت.

(١١)

رەمەزان وديااردا خازۆكێ

پاراستنا جڤاکێ ژ هەر تشتەکێ زەلالیا وی شێلی بکەت، وجوانیا وی کرێت بکەت، وتەناهیا وی تێک بدەت، بەرپسیاریەکا هەڤپشکە دکەفتە د ستویێ دەولەتێ ویێ وەلاتی ژی دا، و د پەیڤا ئەڤرۆ دا مە ل بەرە بەحسێ ئێک ژ وان دیاردێن کرێت بکەین یێن ل هەیڤا رەمەزانێ زێدە بەلاڤ دبن، وزەلالیا (جەووێ رووحی) یێ ڤێ هەیڤێ شێلی دکەت، ئەو ژی دیاردا (خازۆکیێ)یە.

ل هەیڤا رەمەزانێ دەمێ تە دڤێت قەستا مالەکێ ژ مالێن خودێ بکەی، دا خۆشیێ ب نڤێژێ و(موناجاتا) د گەل خودێ ببەی، وخۆ ڤەگوهێزیە (جەوەکێ رووحی)، دێ هند بینی کۆمەکا ژن ومێران وهەر ئێک ژ وان دو سێ زارۆک د گەل، ل بەر دەمێ مزگەفتێ -وهندەک جاران د ژۆر ڤە ژی- ژ بنێ پێیان یێن دکەنە هەوار، هندەکان ژ قەستا خۆ سەقەت کریە، وهندەکان ژ قەستا بەردایە گریێ، ویا ژ هەمیێ کرێتتر دێ بینی هندەکان کاغەزەکا (موزەووەر و ژ درەو) یا د دەستان دا هندێ دگەهینت کو ئەو ژ نوی یێ موسلمان، ویێ هەوجەی پارانە، هەر وەکی ئەو وە تێ گەهشتی کو هەچیێ موسلمان ببت دڤێت یێ ڕوی قائیم بت وخازۆکیێ بکەت.. (وەلحاسل!) د ئەنجام دا ئەو جەووێ ڕووحی یێ تە دڤیا ل مزگەفتێ هەبت، ب قیژی وهەوارێن خازۆکان نامینت.

ودەمێ تو دزڤڕیە مالا خۆ، دا چەندەکێ بێنا خۆ ڤەدەی وسەرێ خۆ بدانی، دەم بۆ دەمی دێ بینی دەرگەهـ یێ دئێتە قوتان، وقۆلێن خازۆکان یا دایە ب دویڤ ئێک ڤە دا ڤی (مەوسمی) وسادەییا خەلکی بۆ خۆ

ئستغلال بکەن، وتیرکێن خۆ تژی بکەن.. دی چیه سەر جادێ، ل دائرێ، ل سویکێ.. دیاردا خازۆکیێ ژ بەر چاڤێن تە ناچت، دویماهیێ رەمەزان وخازۆکی د هزرا مرۆڤی دا دبنه هەڤالجێمک!

پسیار ل ڤێرێ ئەڤەیە: ئەرێ هەبوون وبەلاڤبوون ومانا ڤێ دیاردا کرێت د جڤاکا مە دا، ل هەمی دەمێن سالێ و ب تایبەتی ل رەمەزانێ د ستویێ کێ دایە؟ کی بەرپرسە؟ وچاوا بەرسنگگرتنا وێ دێ ئێتەکرن؟

ل دەسپێکێ مە گۆت: پاراستنا جڤاکێ ژ هەر تشتەکێ زەلالیا وی شێلی بکەت، بەرپسیاریەکا هەڤپشکە دکەفتە د ستویێ دەولەتێ ویێ وەلاتیان ژی دا، وهەر دیاردەکا کرێتا هەبت ئەگەر دەولەت ودەزگەهێن جڤاکی یێن رەسمی ونە رەسمی ڕاکرنا وێ نەکەنە د بەرنامەیێ خۆ دا، وملێ خۆ نەدەنە بەر نەهێلانا وێ، ب وەلاتیان ڤە نائێت -ئەو ب تنێ- وێ دیاردێ ڕاکەن، ئەگەر بەرگریا وان بۆ وێ دیاردێ چەندا دژوار ومەزن ژی بت.

ل سەری دێ بێژین: واجبێ نەهێلانا دیاردا خازۆکیێ، چ ئەوێن خازۆکیێ دکەن ژ ڕاستا د فەقیر بن، یان درەوان بکەن، دکەفتە ستویێ دەولەتێ، دەولەت دڤێت دویچوونا وان بکەت، ئەگەر ئەو دفەقیر وبێ کار بن دڤێت کارەکی بۆ وان ببینت، ئەگەر نە دڤێت راتبەکێ وەسا بۆ وان دەسنیشان بکەت کو تێرا وان بکەت، وبەرێ وان ژ خازۆکیێ بدەتە پاش. وئەگەر ئەو ژ درەو خۆ فەقیر نیشا خەلکی بدەن ووان خازۆکی بۆ خۆ کریتە کار، دڤێت دەولەت هندەک عقووبەیێن دژوار بدانت، و ل سەر وی کەسی ب کار بینت یێ ڤی کار بکەت.

جارەکێ ئیمامێ عومەر ل بازارێ دچوو، پیرەمێرەک دیت یێ خواستنێ دکەت، عومەری گازی کرێ، وپسیار ژێ کر: تو چ کەسی؟ وی گۆت: ئەز مرۆڤەکێ جوهیمە، من کەسێ خۆ نینە، وئەز نەشێم چو کاران بکەم، لەو

ئەز خواستنێ دکەم. عومەری -کو مەزنێ دەولەتێ بوو- گۆتێ: مە عەدالەت د گەل تە نەکریە.. دەمێ تو یێ ل سەر خۆ مە جزیە ژ تە وەردگرت، وگاڤا تو کەفتی مە پشتا خۆ دا تە! پاشی وی بڕیار دا راتبەکێ وەسا بۆ ڤی پیرەمێرێ جوهی بێتە تەخصیصکرن تێرا وی بکەت هندی ئەوێ ساخ، دا هەوجەی خواستنێ نەبت.

وئەگەر هات و ب دەولەتێ ڤە نەهات ب ڤی واجبی ڕابت، ژ بەر هەر ئەگەرەکا هەبت، هنگی دڤێت دەولەت تەشجیعا دامەزراندنا کۆمەل ودەزگەهێن خێرخوازی یێن نەرەسمی بکەت، ئەو دەزگەهێن کارێ خۆ دکەنە هاریکاریا کەسێن هەوجە وپێتڤی، یێن نەشێن چو کاران بکەن..

ووەلاتی ژی ژ لایێ خۆ ڤە، ب هەمی تەخ وچین ڤە دڤێت د گەل دەولەتێ وڤان دەزگەهێن خێرخوازی دهاریکار بن، (تەبەروعاتێن خۆ وخێر وزەکاتان) بدەنە ڤێ، و ب گۆتن وشیرەتێن خۆ پشکدارییێ د پێشڤەبرنا کارێ ڤان دەزگەهان دا بکەن..

وتشتێ ژ هەمییێ گرنگتر ئەوە خەلک، هەر ئێک ژ لایێ خۆ ڤە، بەرسنگێ دیاردا خازۆکییێ بگرن ب ڕێکا نەهاریکاریا وان کەسێن خواستنێ دکەن، ودڤێت ئەو باش بزانن کو نەهاریکاریا وان بۆ خوازۆکان گونەهـ نینە، بەلکی گونەهـ ئەوە ئەو هاریکاریا وان بکەن ل وی دەمێ ئەو دزانن ئەڤ خازۆکە یان پتریا وان ددرەوینن، ئەو ب ڤێ هاریکاریا خۆ تەشجیعا مانا دیاردەکا کێت ونە شەرعی دکەن.. وئەڤە ب خۆ کارەکێ گونەهە.

هەر وەسا دڤێت دەورێ زانایێن دینی وخوتبەخوینان د بەرسنگگرتنا ڤێ دیاردێ دا نەئێتە ژبیرکرن، زانایێن دینی دڤێت دەم بۆ دەمی بیرا خەلکی ل حەرامیا خواستنێ بکەن، ئەگەر هات وئەو کەسێ خواستنێ دکەت زێدە یێ پێڤی نەبت، ودڤێت ئەو خەلکی تێ بگەهینن کو کارێ

ئەو دکەن دەمێ خێرێن خۆ ددەنە ڤان خازۆکان گونەهە بۆ وان، چونکی ئەو دبنە پشکدارێن بەلاڤکرنا دیارەکا نە یا شەرعی، وهەر دەرهەمەکێ ئەو ددەنە کەسەکێ نە یێ هەوجە مەعنا وێ ئەوە ئەو یێ کەسەکێ هەوجە بێ بار دکەن.

ودویماهیێ دێ بیرا هەوە ل حەدیسەکا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئینمەڤە ئەوا بوخاری وموسلم ژێ ڤەدگوهێزن، دەمێ ئاشکەرا دکەت کو ئەو کەسێ خواستنێ بکەت دەمێ ڕۆژا قیامەتێ دئێتە بەرانبەر خودایێ خۆ ڕوییێ وی دێ یێ حلی بت وپارچەیەکا کوشتی یا ب تنێ ژی پێڤە نابت: ﴿ لَا تَزَالُ المَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حتى يَلْقَى الله وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحمٍ ﴾.

(١٢)
رەمەزان وزەعێكرنا دەمی

مرۆڤێ موسلمان دەمێ دگەهتە هەیڤا رەمەزانێ کەیفەکا زێدە بۆ وی چێ دبت، بۆ هندێ چونکی ئەو دزانت ئەڤ هەیڤە باشترین مەوسمە بۆ وی کو ئەو هەر گاڤەکا تێدا هەی ژ شەڤێ یان رۆژێ بۆ خۆ ئستغلال بکەت دا خێرێن خۆ زێدە بکەت، وپتر خۆ نێزیکی خودێ بکەت، وئستغلالا دەمی ونەزەعێکرنا وی ل هەمی هەیڤێن سالێ، پێتڤیەکا شەرعیە، وپێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- د گۆتنەکا خۆ دا بۆ مە ئاشکەرا دکەت کو هەر مرۆڤەکێ هەبت رۆژا قیامەتێ پێێن وی ژ مەحشەرێ نالڤن، وئەو نائێتە برن نە بۆ بەحەشتێ ونە بۆ جەهنەمێ حەتا چەند پسیارەک ژێ بێنە کرن، وئێک ژ وان پسیاران پسیارا عەمرێ وییە، کانێ وی ئەو ب چ ڤە بۆراندیە، یەعنی: پسیارا وی دەمی دێ ژێ ئێتەکرن یێ بۆ وی د ژینا وی دا هاتیە دان، کانێ وی ئەو ب چ ڤە بۆراندیە.. وئەگەر بەرسڤا وی ئەو نەبت یا سەرفەرازی پێ دئێتە رێکا وی، ئەو دێ شەرمزار بت.

وئەگەر ل هەمی هەیڤێن سالێ دەم یێ هندێ نەبت بێتە زەعێکرن، دڤێت ئەو ل هەیڤا رەمەزانێ ئێکجار نەئێتە زەعێکرن، وفەرە مرۆڤێ رۆژیگر ل شەڤ ورۆژ وەختی ئستغلال بکەت، بەلێ تشتێ ئەم دبینین بەروڤاژی گۆتنا مەیە، بارا پتر ژ رۆژیگران لێ دگەریێن دەمێ خۆ ب تشتێن بێ مفا ڤە ببۆرینن، نە بەس یێن بێ مفا بەلکی ئەو گەلەک جاران دەمێ خۆ ب وان تشتان ڤە دبۆرینن یێن خرابی تێدا، وکێماسی پێ دگەهتە رۆژیا وی، و ل ئاخرەتێ بۆ دبتە حەسرەت، وخەطەرترین

و ب زیانترین تشتێ دەمێ ڕۆژیگری دکوژت ڕوینشتنا ل بەرانبەر شاشا بچویکە، ئەوا وەکی طاعوونێ مالێن مە هەمی ڤەگرتین ب تایبەتی پشتی تلستار وکەنالێن عەسمانی پەیدا بووین، یێن کو ل بیست وچار سەعەتان دکەڤنە کاری.. ئەڤ کەنالێن ڕۆژ بۆ ڕۆژێ هژمارا وان بلند دبت، ومستەوایێ وان یێ ئەخلاقی نزم دبت، وتشتێ غەریب ئەوە گەلەک ژ ڤان کەنالان سالێ هەمیێ کارێ خۆ دکەن وپلانان ددانن کانێ دێ چاوا شێن یاریان بۆ خۆ ب عەقلێ ڕۆژیگری کەن، وئێکا هند ژێ چێ کەن ئەو پتریا وەختێ خۆ دویر ژ طاعەت ورازیبوونا خودێ بەنە سەری، ئەڤ کەنالە دکەڤنە سیباقەکا دژوار هەر ئێکی دڤێت هژمارەکا مەزنترن ژ صووفیێن ڕەمەزانێ ب لایێ خۆ ڤە بکێشت، دا کو هەر ئێک ژ وان ب سەعەتان ل بەر زنجیرە دراماییێن بێ ئەخلاق، یان موسابەقە وفەوازیرێن بێ هەتک ڕوینتە خوارێ، حەتا دبتە دەمێ فتارێ یان پاشیڤێ!

هەر دەقیقەک ژ دەمێ ل ئاخرەتێ شاهدەیێ دێ بۆ تە یان ل سەر تە دەت، کانێ تە ئەو د رازیبوونا خودێ دا بۆراندیە یان د بێ ئەمریا وی دا؟ دەم نعمەتەکە خودێ دایەتە تە، وشوکرا نعمەتێ ب هندێ یە مرۆڤ وێ نعمەتا خودێ د گەل مرۆڤی کری د بێ ئەمریا وی دا ب کار نەئینت، ب حسێبەکا بچویک د گەل من ڤێ قیاسێ بکەن:

ئەو مرۆڤێ بیست وچار سەعەتان چارێکەکێ ب تنێ بۆ پێنج نڤێژان -ئەگەر پێنجان بکەت!- تەرخان بکەت، وپێنج سەعەتان یان پتر بۆ بەرێخۆدانا (تەمسلیان) بدانت، خۆ وەختێ یێ ب ڕۆژی ژی، سوباهی دەمێ پسیارا وەختێ وی ژێ دئێتەکرن کانێ وی چاوا بۆراندبوو ئەو دێ چ بەرسڤێ دەت؟

شەرم وشەرمزاریا وی دێ چەند بت دەمێ ئەو دبینت تەرازیا وی دەمێ وی بۆ عیبادەتی تەرخان کری ڕۆژێ بەس چارێک سەعەت یا تێدا، ودەمێ وی بۆ طاعەتێ شەیطانی بۆراندی ژ پێنج سەعەتان پترە؟

یا فەرە ڕۆژیگر تایبەت ل ڤێ هەیڤێ پەیوەندیا خۆ ژ وان کەنالان ببڕت یێن خۆ کرینە داڤ بۆ شەیطانی دا ئەو دەمێ مرۆڤی پێ بدزت، وئەخلاقێ وی بێختە د (ئەزمەیەکا) مەزن دا، بلا ئەو ل بیرا خۆ بینتە ڤە کو ئەڤ هەمی دەمێ ئەو د بەرێخۆدانا وان تشتان دا یێن نەرازیبوونا خودێ تێدا هەی دبۆرینت، دێ ل سەر ئێتە نڤیسین، وڕۆژەک دێ ئێت حسێبا وی دێ د گەل ئێتەکرن.

خودێ مە بپارێزت ژ هەمی ڕەنگێن شەرمزاریێ.

(١٣)
ژن وچوونا مزگەفتێ ل رەمەزانێ

ئێک ژ تایبەتمەندییێن هەیڤا رەمەزانێ ئەو دەلیڤەیێ بۆ چوونا ژنکێ بۆ مزگەفتێ بەرفرەهـ دکەت، چ چوونا وێ بت بۆ کرنا تەراویحان، یان ژی بۆ کرنا نڤێژێن دی یێن ب جماعەت، وئەڤ مەسەلە ب خۆ د ئەصل دا تشتەکێ دورستە، چونکی ل سەر دەمێ پێغەمبەری ب خۆ -سلاڤ لێ بن- هەبوو، ومسۆگەر ڤێ چەندێ هندەک مفا بۆ هەنە ژبلی وێ خێرێ یا دگەهتێ، وەکی ڤەبوونا دەلیڤێ بۆ ژنکێ کو فێری نڤێژا ب جماعەت ببت، هەر وەسا مفایی بۆ خۆ ژ وان وەعظ ودەرسان ببینت یێن کو ل مزگەفتێ دئێنە گۆتن، وهندەک مفایێن جڤاکی ژی تێدا هەنە وەکی پەیدابوونا نیاسینیێ د ناڤبەرا وان ژنکێن ل وی تاخی هەین، و ب هێز ئێخستنا پەیوەندیان د ناڤبەرا جیرانان دا..

بەلێ ئەڤە هەمی و د گەل وێ ئنیەتا باش یا بارا پتر ژ ژنکان هەی دەمێ ئەو دچنە مزگەفتێ، مە گۆت ئەڤە هەمی نابتە مانع کو بێژین: هندەک رەفتارێن خەلەت وموخالەفێن شەرعی هەنە گەلەک ژنک دکەڤنێ دەمێ ئەو قەستا مزگەفتێ دکەن، پێتڤیە ئەو لێ بێنە ئاگەهدارکرن، دا خۆ ژێ بدەنە پاش، ئەگەر هات ووان ڤیا عیبادەتێ وان یێ دورست وخێر بۆ وان ژێ بێتە نڤیسین.. وئەڤە ئەوە یا مە دڤێت ل ڤێ پەیڤا چەندەکێ ب کورتی بەحس ژێ بکەین.

ئێکەمین تشتێ دڤێت ژن ژ بیر نەکەت ئەوە ئەو بزانت کو نڤێژا وێ ل مال بۆ وێ ب خێرترە ژ نڤێژا وێ ل مزگەفتێ، بەروڤاژی زەلامان، زەلام ئەگەر نڤێژا فەرز ل مزگەفتێ کەت ب خێرترە ژ مال، بەلێ ژن ئەگەر

نڤێژێ -خۆ یا فەرز ژی- ل مال بکەت ب خێرترە، ئەڤ چەندە د گەلەک حەدیسێن پێغەمبەری دا -سلاڤ لێ بن- هاتیە، بەلێ ئەگەر هات وژنکێ ڤیا بچتە مزگەفتێ بۆ کرنا نڤێژێ ژ بەر هندەک ژ وان فایدەیێن تێدا هەین، دورستە وچێ نابت بۆ زەلامی مەنعا وێ ژ ڤێ چەندێ بکەت ئەگەر چوونا وێ ب رەنگەکێ شەرعی بت، وچو خرابی تێدا نەبن، وهەر جارەکا ژنێ پێگیری ب رەنگێ شەرعی یێ دورست نەکر هندی زەلامی حەقێ هەی مەنعا وێ بکەت.

وبەلکی هندەک بێژن: رەنگێ شەرعی یێ چاوایە؟

ل ڤێرێ وی رەنگێ شەرعی دێ ب کورتی بێژین، و ژ بەر کورتیا دەلیڤەیێ ئەم دەلیلێن شەرعی ژ قورئانێ وسوننەتێ نائینین هەر چەندە ڤان مەسەلان هەمیان دەلیل بۆ هەنە..

مە گۆت: زەلامی حەق نینە مەنعا ژنکێ ژ چوونا مزگەفتێ بکەت، ئەگەر چوونا وێ ب رەنگەکێ شەرعی بت، بەلێ د گەل هندێ ژی ئەگەر ژنکێ زانی چوونا وێ نە ب دلێ (وەلیێ) وێیە، بابێ وێ بت، یان زەلامێ وێ بت، دورست نینە ئەو بچت.

ودەمێ ئەو دچتە مزگەفتێ دڤێت جلکێ وێ یێ شەرعی بت، وئەو سالۆخەت تێدا هەبن یێن د جلکێ ژنکا موسلمان دا هەین، وحەرامە بۆ وێ ئەو بێنێن خۆش و(عطووران) ل خۆ بکەت ، بەلێ مەعنا ڤێ ئەو نینە دەمێ ئەو دچتە مزگەفتێ بێنێن نەخۆش ژێ بێن وئیزعاجا وان بکەت ئەوێن ب رەخ ڤە نڤێژێ دکەن، ئەو ژی وەکی زەلامی دڤێت خۆ بشۆت وڤەشۆت، ونەهێلت چو بێنێن نەخۆش ژێ بێن، ودەمێ ئەو قەستا مزگەفتێ دکەت دڤێت ململانێ د گەل زەلامان نەکەت، و د وان جهان را نەچت یێن زەلام تێرا دچن، وقەستا نێزیکترین مزگەفتێ ژ مالا وێ بکەت، نە کو ل ەر مزگەفتان بگەرییێت ب هێجەتا هندێ کو ئەڤ مزگەفتە

خۆشترە یان دەنگی ڤی مەلایی خۆشترە، ودەمێ ئەو دچتە مزگەفتێ دڤێت ئحتراما مزگەفتێ بپارێزت، وئێکا هند نەکەت خێرا خۆ ویا ژنکێن دی ژی بەطال بکەت، مزگەفت نە وەکی مال ودیوانخانەیانە لێ بکەفتە سوحبەتێ، ودەنگێ خۆ بلند بکەت، ونەخۆشیێ بگەهینتە نڤێژکەران، ودڤێت ئەو پاقژیا مزگەفتێ ژی بپارێزت، ونەهێلت گێلێش وتشتێن پیس بکەڤنە مزگەفتێ، یان مەحفیر وشەملک سەرێک وبنک ببن، چونکی تشتێ غەریب ئەوە ئەم دبینن لایێ زەلامان ژ مزگەفتان گەلەک جاران بۆ پاقژیێ ژ لایێ ژنکان چێترە، هەر چەندە ژن بۆ پاقژیێ ولێکدانێ ژ زەلامان دچێترن ژی!

وتشتێ دی یێ خەلەت یێ گەلەک ژنک دکەڤنێ ئەوە دەمێ ئەو دچنە مزگەفتێ ئەو عەیالێ خۆ یێ ساڤا ژی د گەل خۆ دبەن، ودەمێ ئەو ڕادبنە نڤێژێ عەیالێ وان نب دەنگێ خۆ وهاتن وچوونا زێدە ەخۆشیێ دگەهیننە نڤێژکەران، وهندەک جاران خۆ دەنگێ وان دگەهتە لایێ زەلامان ژی، وئەڤە کارەکێ باش نینە، یا باش ئەوە بۆ وێ ژنکا عەیالەکێ ساڤا هەی دەمێ ئەو دئێتە مزگەفتێ، ئەو وی عەیالێ خۆ بهێلتە ل نک هندەکان ل مال، وئەگەر وێ کەس نەبت ئەو عەیالێ خۆ بهێلتە ل نک بلا نڤێژا خۆ ل مال بکەت ونەئێتە مزگەفتێ، چونکی ئەو خێر ب بەر وێ گونەهێ ناکەڤت.

وتشتێ دی یێ دڤێت ژن ژ بیرا خۆ نەبەت ئەوە ئەگەر هات وچوونا وێ بۆ مزگەفتێ کارتێکرنەکا خراب ل سەر واجبەکێ وێ یێ دی کر، وەکی چاڤدانا مالێ، و ب خودانکرنا عەیالی، هنگی یا دورست نینە بۆ وێ ئەو بچتە مزگەفتێ، چونکی چوونا مزگەفتێ واجب نینە ل سەر وێ بەلێ چاڤدانا مالێ وعەیالی واجبە ل سەر وێ.و چێ نابت مرۆڤ واجبەکی گۆری سوننەتەکێ بکەت.

(١٤)
بازاڕێن مه ل ڕەمەزانێ

ئێک ژ دیاردێن بەرچاڤ ل هەیڤا رەمـەزانـێ د جڤـاکێن مـه دا رەواجـا بازارانه، هێشتا ئـەڤ هەیڤه ب دورستی نـەهـاتی، هزرا گـەلـەک ژ مـه -ئەگـەر نەبێژین یـا مـه هەمیان- بۆ هندێ دچت دێ چاوا مـەطبـەخـا خۆ ب گەلەک ڕەنگێن خوارن وڤەخوارنێ دەولـەمـەنـد کـەت، وهێـشتا رەمـەزان ب نیڤی نەبووی مەسەلا خۆ بـەرهـەڤکرنێ بـۆ جـەژنـێ وبـۆ وان شاهیێن د دویڤ دا هەین دئێت، وئاشکەرایه کو ئەڤ چەنده (تەسەووقـێ) دخواز، ومەبەستا مه ب تەسەووقـێ ل ڤێرێ چوونـا خـەلکیـه بـەر ب بـازارێ ڤـە، پێخەمەت ب دەستڤە ئینانا پێتڤیان، تشتێ هندێ دخوازت کـو رەواجـەکـا زێده ل سەر بازارێ.

و ل ڤێرێ دو مـەسـەلێن گرنگ هەنه، مه دڤێت ئیشارەتێ بدەینێ:

یا ئێکێ: تشتـەکێ مەعلوومه کو قاعیـدەیـەکێ ئـابۆری هـەیـه دبێـژت: (چەند داخواز ل سەر تشتی زێدەتر لێ بت بهایێ وی گرانتر لـێ دئێت)، وئارمانجا سەرەکی ژ بازرگانیێ فایدیه، لـەو لۆمـه ل تـاجری نائێتـەکرن دەمێ بەرێ وی دمیننته ل هندێ ئەو مفـای ب دەست خۆ ڤـه بینت، یـان ژی نەهێلت (مەوسم) ژێ بچت..

بـەلـێ تشتێ د حیسـاباتێن بازرگـانـان دا نـەهـەی، کـو پێتڤیـه مرۆڤـێ بازرگان ب تایبەتی ئەوێ خۆ ب خودان باوەر بزانت، مەسەلا (تسامحێ) ووژدانـێ د کـڕین وفرۆتنـێ دا ژ بیـر نـەکـەت، بوخـاری ژ جـابرێ کـوڕێ عـەبـدلـلاهـی ڤـەدگوهێزت، دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لـێ بـن- گـۆت: ﴿ رَحِمَ اللهُ رَجُلًا سَمْحًا إذا بَاعَ وإذا اشْتَرَى وإذا اقْتَضَى ﴾ یەعنی: خودێ رەحمـێ

ب وى مرۆڤى ببەت يێ د كڕين وفرۆتن ودان وستاندنا خۆ دا مرۆڤەكێ (سەمح) بت، و د شەرحا پەيڤا (سەمح) زانا دبێژن: مەعنا وێ ئەوە مرۆڤێ كڕين وفرۆتنێ دكەت يێ سەهل ودلفرەهـ بت، بێهنا هەڤالێ خۆ تەنگ نەكەت، وكەيسێ ل خەلكى نەبينت، وئەگەر فايدەكێ كێم ژى بت پێ رازى ببت، وهندەك جاران (تەنازولێ) ژ هندەك ژ حەقێ خۆ ژى بكەت، ئەگەر ديت كەسێ بەرانبەر يێ هەوجەيە وچو ڕێ نينن.

مەعنا: پێغەمبەرى -سلاڤ لێ بن- دوعايا رەحمێ بۆ وى تاجرى دكەت يێ د كڕين وفرۆتنێ دا وژدانێ ب كار بينت، ومرۆڤەكێ نەرم وحەليم، وسنگ فرەهـ بت، بلا بەرێ وى ل هندێ بت فايدەكى بۆ خۆ بكەت، چونكى تجارەت بۆ هندێيە، بەلێ نە ئەو جلكێ بەرى رەمەزانێ ب دەهـ هزاران بت، ب هلكەفتنا هاتنا هەيڤا رەمەزانێ بچتە بيستان، وڕۆژ بۆ ڕۆژێ گران ببت حەتا دويماهيا رەمەزانێ خۆ ل نێزيكى سەدان بدەت، وهەر ئەو جلكە يێ د دكانێ ڤە، بۆچى؟ چونكى (مەوسمە) وخەلكێ مەجبوورە دێ هەر كڕن، ڤێجا دڤێت ئەو ڤێ هەوجەييا خەلكى بۆ خۆ ئستغلال بكەت، ونەهێلت دەليڤە ژ دەست دەركەڤت.. ئەو تاجرێ ب ڤى ڕەنگى بت، ب (مەقاييسێن شەرعى) كەسەكێ بێ وژدانە ودوعايا پێغەمبەرى -سلاڤ لێ بن- ژێ ناگرت. و د حەديسەكێ دا -يا ئيمامێ ترمذى- ڤەگوهاستى هاتيە: ﴿ غفر الله لرجل ممن كان قبلكم كان سهلاً إذا باع ﴾ خودێ گونەهێن زەلامەكى ژ ئەوممەتەكا بەرى هەوە ژێبرن، چونكى ئەو مرۆڤەكێ سەهل بوو، دەمێ فرۆتن دكر.

ڤێجا تاجرێن مە بلا ڤێ مەسەلێ باش ل بيرا خۆ بينن، وبزانن ئەو فايدێ ئەو ژ كوڕين مللەتێ خۆ دكەن، دەمێ هەوجەييا وان ل ڤێ هەيڤا پيرۆز بۆ خۆ ئستغلال دكەن، و ب ڕەنگەكێ دوير ژ وژدانێ تشتى ل سەر

وان گران دکەن، چو بهایێ خۆ نینە بەرانبەر هندێ کو دوعایا پێغەمبەری ژ وان بگرت، ل وێ رۆژا نە دینار نە دەرهەم چو فایدەی نەدەتە خودانی.

مەسەلا دووێ: ل وی دەمێ پێغەمبەری –سلاڤ لێ بن- وئەوێن ل سەر رێکا وی دچن ژ زاهد وخودێناسان، ئعتکاف ل مزگەفتان دکر، وهندی ژێ دهات عیبادەتی زێدەتر بۆ خۆ بکەن، کو دەهکێن دویماهیێنە ژ هەیڤا رەمەزانێ، ئەم -ژن ومێر- ئعتکافێ ل سویک وبازاران دکەین، وسپێدێ حەتا ئێڤاری ب تێکەلیەیا نە خودێ ونە پێغەمبەر ژێ درازی نە، ئەم تژی کۆلانێن سویکان دبین، ب هێجەتا هندێ دا کارێ جەژنێ بکەین، و د ڤێ موسابەقا شاریای دا تو دێ بینی ژ بەر ضەغطەکێ جڤاکی فەقیر یێ چاڤ ل زەنگینی دکەت، ویێ چو د دەستان دا نە هەی ژی یێ سیباقێ د گەل دەولەمەندی دکەت د کرینا وان (کەمالیاتان) دا یێن هەر هەوجە ناکەت ئەو بکرت ژی، بۆ هندێ دا سوباهی چو مرۆڤێن بێ رەحم وئەزمان درێژ ترانەیان بۆ خۆ پێ نەکەن، وطەعنان لێ نەدەن! میزانیا مالا خۆ یا دو سێ هەیڤان دێ (عەجزێ) ئێختێ، دا ل رۆژا جەژنێ کەس بەحسێ وی نەکەت.

ب راستی گەلەک عورف وعەدەتێن جڤاکی یێن دارگران د ناڤ مە دا دبەلاڤن، ومخابن ئەڤ عەدەتێن خراب یێن بارەکێ گران دئێخنە ستویێ خودانی یێن گەهشتینە عیبادەت وموناسەباتێن مە یێن دینی ژی، وئەم هەمی یان پتریا مە گازەندەیان ژی دکەن، بەلێ ئەم نابینین کەس کاری بۆ راکرن ونەهێلان یان حەتا کێمکرنا ڤان عەدەتان ژی بکەت، ب هێجەتا هندێ دا کەس ب خرابی بەحسێ وی نەکەت.. ئەرێ کەنگی ئەم دەست ب حەزمێ دکەین د ڤان کاران دا؟

(١٥)
رەمەزان ب نيڤى بوو.. مە چ كر؟

دبت هندەك جاران هندەك ژ مە چارەسەركرنا كێم وكاسێن خۆ، ولێڤەبوونا ژ خەلەتيێن خۆ، بۆ رەمەزانێ پاش بێخن، حەتا مرۆڤێن خودان هيممەت ژى هندەك جاران دكەنە دلێ خۆ كو ئەو ل رەمەزانێ كارێ خۆ زێدەتر لێ بكەن.

يازدە هەيڤان مرۆڤ دەمێ خۆ د سستى ومۆژيليان دا دبۆرينت، وچارەكرنا غەفلەتا يازدە هەيڤان كارەكێ ب ساناهى نينە، دبت عەيبەكا بچويك يان خەلەلەك د باوەريا مرۆڤى دا پەيدا ببت، بەلێ ئەگەر خودانى دەمەكێ درێژ پشت دا وێ عەيبێ يان خەلەلێ، وهزرا نەهێلانا وى نەكرە د سەرێ خۆ دا، ئەو عەيب وەكى پەنجەشێرێ تەڤنێ خۆ يێ ب مەترسى دێ بەردەتە ناڤ باوەريێ، وهنگى ڕادوەستت حەتا ل دۆر ورەخێن خۆ هەميێ بەلاڤ دبت، وهێدى هێدى وهندەك جاران ژى ب لەز زەحفێ دكەت وپەنجێن خۆ دگەهينتە دلى، وئەگەر هات وئەو گەهشتە دلى هنگى ئەو ئنقيلابەكا سەرانسەرى د لەشێ باوەريێ دا دێ كەت، وخودان هند دێ بينت ئەو عەيبا بچويك يا بوويە كولكەكا ئێشەوى يا مەزن و ب مەترسى يا كو چارەسەريا تەقليدى، و ب كارئينانا (موسەكان) چو مفايى نەگەهينتێ.. هنگى ڕاكرنەكا ب لەز وبنبڕ بۆ وێ كولكێ ڕێكا ئێكانەيە بۆ چارەسەريا وى حالەتێ خەطەر يێ باوەرى كەفتيێ.

ورەمەزان ب هاتنا خۆ، و ب وێ هممەتا مەزن يا ئەو ل نك مرۆڤى پەيدا دكەت، ووى (جەووێ ئيمانى) يێ ئەو وى ڤەدگوهێزتێ، ئەگەر ب دورستى هاتە (ئستغلالكرن) دشێت ب وێ چارەسەريا بنبڕ ڕاببت،

وئیمانێ ژ وێ سست وخاڤیێ بپارێزت یا کو یازده هەیڤان تووش بوویێ، بەلێ ئەڤ چارەسەریە سێ پێگاڤێن ل دویڤ ئێک دخوازت:

پێگاڤا ئێکێ: هیممەتەکا بلند یا گۆتنێ بکەتە کریار:

د ناڤ مرۆڤان دا هندەک کەس هەنە هیممەتەکا بلندا هەی، وچو تشت ل بەر ئاسێ نابت، د مەسەلا ئیمانێ دا دڤێت ئەم هەمی ئەو مرۆڤ بین، بوخای وموسلم ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەدگوهێزن، دبێژت: جارەکێ ئەم ل نک پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دروینشتی بووین، وسەلمانێ فارسی ژی د گەل مە بوو، ئینا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دەستێ خۆ دانا سەر سەلمانی وگۆت: ﴿ لو كان الْإِيمَانُ عِنْدَ الثُّرَيَّا لَنَالَـهُ رِجَـالٌ مـن هَـؤُلَاءِ ﴾ ئەگەر باوەری ب عەسمانی ڤە بت، هندەک زەلام ژ ڤان دێ خۆ گەهیننێ. مەعنا وان هیممەتەکا وەسا یا بلند هەی ئەو بێ هیڤی نابن، وهنگی دێ راوەست خۆ بگەهیننە ئارمانجێ ئەگەر چەند یا بلند ودویر دەست ژی بت.

بەلێ دڤێت ئەم ژ بیر نەکەین کو هیممەتا بلند نە گۆتنەکە هەما مرۆڤ بەس ب دەڤی بێژت، یان خوزیەکە مرۆڤ د گەل ئاخینکان راهێلت، هیممەتێ کار پێ دڤێت، وکەسێ ب روینشتنێ وراهێلانا خوزیان هیڤیا خۆ ب دەست خۆ نەئێخستیە.. بەری رەمەزان بێت تە دگۆت: ئەگەر بوو رەمەزان دێ هۆ کەم وهۆ کەم!! ئەڤە ئەو ب نیڤی ژی بوو، ونێزیکە خلاس ببت، ئەرێ تە ئەو کر یا تە دگۆت؟

ئەنەسێ کورێ نەضری ل شەرێ بەدرێ حازر نەبووبوو، لەو دگۆت: بەس خودێ من بگەهینتە شەرەکێ دی ئەو دێ بینت کانێ ئەز دێ چ کەم! پاشی گەهشتە شەرێ ئوحودێ.. وی چ کر؟ گۆتنا خۆ کرە کریار، گاڤا بەرێخۆ داینە جەنازێن شەهیدان، هند برین کەفتبوونە لەشێ وی کەسێ ئەو نەنیاسی، حەتا خویشکا وی ئەو ب نیشانەکێ نیاسی!!

ئەرێ چەند ژ مە -وەکی ئەنەسی- گۆتنا خۆ کریە کریار؟ وچەندان هیڤیا خۆ هێلایە گۆتن؟

پێگاڤا دووێ: بەنجکرن یا ژ خۆیە:

دەمێ تو دکەیە دلێ خۆ کو ل رەمەزانێ خۆ بگوهۆڕی، وببیە خودان هیممەتەکا بلند، وتو دگەهیە رەمەزانێ هشیار بی بەنجکرنێ ب کار نەئینە، وبەلکی هوین پسیار بکەن: بەنجکرن چیە؟

نەفسا نزم دەمێ دڤێت خودانێ خۆ بخاپینت، نابێژتێ: فلان کارێ باش نەکە، وفلان هیڤیا مەزن نەکە کریار.. نەخێر! بەلکی ئەو ڕەنگەکێ بەنجکرنێ -بۆ خاپاندنێ- د گەل خودانێ خۆ ب کار دئینت، دبێژتێ: ما چ دەعوە تو دارێ هندە د بنی ڕا دگری؟ پیچ پیچە هەڕە کاری، باشیێ بکە بلا.. بەس هێدی هێدی، و ب ڤی ڕەنگی ئەو دێ وی سست کەت، ل سەرێ رەمەزانێ دێ بێژتێ: هێشتا مەجالێ مای، ل نیڤێ دێ بێژتێ: ل دەهێن دویماهیێ، ل دەهێن دویماهیێ دێ بێژتێ: ل (لیلة القدر)!! وئەو دێ هند بینت رەمەزان خلاس، وئەو ئنیەتا وی کریە دلێ خۆ کو خۆ بگوهۆڕت هێشتا هیڤیەکە د دلی دا، وگۆتنەکە ل سەر ئەزمانی.. ونەدویرە گاڤا رەمەزان خلاس بوو ژی بێژیت: دێ بلا بۆ رەمەزانەکا دی بت!

هەر وەکی وی کەفالەت ژ مرنێ وەرگرتی خۆ حەتا رەمەزانەکا دی خۆ لێ بگرت.

ئەڤ باشیە بلا بۆ سوباهی بت، کرنا ڤی عیبادەتێ سوننەت، یان دانا فلان خێرێ بلا بۆ دویماهیا هەیڤێ بت، کرنا (تەهەجودان) بلا بۆ شەڤەکا دی بت.. وهەر گۆتنەکا هۆسا بت، ئەو بەنجە یا مرۆڤ خۆ پێ ژ بیر ڤە دبەت، هشیار بی خۆ ژێ بدە پاش.

پێگاڤا سیێ: ڤێ گاڤێ دەست ب چارەی بکە:

ڤێ گاڤێ، نە سوباهی ونە پشتی سەعەتەکا دی، چونکی تو نزانی دەمێ تو بێهنا خۆ هل دکێشی کانێ هند دێ مینیە ساخ حەتا حەتا جارەکا دی وێ بێنێ بەرددەیە ڤە یان نە؟

دەمێ تو پێ دحەسییێی کو ئێشەکا گەهشتیە تە، تو نابێژی: دێ کانێ چارەسەری بلا بۆ هەیڤەکا دی بت، گاڤا (صەفقەیەکا تجاری) بۆ تە دکەڤت تو نابێژی: هێشتا زویە بلا بۆ جارەکا دی بت، پا بۆچی گاڤا گونەهـ پنیەکا ڕەش ل سەر دلێ تە دکەت تو دبێژی: شویشتن بلا بۆ هنگی بت حەتا ئەز دپیرم! ما تو نزانی پنی ئەگەر دەمەکێ درێژ ل سەر تشتی ما دێ ڕەنگێ خۆ دەتێ وئێدی ژێ ناچت؟!

مرۆڤەکێ خودان هیممەت بە، وکەسەکێ عەمەلی بە، بێژە: ڤێ گاڤێ ونەبێژە: سوباهی، ئەگەر تە بڤێت د ژینا خۆ دا یێ سەرکەفتی بی.

ئەڤە ڕەمەزان ب نیڤی بوو، ئەرێ تە پسیار ژ خۆ کریە کانێ تە چ کریە، وکانێ ئەو گۆتنێن تە گۆتین، تە کرینە کریار یان نە؟

(١٦)
ئەرێ رەمەزانێ ئەڤ گوهۆڕینە
ل نك تە پەیدا کرینە؟

د پەیڤا بۆری دا پسیارەک مە ئازراند بوو ئەو ژ ئەڤە بوو: ئەرێ تو شیای د ڤێ رەمەزانێ دا ببیە خودان هیممەتەکا بلند، کو گۆتنێن خۆ بکەیە کریار، ووان ئنیەتێن تە کرینە دلێ خۆ و ب هاتنا رەمەزانێ ڤە گرێداین ب جهـ بینی؟

وبەرسڤ مە بۆ هەوە هێلا بوو، وئەڤرۆ وەک هاریکاری بۆ گەهشتنا بەرسڤەکا دورست بۆ وێ پسیارێ، مە دڤێت ب رێکا هندەک پسیارێن دی مەسەلێ پتر ئاشکەرا بکەین، هندەک گوهۆڕینان دەسنیشان بکەین وپسیار بکەین: ئەرێ رەمەزان شیایە ڤان گوهۆڕینان ل نک تە پەیدا بکەت؟ ئەگەر بەسڤا تە ئەو بوو: بەلێ رەمەزانێ ئەڤ گوهۆڕینە ل نک من پەیدا کرینە.. ئەو تو کەسان بی یێن مفا ژ ەمەزانێ دیتی، ژ خۆ ئەگەر رەمەزانێ چو ژ ڤان گوهۆڕینان ل نک تە پەیدا نەکربن، دڤێت هشیاری خۆ بی، وخۆ زیرەک بکەی هێشتا نیڤا دووێ ژی ژ رەمەزانێ بێ فایدە ژ دەست تە نۆچووی.

ئەو ب خۆ رەمەزان دەمێ دئێت -وەکی ئەم هەمی دزانین- گوهۆڕینێ د گەل خۆ دئینت، دەرگەهێن بەحەشتێ ڤەدبن، وییێن جەهنەمێ دئێنەگرتن، شەیتان دئێنە گرێدان، رۆتینێ ژیانا مرۆڤی وەکی خۆ نامینت، ژڤانێن خوارن وڤەخوارنێ، یێن نڤستن وڕابوونێ، وبەلکی یێن کاری ژی دئێنە گوهاڕتن، لەو مرۆڤ پێ دحەسیێت کو سەروبەرێ ژیانا وی د ڤێ هەیڤێ دا یێ طەبیعی نینە، ومەخسەدا ب پەیڤا طەبیعی ل ڤێرێ ئەو ڕەنگێ

عەدەتیە یێ بەری وپشتی رەمەزانێ ژیان ل سەر ب رێڤە دچت، بەلێ پسیارا هەر ئێک ژ مە دڤێت ژ خۆ بکەت ئەڤەیە: ئەرێ رەمەزان شیایە من بگوهۆڕت یان نە؟

جارێ د گەل خۆ بەرسڤا ڤان پسیارا بدە:

ئەرێ رەمەزان شیایە (هودنەیەکێ) د ناڤبەرا تە وجەدەل وهەڤڕکیان دا پەیدا بکە؟

چ ئەو هەڤڕکی ئەو بن یێن د ناڤبەرا تە وژن وعەیالی دا ل مال پەیدا دبن سەرا کاروبارێن مالێ، یان ئەو بن یێن د ناڤبەرا تە وهەڤالان دا پەیدا دبن سەرا شۆلی؟ پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ئەگەر ئێک ژ هەوە یێ ب ڕۆژی بوو، وکەسەک هات وما پێڤە کەربێن وی ڤەکرن، وگۆتنێن سەقەت گۆتنێ، بلا ئەو بەرسڤا وی نەدەت وبێژتێ: ئەزێ ب ڕۆژیمە. یەعنی: ڕۆژی یا هندێ نینە مرۆڤ دەمێ خۆ ب هەڤڕکی وگۆتنێن سەەت وپرپێژیێ ڤە ببۆرینت، ئەرێ ڕۆژی هشیایە ڤێ گۆهۆڕینێ ل نک تە پەیدا کەت، سنگێ تە فرەهـ بکەت، وتە ژ هەڤڕکی وجەدەلێ وجرکێشیا د گەل نەزانان بدەتە پاش؟ رەمەزان شیایە هند گوهۆڕینێ ل نک تە پەیدا بکەت کو (تەنازولێ) ژ حەقێ خۆ بکەی وبەرسڤا نەزانان نەدەی دا قوسویری نەگەهتە ڕۆژیا تە؟ یان ژی ڕۆژیگرتنێ تو پتر بێ تبعەت وعەصەبی کری، کو سەرا تشتەکێ بەرنەکەفتی شەڕەکی بکەی؟

ئەرێ رەمەزان شیایە (هودنەیەکێ) د ناڤبەرا تە وبێ ئەمریا خودێ دا پەیدا بکەت؟

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- د گۆتنێن خۆ دا ئاشکەرا دکەت کو ڕۆژی نە بەس ئەوە مرۆڤ خۆ ژ خوارن وڤەخوارنێ بدەتە پاش، بەلکی ڕۆژی ئەوە هەمی ئەندامێن لەشێ مرۆڤی ژ بێ ئەمریا خودێ ب ڕۆژی بن، ئەزمان ژ درەوێ وغەیبەتێ وگۆتنێن سەقەت، چاڤ ژ بەرێخۆدانا حەرامیێ، گوهـ

ژ گوهداران گۆتنێن بێخێر وفاحش، وهتد.. ئەرێ رەمەزان شیایە ئێکا هند ژ تە چێ بکەت کو ئەزمانێ خۆ ژ گۆتنێن زێدە بگری، چاڤێن خۆ ژ بەرێخۆدانا وێ (فوجوورێ) بگری یا کەنالێن (عەرد وعەسمانی) بەلاڤ دکەن، وگوهێن خۆ ژ وان گۆتنێن بێخێر بگری یێن هۆنەرێ ئەرزان گوهـ پێ تژی کرین؟ یان هەما رەمەزان بەس شیایە (مەوعدێ) تێشت وفراڤینا تە بگوڕت وچو دی نە؟

ئەرێ رەمەزان شیایە بێنڤەدانێ بدەتە ئەزمانێ تە کو گەلەک نەگەڕیێت؟

پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- کەفالەت ب بەحەشتێ یا دایە وی کەس یێ بشێتە ئەزمانێ، وئو د گۆتنەکا خۆ دا یا ئیمام ئەحمەد ژێ ڤەدگوهێزت، دبێژت: ﴿ من صمت نجا ﴾ هەچییێ نەئاخڤت دێ ڕزگار بت، خۆ ئەو ئاخفتنا خێرێ ژی یا تو دبێژی ل سەر تە حسێبە، پسیار دێ ژ تە ئێتەکرن کانێ بۆچی تە ئەو گۆتبوو؟ ئەرێ رەمەزان شیایە تە بکەتە ژ وان یێن هەڤالینیا بێ دەنگییێ دکەن، وئەزمانێ خۆ دگرن؟ یان ژی تو ب سەعەتان بەر تەلەفوونێ دڕوینی، و ژ دیوانخانەیەکێ دچیە ئێکا دی؟

ئەرێ رەمەزان شیایە وە ل تە بکەت تو تێکەلیا خۆ د گەل خەلکی کێم بکەی، دا ژ خرابیا وان بێیە پاراستن؟

د هندەک حەدیسان هاتیە کو دەمێ فتنە پەیدا دبن، سلامەتی د هندێ دایە مرۆڤ ئەزمانێ خۆ بگرت و د مالا خۆ دا ڕوینت، وزانایێن خودێناس ژ ڤێ ئوممەتێ هەمی ل وێ باوەرێ بوون کو تێکەلیا زێدە د گەل مرۆڤان بەلایە، لەو ئێک ژ وان هند تێکەلیا خەلکی دکر کو ئاخفتنەکا خێرێ بۆ بێژت، یان وان ژ خرابیەکێ بدەتە پاش.. وەکی دی پتریا دەمێ وان ئەو ژ تێکەلییێ دڕەڤین، حەتا زانایەکێ وەکی سوفیانێ ثەوری دگۆت: زێدەکرنا برایان ژ سەخافەتا دینیە!

(١٧)
ئەرێ رەمەزانێ ئەڤ گوهۆڕینە
ل نك تە پەیدا كرینە؟

وحەتا تو بزانی کانێ رەمەزانێ فایدە گەهاندیە تە یان نە، ڤێ پسیارێ ژی ژ خۆ بکە:

ئەرێ رەمەزان شیایە تە ژ وێ ژەهرێ ڕزگار بکەت یا دلی دمرینت، یان نە؟

ودبت پسیار بێتەکرن: ئەو ژەهرا دلی دمرینت چیە؟ د بەرسڤێ دا دێ بێژین: ئەو ژەهرا دلی دمرینت، ئەو شەوەتە یا دلی تژی خەم وخیال دکەت، ژ شەهوەتا خەمخوارنا ل سەر دنیایێ بگرە وحەتا تو دگەهیە شەهوەتا تێرکرنا زکی یا بەردەوام.. ئبن ماجە ژ عەبدللاهێ کوڕێ مەسعوودی ڤەدگوهێزت، دبێژت: من گوهـ ل پێغەمبەرێ هەوە بوو -سلاڤ لێ بن- دگۆت: ﴿ من جَعَلَ الهُمُومَ هَمًّا وَاحِدًا، هَمَّ المَعَادِ، كَفَاهُ الله هَمَّ دُنْيَاهُ، وَمَنْ تَشَعَّبَتْ بِهِ الهُمُومُ فِي أَحْوَالِ الدُّنْيَا، لم يُبَالِ الله فِي أَيِّ أَوْدِيَتِهِ هَلَكَ ﴾ هەچیێ خەمێن خۆ هەمیان بکەتە ئێک خەم: خەما ئاخرەتێ، خودێ خەما دنیایا وی دێ ژ وی ڤەکەت، وهەچیێ خەمێن وی د سەروبەرێ دنیایێ دا بژالە ببن، خودێ چو منەت پێ نینە ئەو د کیژ نهالێن دنیایێ دا تێ بچت.

د ڤێ هەیڤێ دا هزرا خۆ د خەمێن دنیایێ دا ب کار نەئینە، بلا ئاخرەت خەما تە یا ئێکانە بت، وبەرێ خۆ بدێ چاوا بارێ تە دێ پێ سڤک بت، ئارمانجا خۆ بکە ئێک ئارمانج: چاوا دێ شێی رازیبوونا خودێ ب دەست خۆ ئێخی، چاوا دێ شێی ب سەرکەفتی ژ ڤێ هەیڤێ

دەرکەڤی، ئەڤەیە ئەو خەم وئەو هزر یا کو دڤێت نەئێتە (تەئجیلکرن) وهەر خەمەکا دی یا هەبت دئێتە تەئجیلکرن بەلکی ژبیرکرن ژی.

د رەمەزانێ دا بلا خەما تە یا سەرەکی ئەو نەبت دێ چ پاشیڤێ خۆی، یان دێ چەند ڕەنگێن خوارنێ بۆ فتارێ حازر کەی، وبیرا خۆ ل گۆتنا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بینەڤە، دەمێ دبێژت: ﴿ ما مَلأَ آدَمِيٌّ وِعَاءً شَرًّا من بَطْنٍ، حَسْبُ الْآدَمِيِّ لُقَيْمَاتٌ يُقِمْنَ صُلْبَهُ، فَإِنْ غَلَبَتْ الْآدَمِيَّ نَفْسُهُ، فَثُلُثٌ لِلطَّعَامِ، وَثُلُثٌ لِلشَّرَابِ، وَثُلُثٌ لِلنَّفَسِ ﴾ مرۆڤی ئامانەکێ خرابتر ژ زکی تژی نەکریە، تێرا مرۆڤی هەیە هندەک پاریکێن ئەو خۆ پێ ڕاگرت، وئەگەر نەفسا مرۆڤی شیایێ بلا ئەو سێئێکێ بۆ خوارنێ بهێلت، وسێئێکێ بۆ ڤەخوارنێ، وسێئێکێ بۆ بێنێ.

د رەمەزانێ دا خۆ ژ ڤان هەمی زێدەییان بدە پاش: زێدە خوارن، زێدە ئاخفتن، زێدە نڤستن، زێدە تێکەلیا مرۆڤان.. ئەگەر تە ڤیا رەمەزان فایدەیەکی بگەهینتە تە.

پسیارا دی: ئەرێ رەمەزان شیایە (رووحا مونافەسێ) ل نک تە پەیدا بکەت؟

نە مونافەسا د (موتابەعا) هژمارەکا پتر یا (زنجیرێن درامایێ) دا، ونە مونافەسا د پتکرنا هژمارا چوونێن سویکێ دا، هەڤالەکێ خودان هیممەتەکا بلند ب دەست خۆ بێخە، وتو وئەو مونافەسێ بکەن کانێ کی ژ هەوە پتر جاران دێ قورئانێ ختم کەت، کی پتر شەڤان دێ (قیام اللیل) کەت، کی پتر دێ خێران دەتە مرۆڤێن هەژار، ﴿ وَفِى ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ ٱلْمُتَنَٰفِسُونَ ﴾ وهەر جارەکا تە دیت نەفسا تە د ڤێ مونافەسێ دا سست بوو، بێژێ: ئەرێ ما تە دڤێت پشتی هەمیان بچیە بەحەشتێ؟ تو قەبویل

دکەی ژ بەر نڤستنا سەعەتەکێ، یان بێنڤەدانا دانەکی فلان کەس بەری تە ڕاکەت د چوونا بەحەشتێ دا؟

ئەرێ رەمەزان شیایە شعوورەکا وەسا ل نک تە پەیدا بکەت کو خەلک هەمی حەز ژ تە دکەن، وکەس ژ وان کەرب ژ تە ڤەنابن؟

هندی خۆشییێن دنیایێ من دیتینە من نەدیتیە خۆشیەک ژ وێ مەزنتر بت مرۆڤ هەست ب هندێ بکەت کو خەلک هەمی حەز ژ مرۆڤی دکەن، وکەس ژ وان حەسویدیێ ب مرۆڤی نابەت، ودوژمنیا وی ناکەت، وچو نەخۆشییێ ژی ژ وێ مەزنتر نینە هەمی هزرا مرۆڤی ئەو بت کو خەلکی -ب تایبەتی مرۆڤێن مرۆڤی یێ نێزیک- کەرب ژ مرۆڤی ڤەدبن وحەز ژێ ناکەن.

هندەک کەس یێن هەین ب دەستێن خۆ خۆ عەزاب ددەن، دەمێ دلێ خۆ تژی کەرب وکین دکەن ل سەر خەلکی هەمییێ، چونکی ئەو هزر دکەن کەس حەز ژ وان ناکەت، لەو دێ بینی ئالایێ سلبوون ونەیارەتییێ هەمی گاڤا د دەستێن وان دا یێ بلندە، رەمەزان باشترین دەلیڤەیە بۆ ڤان توخمە کەسان کو ئەو ڤێ خەمێ ژ دلێن خۆ دەربێخن، دەستێ ئاشتییێ بۆ هەمی کەسان درێژ بکەن، قەنجیێ د گەل هەمی کەسان بکەن، خۆ ئەگەر ل سەر حسێبا هندەک (تەنازلێ) ژی بت ژ حەقێ خۆ، چو کێماسی ناگەهتە تە دەمێ تو خۆ بۆ مرۆڤەکێ کێم دکەی ودچی ژێ ئاشت دبی دەمێ ئەو خۆ ژ تە سل دکەت، بلا تو یێ حەق ژی بی وئەو یێ نەحەق بت، ئەگەر ڕاستە تو یێ حەقی، وئەگەر ڕاستە تە دڤێت تو یێ حەق بی ل دویڤ وی هەڕە، بلا ئەو -یان خەلک- ڤێ چەندێ بۆ تە ب کێماسی حسێب بکەن، خودێ وێ بۆ تە ب بلندی حسێب دکەت.. جارەکێ د ناڤبەرا ئیمامێ حوسەین وبرایێ وی موحەممەدی دا نەخۆش بوو، وئاشکەرایە کو هەردو کوڕێن ئیمام عەلینە، بەلێ دەیکێن وان نەئێکن، سێ ڕۆژان ئەو ژێک

دویر کەفتن، بەری ڕۆژا سییێ ب دویماهی بێت، موحەممەدی بەرێ خۆ دایێ برایێ وی حوسەین نەهات ژێ ئاشت ببت، وبۆ زانین حوسەین مەزنتر بوو ژ موحەممەدی، ئینا موحەممەدی مرۆڤەک هنارتە نک حوسەینی وگۆتێ: ئەڤە نێزیکە ڕۆژا سییێ دێ ب دویماهی ئێت، وئەم ژێک دسل، وتو دزانی کو بۆ موسلمانان چێ نابت ژ سێ ڕۆژان زێدەتر ژێک سل بن، وپێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: هەچییێ بچت ژ یێ دی ئاشت ببت ئەو چێتە، وچونکی تو ژ من چێتری ودەیکا تە ژ دەیکا من چێترە (چونکی دەیکا وی فاطمایا کچا پێغەمبەری بوو) ئەز حەز دکەم تو بێی ژ من ئاشت ببی، دا تو ل نک خودێ ژ من چێتر بی، وئەگەر تو نەئێی ئەڤ ئەز دێ ڕابم ئێم.. گاڤا قاصدێ وی ئەڤ گۆتنە بۆ حوسەینی ڤەگێڕای، ئێکسەر حوسەین ڕابوو وقەستا مالا برایێ خۆ کر وژێ ئاشت بوو! ئەگەر تە بڤێت یێ چێتر تو بی، تو ب نک مرۆڤێ خۆ ڤە هەڕە، نەبێژە: ئەز ژ وی مەزنترم بلا ئەو بێت، ونەبێژە: ئەو یێ نەحەقە بلا ئەو بێت، هێشتا ئەو نەهاتی لەزێ بکە تو هەڕە.. دا یێ چێتر ل نک خودێ تو بی.

(١٨)
ل رەمەزانێ.. نە ئارمانج ب جهـ ئینا؟

ئێک ژ وان پسیارێن گەلـەک جاران مـە ل رەمـەزانـێ گوهـ لـێ دبت، ئەڤەیە: ئەێ چێ دبت ل سەرێ رەمەزانێ مـرۆڤ ئنیـەتـا خۆ بـۆ رەمـەزانـێ هەمیێ بینت، یان نە؟

و د بەرسڤێ دا دئێتە گۆتن: نەخێر! لازمە هەر شـەڤ مـرۆڤ ئنیـەتـەکا جودا بینت بۆ وێ رۆژا د دویڤ دا دئێت.. ژ بەر وێ حەدیسا تێدا هاتی: ﴿ مـن لـم یجمـع الـصیام مـن اللیـل فـلا صیام لـە ﴾. وئاشکەرایە کـو مەخسـەدا مـە ب ئنیـەتـێ ل ڤێرێ ئـەو نینـە مـرۆڤ ب دەڤـی بێـژت: مـن ئنیەتا سوباهی یێ ب رۆژی بـم.. بـارا پتـر ژ زانایـان ل وێ بـاوەرێنـە کـو ئەڤە بیدعەیە، بەلێ مەخسـەدا مـە ئـەوە مرۆڤ بینتە سـەر دلـێ وهزرا خـۆ د هندێ دا کۆم بکەت کو ئـەو سـوباهی بـۆ خـودێ دێ یـێ ب رۆژی بـت.. وهەر چاوا بت من نەڤێت هوین هزر بکەن کو پەیڤا مـە یـا ڤـێ جارێ دێ ل دۆر مەسەلـەکا فقهی بت، بەلێ من دڤێت ژ ڤـێ مـەسـەلا فقهـی دەست پێ بکەم دا بگەهمە پسیارەکێ، ئەو ژی ئەڤـەیـە: ئـەرێ بـۆچـی دڤێـت هـەر رۆژ مرۆڤ ئنیەتەکا جودا بینت؟

مرۆڤێن فەقیهـ دبێژن: چونکی هەر رۆژیـەک عیبـادەتـەکێ سـەربخۆیـە، ویا جودایە ژ رۆژیا بەری خۆ ویا پشتی خۆ ژی، وچو عیبادەت بێ ئنیـەت چێ نابن.. ئەڤە راستە، بەلێ هوین بێـژن: حازرکرنـا رۆژیگری هـەر شـەڤ بۆ ئنیەتا خۆ کو ئەو سوباهی بۆ خودێ یـێ ب رۆژی بت، چـو حیکمـەتـێن دی -ژبلی ڤێ (تەعلیلا فقهی)- تێدا نینن؟

یا ژ مـن ڤـه ئـەڤ (ئیلزامـا فقهـی) ب ئینانـا ئنیـەتـێ هـەر شـەڤ، پەیوەندیا مـرۆڤـێ ڕۆژیـگر ب وێ ئارمانجێ ڤـه ب هێـز دئێخت یا ئـەو ل بەر سنگێ خۆ ددانت دەمێ قەستا عیبادەتـێ ڕۆژیـێ دکـەت، وبـەلـکـی هوین پسیار کەن چاوا؟

ووەکـی سیاسـیان ئـەز دێ بـەرسـڤا پسیارا هـەوە ب پـسیارەکـێ دەم: دەمێ بـوویـه رەمـەزان ومــه ئنیەتا ڕۆژیگرتنێ ئینای، هەر ئێـک ژ مـه چ ئارمانج ژ ڤی کاری هەبوویە؟

د ژیانا خۆ یا ڕۆژانه دا ئێک ژ مه دەمێ دڤێت کـارەکـی بکـەت، یـان مەشرووعەکی بدانت، ل سـەری هنـدەک ئارمانجـان بـۆ خـۆ ددانـت، پاشـی مەنهەجەکی یان (بەرنامەیەکێ کاری) ژی بـۆ خـــۆ ددانـــت، دا ل ســـەر ب ڕێڤه بچت بۆ هندێ دا بشێت ئارمـانجێ ب دەست خۆ ڤـه بینـت، بـێ ئارمانج کارێ وی دبته (عەبەثییەت)، وبـێ بـەرنامـەیـێ کـاری کـارێ وی دبته (فەوضا)، پشتی هنگی چاوا ئەو دێ شـێت کـارێ خـۆ هلسەنگینـت دا بزانت کانێ ئەو د مەشرووعێ خۆ دا یێ سەرکەفتیە یان نە؟

ئەڤه نێزیکه رەمەزان بەر ب دەهکێن دویماهیێ ڤه بچت، ئـەرێ حـەتـا ڤـێ گـاڤـێ جـارەکێ تە پسیار ژ خۆ کریە کانێ تـو شـیای وان ئارمـانجـا ب جهـ بینی یێن تـه دانـاینـه بـەرا خۆ؟ بـەلـێ بـەری هنگـی ئـەرێ مـا تـه هندەک ئارمانج هەبووینە ئنیەتا تە ئەو بوو تو وان ب گـرتـنـا رەمـەزانـێ ب جهـ بینی؟

خودێناسـان ب گرتنـا ڕۆژیـێ ئارمـانج ئـەو بـوو رەحمـا خـودێ ژ وان بگـرت، چـونکی وان ژ گۆتنـا پێغـەمبـەری -سـلاڤ لـێ بـن- دزانـی کـو کەسەک ب عەمەلێ خۆ ناچته بەحەشتێ ئەگەر خودێ رەحمێ پـێ نـەبـەت، لـەو غـورروور بـۆ وان ب ڕۆژیگرتنـێ چـێ نـەدبـوو، چـونکی ئێـک ژ وان

نەدزانی کانێ ئەڤ ڕۆژیا وی گرتی دێ بتە ئەگەرا هندێ خودێ رەحمێ پێ ببەت یان نە؟

ئارمانجا وان یا دی ژ ڕۆژیێ ئەو بوو ئەو (حاکمیەتا خودێ) ل سەر نەفسا خۆ ب جهـ بینن، یەعنی: ئەو نەفسا خۆ وە تێ بگەهینن کو یێ حەق هەی حوکمی بدەت خودێیە نە نەفسە، نە هەر تشتەکێ دلێ تە دچتێ ویێ بۆ تە خۆش بت تە حەقێ هەی بکەی، دڤێت ل حوکمێ خودێ بزڤڕی، پاشی بڕیارێ بدەی، وئەو کەسێ حاکمیەتا خودێ ل سەر نەفسا خۆ قەبویل نەکەت دێ چاوا عەردی قەبویل کەت؟ وئەڤەیە مەعنا گۆتنا هندەک خودێناسان دەمێ دگۆت: دەولەتا خودێ د دلێن خۆ دا بدانن، دێ ل سەر عەردێ هەوە ژی ئێتە دانان.

وئارمانج ژ گرتنا ڤێ هەیڤێ ئەوە ئەم فێری دستوورێ ئەخلاقی بین، ئەو ئەخلاقێ ئیسلامێ ل سەر مە فەرز کری، ئەگەر مرۆڤ ب دورستی ڕۆژیێ بگرت هەیڤەکێ ئەو ژ ئەزمان بەردانێ، وگوهدانا خرابیێ، وبەرێخۆدانا حەرامیێ، وکەرب وکین وسلبوون وتەعداکرن وزێدەگاڤیێ ئێتە پاراستن، مەعنا: ڕۆژیگر یێ دچتە د (دەورەکا خۆفێرکرنا ئەخلاقی) دا.. ئەو دەورا وی وە تێ دگەهینت کو پێتڤیە ئەو (تەحەککومێ د هەمی ئنفعالاتێن خۆ دا بکەت)، وهەر جارەکا نێزیک بت ئەو د سەر دا بچت، یان کەسەکێ نەزان بێهنا وی تەنگ بکەت، ئەو ئێکسەر بیرا خۆ ل هندێ بینتەڤە کو ئەو یێ ب ڕۆژییە، وبێژت: ئەزێ ب ڕۆژیمە.. یەعنی: ڕۆژی ئەوە ئەز خۆ نەینمە ڕێزا تە!

ئارمانج ژ ڕۆژیێ ئەوە مرۆڤ لایێ رووحی یێ خۆ ب سەر لایێ جسمی بێخت، وپێتڤیێن لەشی ل دەرەجا دووێ بدانت، وباوەری هەبت کو لەش دڤێت گوهداریا رحێ بکەت و ل دویڤ بچت، نە کو رح ل دویڤ لەشی بێت.

وبەراهییێ ودویماهییێ ئارمانج ژ ڕۆژییێ ئەوە مرۆڤ ل بیرا خۆ بینتە ڤە کو ئەو ڤێ ڕۆژییێ بۆ خودێ یێ دگرت، دا ئەو پێ (یان ژ بەر) ژێ رازی ببت، باوەری ب ڕۆژیا خۆ هەبت وبۆ خۆ ب خێر حسێب بکەت، نەکو چاڤلێکرن وعەدەتەکێ هشک بت.. وئەگەر هەر شەڤ ڕۆژیگری جارەکێ بیرا خۆ ل ڤێ ئارمانجا مەزن ئیناڤە دەمێ ئەو ئنیەتا خۆ دئینت، ئەرێ (حافزەکێ) چەندێ ب هێز دێ ل نک وی پەیدا بت کو ئەو ئارمانجێن خۆ ژ گرتنا ڕۆژییێ ب جهـ بینت؟

(١٩)
رەمەزان وبەرنامەیێ کاری

د پەیڤا خۆ یا بۆری دا مە گۆت: دەمێ مرۆڤی ئارمانجەک هەبت، حەتا بشێت بگەهتە ئارمانجا خۆ دڤێت بەرنامەیەکێ کاری بۆ خۆ بدانت، ل سەر ب ڕێڤە بچت، وژێ لا نەدەت، ئەگەر نە.. یا بەرعەقل ئەوە ئەو نەگەهتە ئارمانجێ، بەرێ خۆ بدە طالبی دەمێ دگەهتە سالا دویماهیێ ژ قویناغا ئامادەیی، و(ئمتحانێن ویزاری) دکەڤنە بەر سنگی، ئەو چ دکەت؟

دبت ئەگەر تو پسیارێ ژ ئێک ژ وان بکەی کانێ بیست وچار سەعەتان ئەو چەند دنڤت، بەرسڤا وی ئەو بت کو ئەو نڤستنا وی ژ سێ چار سەعەتان کێمتر بت، ئەگەر بێژیێ: وچەند سەعەتان تو خۆ موژیل دکەی ب یاریان ڤە، یان بەرێخۆدانا تەلەفزیوونی؟ دبت ئەو ڤێ پسیارا تە غەریب ببینت، وبێژتە تە: ئەگەر ئەز نەنڤم چاوا دێ خۆ ب تشتێن بێ فایدە ڤە موژیل کەم؟ بێژێ: بۆچی تو هندە خۆ دوەستینی؟ دێ بێژت: چونکی (موستەقبەلێ) من یێ پێڤە گرێدایە.. کیژ (موستەقبەل)؟ ئەو سیهـ چل سالێن کو ئەو دێ د ڤێ دنیایێ دا بۆرینت، پاشی دێ چت وهێلت، بۆ ڤی (موستەقبەلی) ب شەڤ وڕۆژ نانڤت، وناهێلت دەهـ دەقیقەیێن وی بەلاش بچن، بەلێ بۆ (موستەقبەلێ) هەر وهەر، بۆ چوونا بەحەشتێ، وزێدەکرنا سەرمالێ خۆ ژ خێران، بارا پتر ژ مە هند (ئستعداد) نینە ڕۆژەکێ بەرێ خۆ نەدەتە تەلەفزیوونێ، یان شەڤەکێ نەمینتە هشیار.. ما نە تشتەکێ غەریبە؟!

دەمێ ژ نوی رەمەزان دئێت هەر ئێک ژ مە هژارەکا ئارمانجان ددانتە بەر سنگێ خۆ، وچەند هیممەتا مرۆڤی یا بلندتر بت ئارمانجێن وی دێ دمەزنتر بن، بەری نوکە مە ئارمانجێن خودان هیممەتێن بلند دەسنیشان کربوون: کو رەحما خودێ ب دەست خۆ بێخن، وحاکمییەتا خودێ ل سەر نەفسا خۆ ب جهـ بینن، وخۆ فێری دستوورێ ئەخلاقی بکەن، ولایێ خۆ یێ رووحی ب سەر لایێ جسمی بێخن.. وپسیار ل ڤێرێ ئەڤەیە: ئەرێ بەرنامەیێ مرۆڤی یێ کاری دڤێت یێ ب چ ڕەنگ بت حەتا بشێت ڤان ئارمانجان ب دەست خۆ بێخت؟

ئەگەر ئەم بەرێ خۆ بدەینە وێ سیستەمێ یا قورئانێ وسوننەتێ بۆ ڕۆژیگری ل ڤێ هەیڤێ دانای، دێ بینین ئەو بەرنامەیەکێ ب رێک وپێکە ئەم دشێین د چەند خالەکێن کورت دا کۆم بکەین:

١- کێمکرنا خوارن وڤەخوارنێ، چونکی یا مەعلوومە ئەو کەسێ گەلەک بخۆت وڤەخۆت، دێ گەلەک نڤت وخاڤ بت، وشەهەواتێن وی یێن جسمی دێ ل سەر زال بن، وهنگی لایێ رووحی ل نک وی دێ ئێتە پاشخستن.

٢- کێمکرنا دەمێ نڤستنێ، چونکی ڕۆژیگر دەمەکێ شەڤێ بۆ کرنا نڤێژێن شەڤێ وخواندنا قورئانێ تەرخان دکەت، هەر وەسا دەمەکی بۆ خوارنا پاشیڤێ ددانت، و ب ڤێ چەندێ نڤستنا وی کێم دبت، وئەڤە یا غەریب نینە، ما نە (موستەقبەلێ) وی پێڤە یێ گرێدایە؟

٣- کێمکرنا ئاخفتنێ، وتێکەلیا زێدە ویا ژ قەستا د گەل مرۆڤان، چونکی هندی ئەو ل ڤێ هەیڤێ خۆ ژ خەلکی ڤەدەر بکەت، ودەمێ خۆ ب عیبادەتی ڤە ببۆرینت، ئستغلالا وی بۆ دەمی دێ یا باشتر بت، ژ هندەک زانایێن مە یێن پێشیێ (وەکی ئیمام مالکی) دئێتە ڤەگوهاستن کو وی ل هەیڤا رەمەزانێ دەرسێن خۆ ڕاوەستاندن، وبۆ زانین

دەرسێن وی خواندن ونیشادانا حەدیسان بوو، ووی دەست ددا خواندنا قورئانێ، وئعتكاف دكر ودگۆت: رەمەزان هەیڤا قورئانێیە، بلا دەمێ مە بەس بۆ قورئانێ بت.

٤- پاراستنا دەمی ژ زەعێبوونێ، وخۆدویركرنا ژ موژیلاهیێن بێ فایدە، عەمرێ تە سەرمالێ تەیە، ومەتەلا وی وەكی مەتەلا قالبێ بەفرێیە، دێ بەرێ خۆ دەیێ ل سەری دەستێن تە ژێ دتژینە، پاشی هێدی هێدی وبێی تو پێ بحەسییێ ئەو دێ حەلییێت، حەتا دەمەكی تو دبینی چو نەما، كیڤە چوو وچاوا چوو؟ نزا!! ڤێجا بەری تو بێژی: نزا، كاری بۆ ئستغلالكرنا سەرمالێ خۆ بكە، نەهێلە دەمێ تە ب موژیلاهیێن ژ قەستا ڤە بچت، وبلا تو یێ جودا بی ژ وان كەسێن غافل..

عەبدللاهێ كورێ مەسعوودی دبێژت: پێتڤیە خواندەڤانێ قورئانێ ب شەڤێ بێتە نیاسین دەمێ خەلك دنڤن، و ب رۆژیێ دەمێ ئەو دخۆن، و ب گریێ دەمێ ئەو دكەنە كەنی، و ب خۆڤەدەركرنێ دەمێ ئەو تێكەلیێ دكەن، و ب بێ دەنگیێ دەمێ ئەو دئاخڤن، و ب خوشووعێ دەمێ ئەو خۆمەزن دكەن، و ب خەمگینییێ دەمێ ئەو دكەنە كەنی.

(٢٠)
هشياری فتنێ به

مرۆڤێ موسلمان ل هەمی دەمێن خۆ، و ب تایبەتی دەمێ ئەو یێ ب رۆژی ل هەیڤا رەمەزانێ، هەوجەیی ب هندێ هەیە ئەو خۆ ژ فتنێ بپارێزت، ونەهێلت نە دەستێ وی ونە ئەزمانێ وی نەبتە ئێک ژ وان ئامیرەتان یێن فتنە پێ دئێتە گێران، یان گەش دبت.. وئەڤ زەمانێ خودێ رزقێ مە تێ ئێخستی وئەم گەهاندینێ -وەکی یا دیار ل بەر چاڤ- ئێک ژ وان زەمانە یێن فتنە تێدا هاتیە بەری، وسویکا وێ زێدە ب رەواج کەفتی، وپشتەڤان وگازیکەرێن وێ ژ یێن هەر تشتەکێ دی زێدەتر لێ هاتین، لەو یا فەرە خودان باوەر هەمی گاڤان بیرا خۆ ل خەطەرا فتنێ بیننەڤە، وشیرەتان ل ئێک ودو بکەن کو خۆ ژ هەمی رەنگێن فتنێ بدەنە پاش دا پاراستی بمینن..

ومرۆڤ دەمێ بەرێ خۆ ددەتە وان گۆتنێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ویێن صەحابیێن وی ئەوێن بەحسێ فتنێ ورەنگێن وێ دکەن، نێزیکە بگەهتە وێ باوەرێ کو پتریا وان فتنێ وان بەحس ژێ دکر ئەڤرۆ د ناڤ مە موسلمانان دا یێن پەیدا بووین، لەو ئەم خەلکێ ڤی دەمی ژ خەلکێ هەر دەمەکێ دی پتر د موحتاجی خۆ شارەزاکرنێینە د (فقهێ خۆپاراستنا ژ فتنێ) دا، ل ڤی دەمێ فتنە وەسا ب هێز کەفتی وچەق وطا ژ خۆ داین حەتا گەهشتیە بەر دەرێ هەر مالەکێ!

ئیمام ئەحمەد ژ ئەبوو مووسایێ ئەشعەری ڤەدگوهێزت، دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: بەری قیامەت رابت، کوشتن زێدە دبت، مە گۆت: ئەی پێغەمبەرێ خودێ، کوشتنەکا زێدەتر ژ یا ڤێ گاڤێ؟

سالێ پتر ژ حەفتێ هزار کەسان ئەم یێن کوژین (وئەڤ هژمارە بۆ موبالەغێ‌یە، یەعنی: نوکە ژی ئەم گەلەک کافران دکوژین، دەمێ شەڕ د ناڤبەرا مە ووان دا چێ دبن) گۆت: وی گۆت: نە کوشتن هەوە بۆ موشرکان زێدە دبت، بەلکی کوشتنا هەوە بۆ ئێک ودو، مە گۆت: وهنگی عەقلێ مە د سەرێ مە یە؟ وی گۆت: ﴿ إنه لتنزع عقول أهل ذلك الزمان، ويخلف له هباءٌ من الناس، يحسب أكثرهم أنهم على شيء، وليسوا على شيء ﴾ یەعنی: ژ بەر مەزنی وتێکەلبوونا فتنەیان عەقلێ خەلکێ وی زەمانی دێ ژێ ئێتە ستاندن، مرۆڤێن ب عەقل نامینن، وئەوێن دمینن ژی عەقلێ وان ڕادوەست وسەرێن ڕێکان ل بەر بەرزە دبن، وئەو فتنە هندەک تۆزا نیسەک ب سەر وچاڤێن خەلکی ڤە دهێلت، یەعنی: ئەو فتنە وەک سترکێ دمیننە ب خەلکی ڤە، هندی بێنێ نەشێن، وێ ژ خۆ ڤەکەن.. ویا غەریب ئەڤەیە، وەکی پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت، ل وی دەمی هەر کەسەک هزر دکەت ئەوێ دورستە ویێ حەقە، وڕێکا ئەو ل سەر ڕێکەکا ڕاست ودورستە، وئەو ب خۆ نە چو ڕێکە ئەو ل سەر!

وئەگەر تە بڤێت بزانی کانێ فتنێ (تەئثیرەکا سلبی) ل تە کریە یان نە، گوهێ خۆ بدە ڤێ گۆتنا صەحابیێ پێغەمبەری حوذەیفەی چ دبێژت، حوذەیفە دبێژت: «إن الفتنة تعرض على القلوب، فأي قلب أشربها نكتت فيه نكتة سوداء، فإن أنكرها نكتت فيه نكتة بيضاء، فمن أحب منكم أن يعلم أصابته الفتنة أم لا؟ فلينظر فإن كان يرى حراماً ما كان يراه حلالاً، أو يرى حلالاً ما كان يراه حراماً، فقد أصابته الفتنة» یەعنی: فتنە ل سەر دلان دئێنە عەرضکرن، ڤێجا چی دلێ ئەو چوو تێدا پنیەکا ڕەش ئەو دێ ل سەر چێ کەت، وئەگەر دلی ئەو فتنە قەبویل نەکر پنیەکا سپی دێ ل سەر چێ کەت، وهەچییێ ژ هەوە حەز بکەت بزانت

کانێ فتنێ ژێ گرتیه یان نه؟ بلا بەرێ خۆ بدەته خۆ، ئەگەر ئەو تشتێ وی بەری هنگی حەرام ددیت نوکه حەلال دبینت، یان بەری هنگی حەلال ددیت ونوکه حەرام دبینت، ئەو فتنێ یا ژ وی گرتی.

مەعنا ڤێ ئەوه فتنه بیر وباوەرێن خەلکی دگوهۆرت، وحەلالی وحەرامی تێکەلی ئێک دکەت، چەند مرۆڤ مه دیتینه بەری (فلان) فتنه بێت دگۆت: فلان تشت یێ حەرامه، وخەلک ژێ ددا پاش.. پاشی پشتی ئەو تویشێ فتنێ بووی، گۆتنا خۆ یا بەرێ ژ بیرا خۆ بر، وهات دا ئەو وی تشتێ وی دوهی حەرام دکر ئەڤرۆ بۆ خەلکی حەلال بکەت! بۆچی؟ ئاخری چو ئایەتێن نوی نەهاتینه خوارێ، پا چ چێبوویه (سەیدا) هۆسا بێته گوهارتن، وحەرامی بۆ خەلکی حەلال بکەت، یان ئەو تشتێ وی دگۆت: حەلاله، ئەڤرۆ حەرام بکەت؟

مەسەله ئەوه یا حوذەیفەی بەحس ژێ کری!!

وموصیبەتا مەزن د فتنێ دا ئەوه دەمێ فتنه ژ نوی دئێت، نه هەر کەسەکێ هەبت دزانت ئەڤه فتنەیه، بارا پتر ژ خەلکی هزر دکەن ئەو تشتەکێ باشه، ورێکەکا دورسته.. حەتا دچت ژ نوی ئەو دێ زانن کو ئەڤه فتنەک بوو ب سەر وان دا هاتی، بەلێ هنگی زانین چو فایدەی نادەت، ئیمامێ مەزن حەسەنێ بەصری دبێژت: ((إن الفتنة إذا أقبلت عرفها العالم، وإذا أدبرت عرفها كل جاهل)) دەمێ فتنه دئێت مرۆڤێ زانا ب تنێ وێ دنیاست، وگاڤا چوو نەزان ژی هەمی وێ دنیاست.. بەلێ پشتی چ؟

پشتی بارا پتر ژ وان خۆ کریه ئەو ئامیرەت یێ فتنه پێ هاتیه بەلاڤکرن وشاراندن، پشتی خۆ کرینه ئەگەرا رێتنا خوینێ، وپویچکرنا مال وملکەتێ خەلکی..

ڤێجا یێ بڤێت ژ فتنێ بێته پاراستن بلا خۆ نەکەتە (دویلکێ هەواران)، چی گازیا هاتە بلندکرن و ب سەر ڤە یا خوشکۆک ب سەر وچاڤ ڤە خۆ تێ وەربکەت، بلا بەرێ خۆ بدەتە رێکا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- وصەحابیێن وی، ولێ بچت، وبزانت هەر رێک ورێبازەکا دی یا پشتی وان دەرکەفت بت، سەرداچوون وبەرزەبوونە، ودەمێ خودێ دەستێن مە ژ خوینا خەلکی پاقژ دهێلت -ل دەمێ فتنێ- دڤێت ئەم ئەزمانێ خۆ پێ پیس نەکەین، چونکی گەلەک کەس هەنە، ب دەستێ خۆ پشکداریێ د فتنێ دا ناکەت، بەلێ ب دلێ خۆ وئەزمانێ خۆ تێدا پشکدار دبن.. یا رەببی تو دەست ودەڤ ودلێن مە ژ فتنێ بپارێزی.

(٢١)
دەهێن دویماهیێ

و ب ڤی ڕەنگی بیست ڕۆژ ژ رەمەزانێ بۆرین، ومانە ل وێرێ هەر دەهـ ڕۆژێن دویماهییێ، وموسلم ژ عائیشاییێ ڤەدگوهێزت، دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ل رەمەزانێ ئەو دكر یا ل چو دەمێن دی نەدكر، و ل دەهێن دویماهییێ ژ رەمەزانێ ئەو دكر یا ل دەمێ دی نەدكر.

ئەڤ دەهـ ڕۆژێن ماین ژ رەمەزانێ، ئەگەر خودێ رزقێ مە تێ بێخت، دڤێت ژ دەست خۆ نەكەین، لێ بگەڕێیین شەڤ وڕۆژێن وان بۆ كرنا عیبادەتی ئستغلال بكەین، ب تایبەتی ئەگەر ئەم ل بیرا خۆ بینین كو (لیلة القدر) دكەفتە د ناڤ دا، و ژ صەحابی وتابعیان دئێتە ڤەگوهاستن كو وان ل هەر دەهـ ڕۆژێن دویماهییێ ژ رەمەزانێ هیممەتا خۆ بلند دكر، وكار خۆ زێدە دكر، پتر ژ هەر دەمەكێ دی، وئەڤ چەندە یا غەریب نینە، چونكی دەمێ مرۆڤ غاردانێ دكەت، ونێزیكی دوماهییێ دبت، هەمی هێزا خۆ دەردئێخت، وچویا ژێ دئێت نیشان ددەت..

وبەلكی هوین د گەل من د (موتتەفق) بن كو تشتەك وەكی دەمی نینە مرۆڤ ل سەر ب حەسرەت بكەڤت دەمێ ئەو ژ دەست وی دەردكەڤت، چونكی هەر فایدەیەكێ ژ دەست تە دەركەڤت دبت تو ب ڕەنگەكی ژ ڕەنگان بەدەل ڤەكەی، یان تشتەكێ وەكی وی یان حەتا ژ وی باشتر ژێ فایدە بكەی، دەم تێ نەبت، گاڤا ئەو ژ دەست تە دەركەڤت ب چو ڕەنگان ئەو نائێتە بەدەل ڤەكرن، لەو ڕۆژا قیامەتێ تشتێ ژ هەمییێ پتر خەلكێ مەحشەرێ ل سەر ب حەسرەت دكەڤن دەمە، خودایێ مەزن دەمێ بەرێ مە ددەتە لەزكرنا د خێران دا دبێژت: ﴿ أَن تَقُولَ نَفْسٌ يَـٰحَسْرَتَىٰ عَلَىٰ مَا فَرَّطتُ فِى

جَنۢبِ ٱللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ ٱلسَّٰخِرِينَ ﴿٥٦﴾ أَوۡ تَقُولَ لَوۡ أَنَّ ٱللَّهَ هَدَىٰنِي لَكُنتُ مِنَ ٱلۡمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوۡ تَقُولَ حِينَ تَرَى ٱلۡعَذَابَ لَوۡ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٥٨﴾ ﴾ (الزمر: ٥٦-٥٨) یەعنی: هوین گوهدارییا خودایێ خۆ بکەن و ل وی بزڤڕن دا نەفسەک پەشێمان نەبت وبێژت: وەی بۆ کۆڤانا من ل سەر وی کارێ من د دنیایێ دا ژ دەست خۆ کری یێ خودێ فەرمان پێ کری، ومن تەخسیری د گوهدارییا وی دا کر، وئەز د دنیایێ دا ژ وان بووم یێن ترانە بۆ خۆ ب کیتابا خودێ وپێغەمبەرێ وی وخودان باوەران دکر. یان ژی بێژت: ئەگەر خودێ بەرێ من دابا دینێ خۆ ئەز دا ژ وان بم یێن خۆ ژ شرکێ وگونەهان ددەنە پاش. یان دەمێ دبینت ل ڕۆژا حسێبێ عەزابا خودێ دۆرا لێ گرتی بێژت: خوزی زڤڕینەک بۆ ژینا دنیایێ بۆ من هەبا، ئەز دا ژ وان بم یێن ب گوهدارییا خودایێ خۆ قەنجی کرین، وکار ب وێ کری یا پێغەمبەران فەرمان پێ ل وان کری.

ڤێجا هێشتا دەم د دەستێن مە دا، وبەری ئەو دەم ب سەر مە دا بێت یێ پەشێمانی تێدا چو فایدەی نەدەت، بلا ئەم حسێبێ د گەل خۆ بکەین ل سەر وان ڕۆژێن بۆرین ژ رەمەزانێ، و د ڕۆژێن مایین دا پتر خۆ بوەستینین وکارێ خۆ زێدەتر لێ بکەین..

د ڤان دەهـ ڕۆژێن مایین دا دڤێت ڕاوەستانەکا ڕاستگۆ مە د گەل نەفسا خۆ هەبت، حسێبێ د گەل بکەین، وسەحکەینێ کانێ وێ مفایەکێ ژ هەژی بۆ خۆ ژ ڤێ دەلیڤەیێ دیت یا خودێ دایێ، کانێ ئێکا هند کریە خودایێ خۆ ژ خۆ رازی بکەت؟ و د ڤێ هەیڤێ دا دەمێ خۆ وەسا ببۆرینت وەکی خودێ حەزکری نە وەکی دلێ وی دخوازت؟

ل ڤان دەهـ ڕۆژان ودەمێ هەیڤا رەمەزانێ بەر ب دویماهییێ ڤە دچت، دڤێت ترسا مە ژ هندێ کو کارێ مە نەئێتە قەبویلکرن زێدە ببت، نەکو غوروور بۆ مە چێ ببت، وئەم هزر بکەین مە ب گرتنا ڤان ڕۆژیان

منەتەک ل خودێ کریە، وحەقێ مە ل سەر وی هەیە ئەو مە ببەتە بەحەشتێ، حەسەنێ بەصری بەحسێ صەحابیان دکەت ودبێژت: ب شەڤێ وان حەتا سپێدێ نڤێژ دکرن، پاشی دڕوینشتن داخواز گونەهـ ژێبرنێ بۆ خۆ ژ خودێ دکر!

و ژ بیر نەکەن کو پشتی هەر نڤێژەکێ وئێکسەر پشتی سلاڤا مەلان پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- سێ جاران دگۆت: (أستغفر الله)، لەو دەمێ رەمەزان ب دویماهی دهات، عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی کاغەز بۆ ویلایەتان دهنارتن وتێدا فەرمان ل خەلکی دکر کو ئەو ئستغفاران بکێشن.

ل ڤان دەهـ ڕۆژان دڤێت ژ هەر دەمەکێ دی پتر ئەم دوعایا عەفو ولێبۆرینێ ژ خودێ بکەین، عائیشا دبێژت: من پسیار ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- کر: ئەگەر ئەز گەهشتمە (لیلة القدر) ئەز چ بێژم؟ وی گۆت: بێژە (اللهم إنک عفو تحب العفو فاعف عني). ودەم ئەم داخوازا عەفوێ ژ خودێ دکەین، ئەو ئەم ب ڕەنگەکێ نە یێ ئێکسەر ئعترافێ یێن ب تەخسیریا خۆ دکەین، وئەوێ ئعترافێ ب تەخسیریا خۆ بکەت، غوروور بۆ چێ نابت.

(٢٢)
ئەم كینە؟

پەیڤا خۆ یا ئەڤرۆ ب پسیارەكا غەریب دێ دەست پێ كەین، ئەو ژی ئەڤەیە: ئەرێ ئەم كینە؟

وبەلكی گەلەك ژ هەوە بێژن: بەرسڤا ڤێ پسیارێ گەلەكا ب سناهیە، مادەم ئەم نڤێژان دكەین، وڕۆژیان دگرین، مەعنا ئەم موسلمانین، ودبیت هندەك كەس هەبن هزر بكەن: مادەم ناڤێ موسلمانان ل سەر مەیە، مەعنا ئەم بەحەشتینە، كارێ مە یێ چاوا بت یێ چاوا نەبت! وئەگەر ئەم هەر ژ سەری نەچینە بەحەشتێ ژی، مسۆگەر پشتی دەمەكی دێ ئێینە برن بۆ بەحەشتێ ڤێجا ما مە چ ددی دڤێت؟

ودا كو بۆ مە دیار بت كانێ ئەڤ گۆتنا مە یا دورستە دەمێ ئەم دبێژین: ئەم موسلمانین، یان نە! ئەز دێ هندەك گۆتنێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بۆ هەوە ڤەگوهێزم، ئەو د دەسپێكا ڤان هەمی گۆتنان دا دبێژت: (لیس منا) یەعنی پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ئەو كەس نە ژ مەیە، یان: ئەو كارێ ئەو كەس دكەت نە ژ كارێ مەیە..

- مە كێ؟

- مە موسلمانان، ئوممەتا ئیسلامێ..

پاشی ئەو وان كاران بۆ مە دیار دكەت.. ودەمێ پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: نە ژ مەیە، هەر وەكی ب زمانێ سیاسەتا ئەڤرۆ دئێتە گۆتن: (جنسی) ژێ دئێتە ستاندن، وئەو ژ مافێ (مواطەنێ) دئێتە بێ باركرن، هەوە گوهـ لێ بوویە هندەك جاران مرۆڤەك دێ كارەكێ وەسا كرێت د دەر حەقا وەلاتێ خۆ دا كەت كو ببتە ئەگەرا هندێ (مەرسوومەك) ژ دەولەتێ

دەركەڤت جنسييا وى مرۆڤى ژێ بێته ستاندن؟ ئەها ئـەڤـە ژى وەكـى وێ مەسەلێیه.. ژ بەر ڤان كارێن كرێت پێغەمبەر -سلاڤ لـێ بـن- (جنسييا ئيـسلامى) ژ ڤان ڕەنگە مرۆڤان ستينت، ڤێجا ئـەو مـرۆڤ كينـه؟ وتـو بێژى هندەك ژ وان د ناڤ مە دا هەبن؟

گوهێ خۆ بدەنێ..

- (ئبن حبـان) ژ عـەبدللاهێ كـوڕێ عـەبباسى ڤـەدگوهێزت، دبێـژت: پێغـەمبـەرى -سـلاڤ لـێ بـن- گۆت: ﴿ لـيس منـا مـن لـم يـوقر الـكبيـر، ويرحم الصغير، ويأمر بالمعروف، وينه عن المنكر ﴾ يەعنى: ئەو كـەسێ قەدرێ مەزنان نەگرت، ورەحمێ ب بچويكان نەبەت، وفەرمانێ ب باشـيێ نەكەت، وخەلكى ژ خرابيێ نەدەته پاش، ئەو نە ژ مەيە.

ئەرێ د ناڤ مـە دا هـنـدەك هـەنـە قەدرێ مەزنان نـاگرن، ورەحـمـێ ب زارۆكان نابەن، وهەر نزانن باشى يان خرابى چيـه، دا بـەرێ خـەلكى بدەنێ يان وان ژێ بدەنە پاش؟

- (موسـلم) ژ ئـەبـوو هـورەيـرەى ڤـەدگـوهێزت، دبێـژت: جـارەكـێ پێغەمبەرێ خودێ -سلاڤ لێ بن- دبەر زەلامـەكى ڕا چوو گـەنم دفـرۆت، گەنمێ گەلەك يێ باش بوو، پێغەمبەرى -سلاڤ لێ بن- دەستێ خۆ كره د ناڤ گەنمى ڕا ديت ئـەز ژ نـاڤ دا يێ تـەڕە، يـەعنى: يێ خرابه، يێ باش ئينابوو ب سەر ڤە ويێ خراب كربوو د بن ڤە؛ دا بكڕ نـەبينن، ئينـا پێغەمبەرى -سلاڤ لێ بن- گۆتێ: ئەڤە چيه خودانێ گـەنمى؟ وى گـۆت: ئەى پێغەمبەرێ خودێ بارانێ يا لێكرى، گۆتێ: پا بۆچى تـه گـەنمێ تـەڕ نەدئينا ب سەرڤە دا خەلك ببينن؟ پاشى گۆ: ﴿ من غش فليس مني ﴾ يان: ﴿ ليس منا من غشنا ﴾ ئەو كەسێ غشـێ بكەت نە ژ منه يـان نـه ژ مەيە.

ئەرێ د ناڤ ئوممەتا موحەممەدی دا ئەڤرۆ هندەک دکاندار هەنە ئاڤێ د ناڤ شیری هلددەن دا ببتە گەلەک، یان فێقیێ باش ددانـنە ب سەر ڤە ویێ رزی دکەنە د بنی دا وهەمیێ ب سعرا یێ باش دفرۆشن؟ هندەک (موقاول) هەنە غشێ ل دەولەتێ بکەن دەمێ (مەشرووعەکێ) حکوومی چێ دکەن، نە ل دویڤ وان (مواصەفاتان) بت یێ وان ب دەستێ خۆ ل سەر کاغەزێ نڤیسین وئیمزا کرین؟ هندەک مامۆستا هەنە دەمێ دچنە د صەفێ ڤە وژدانا خۆ مورتاح ناکەن ودەرسێ هەمیێ زەعێ دکەن بێی فایدەیەکی بگەهیننە قوتابیێن خۆ؟ وهندەک قوتابی هەنە دەمێ دبتە ئمتحان ب غشێ ناجح دبن وحیلێ ل خۆ وسەیدایێ خۆ دکەن، دەمێ وەسا خۆ نیشا وی ددەن کو ئەو دزانن وئەو ب خۆ نزانن؟

ئەگەر هەوە هندەک مرۆڤێن ب ڤی رەنگی دیتن مزگینیێ بدەنێ وبێژنێ: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- (جنسییا ئیسلامی) یا ژ تە (سەحب) کری ڤێجا بۆ خۆ ل (جنسییەکا دی) بگەرێ!

- (ئەبوو داوود) ژ جوبەیرێ کورێ موطعمی ڤەدگوهێزت کو پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿ لیس منا من دعا إلى عصبية، وليسَ منا من قاتلَ على عصبية، وليس منا من مات على عصبية ﴾ ئەو نە ژ مەیە یێ گازیێ بۆ عەصەبییەتێ بکەت، یان شەڕی سەرا عەصەبییەتێ بکەت، یان ل سەر عەصەبییەتێ بمرت. وعەصەبییەت ئەوە مرۆڤ گازییەکا دی یا (ئویجاخێ، یان مللەتی، یان رەنگ ورِوی، یان نفش وبنەمالێ، یان حزباتیێ) ل شوینا گازییا ئیسلامێ بدانت.

ئەرێ د ناڤ ئوممەتا ئیسلامێ دا هندەک مللەت هەنە قرکرنا هندەک مللەتێن دی رادبن، ئەزمانێ وان دبرِن، وحەقی نادەنێ ئەو ل سەر ئاخ خۆ سەربەست بژین، گوندێن وان وێران دکەن، ومالێ وان تالان دکەن، ومرۆڤێن وان کۆم کۆمە دکوژن، چونکی ئەزمانێ وان یێ جودایە؟

- (ترمذی) ژ عەبدللاهێ کورێ عەمری ڤەدگوهێزت، دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿ لیس منا من تشبه بغیرنا ﴾ ئەو کەسێ ژ مە بت وچاڤ ل هندەکێن دی یێن بیانی بکەت، ئەو نە ژ مەیە.

ئەرێ د ناڤ ئوممەتا مە دا ئەوا دبێژتە خۆ: ئوممەتا ئیسلامێ، هندەک زەلام وژن هەنە د جلکێ خۆ دا، د سەروبەرێ خۆ دا، د عورف وعەدەتێن خۆ دا، د کەیف وشاهی وسەرسالێن خۆ دا، چاڤ ل وان مللەتان دکەن یێن شەڤ ورۆژێن خۆ د نەیارەتییا مە دا دکەنە ئێک؟

د ناڤ مە دا هندەک کەس هەنە کەیفا وان گەلەک دئێت دەمێ دبینت ئەو یان عەیالێ وی یێ چاڤ ل کافران دکەن، وڤێ چەندێ بۆ خۆ ب زیرکی وپێشکەفتن دزانن؟

ئەگەر هەوە هندەک کەسێن ب ڤی ڕەنگی دیتن، بێژنێ: هوین بۆ خۆ ل ناڤەکێ دی بگەڕیێن ژ بلی ناڤێ مە؛ چونکی پێغەمبەرێ ئەو ناڤ یێ ژ هەوە ستاندی!

(٢٣)
جارەكا دى ئەم كينە؟

جارەكا دى: ئەرێ ئەم كينە؟

ئەم دبێژينە خۆ موسلمان، ژ ئوممەتا موحەممەدى -سلاڤ لێ بن-، وخودانێ ئوممەتێ د گەلەک گۆتنێن خۆ دا سالۆخەتێن وان منافقان بەرچاڤ دكەت يێن ئەو قەبويل ناكەت ئەو ژ ئوممەتا وى بن، ئەرێ هوين بێژن هندەک ژ وان سالۆخەتان ل نک مە هەنە؟

دا گوهێ خۆ بدەينە وان سالۆخەتان وەكى پێغەمبەرى -سلاڤ لێ بن- بۆ مە دبێژت، (بوخارى) ژ ئەبوو هورەيرەى ڤەدگوهێزت، دبێژت: پێغەمبەرى -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿ آيةُ المنافق ثلاثٌ: إذا حدثَ كذبَ، وإذا وعدَ أخلفَ، وإذا أؤتمن خانَ ﴾ نيشانێن مرۆڤێن منافق ودوڕوى سێنە: ئەگەر ئاخفت درەوێ دكەت، وئەگەر ژڤانەک دا ل دويڤ نائێت، وئەگەر ئێكى باوەرييا خۆ پێ ئينا خيانەتێ لێ دكەت.

ئەرێ هوين بێژن د ناڤ مە دا، ئەم ئەوێن خۆ ب ديندارێ دئينينە دەر ژ بلى وان ئەوێن شانازيێ ب بێ دينيا خۆ دبەن، ئەرێ هندەک هەنە دەمێ دئاخڤن درەوێ ل هەڤالێ خۆ دكەن، ودەمێ وەعدەكێ ددەنە ئێكى ب جهـ نائينن، وگاڤا مەوعدەک دا هەڤالێ خۆ وى دهێلنە ل سەر شەحنێ -وەكى دبێژن- وپشتى هنگى ب دو سەعەتان ژ نوى د مەوعدێ خۆ دچت؟ هندەک د ناڤ خەلكێ مزگەفتان ب خۆ دا هەنە باوەرييا مرۆڤى پێ نائێت گۆتنەكێ ل نک بێژت؛ چونكى پشتى هنگى ب بيست خەبەران ئەو گۆتن دێ ل كۆلانێ وەكى عەلەمى لێ ئێت پشتى سێ جاران هندى دى لێ دئێت؟

د حەدیسەکێ دا هاتییە کو پسیار ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هاتەکرن: ئەرێ دبت جارەکێ خودان باوەرەک دزیێ یان فاحشێ بکەت؟ وی گۆت: بەلێ. یەعنی: خودان باوەر مرۆڤە دبت هندەک جاران بکەفتە د ئێک ژ ڤان رەنگە گونەهێن مەزن دا، پاشی پەشێمان بت وتۆبە بکەت، پسیارکەری گۆتێ: ئەرێ خودان باوەر درەوێ دکەت؟ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: نە!

ئەرێ ئەو (خودان باوەرێن) ئەڤرۆ درەو ل نک وان بوویە تشەکێ زێدە عەدەتی، بەلکی زیرەکی وسیاسەت، چ ناڤی بدانینە سەر؟

(ئبن ماجە) ژ ئەبوو سەعیدێ خودری ڤەدگوهێزت، دبێژت: ئەعرابییەکی دەینەکێ وی ل پێغەمبەری بوو -سلاڤ لێ بن- هاتە نک دا دەینێ خۆ ژێ وەربگرت، ودەمێ وی دەینێ خۆ خواستی ئەو ب زڤری ودژواری ئاخفت، ئینا صەحابییان ئەو ئەعرابی پاشڤەبر وگۆتێ: تو دزانی تو یێ د گەل کێ دئاخڤی؟ وی گۆت: حەقێ منە ئەزێ داخوازا دەینێ خۆ دکەم، پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتە وان: ﴿ هلا مع صاحب الحقِّ كنتمْ ﴾ بۆچی هوین پشتا خودانێ حەقییێ ناگرن؟ پاشی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هنارتە نک مرۆڤەکی هندەک مال ژ نک وی ئینا ودا وی ئەعرابی، وهێشتا هندەک ژ نک خۆ ژی دایێ، وخوارن ژی دایێ، ئەعرابی گۆتێ: تە حەقێ من ب تمامی دا من، خودێ حەقێ تە ب تمامی بدەتە تە، پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتێ: ﴿ أولئكَ خيارُ الناس، إنه لا قدِّستْ أمة لا يأخذُ الضعيفُ فيها حقهُ غير متعتع ﴾ مرۆڤێ ژ هەمییان باشتر ئەوە یێ حەقێ خەلکی ب تمامی بدەت، وئەو مللەت پیرۆز نەبت یێ مرۆڤێ لاواز د ناڤ دا حەقێ خۆ ب تمامی وەرنەگرت، بێی کەسێ بەرانبەر نەعنەعێ بکە.

هەوە گوهـ لێ بوو پێغەمبەری چ گۆت؟ ئەو ملـلەت یێ پیـرۆز نـەبت، خێرێ نەبینت، یێ مرۆڤێ ب هێز ومەزن د ناڤ دا حەقێ فەقیری بخۆت، ئەو مللەتێ کەسێن بەرپرس گوهێ خۆ نەدەنە مرۆڤێن هەژار وبێ رێ، ئەو مللەتێ دەمێ وەلاتییەک دچتە د (دائرەکێ) ڤە هەست بکەت موظف وەکی خولامەکی سەرەدەریێ د گەل وی دکەن.. ڤێجا هوین بێژن ئوممەتا مە ژ ڤی رەنگێ ئوممەتان بت یێن پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- ب نەپیرۆزی ل سالۆخ داین؟

(ئبن ماجە) ژ واثلەیێ کورێ ئەسقەعی ڤەدگوهێزت، دبێژت: پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ من باعَ عيباً لم يبينهُ لم يزلْ في مقت الله، ولم تزلْ الملائكةُ تلعنهُ ﴾ هەچیێ تشتەکێ ب عەیب بفرۆشت وعەیبا وی ئاشکەرا نەکەت، ئەم دێ مینتە د غەزەبا خودێ دا، وملیاکەت دێ مینن لەعنەتان لێ کەن.

ڤێجا بەرێ خۆ بدەنە سویک وبازار ومەعرەضێن مە چەند تشتێن ب عەیب دئێنە فرۆتن بێی (بائع) عەیبا تشتێ خۆ بۆ (مشتەری) دیار بکەت، یەعنی: چەند کەس د ناڤ مە دا هەنە ب شەڤ ورۆژ د غەزەب خودێ دانە، وملیاکەت لەعنەتان لێ کەن؟

وپسیارا مەزن ویا دویماهیێ یا من دڤێت ئەز بکەم ئەڤەیە: پشتی هەوە گوهداریبیا ڤان چەند حەدیسان کری وهەوە دیتی چاوا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- سالۆخەتێن ئوممەتا خۆ بەرچاڤ کرین، وهەوە ئەو گۆتن هەڤبەری واقعێ مە کرین، ئەرێ هوین بێژن ئەم کینە؟ و ژ کیژ ئوممەتێینە؟

(٢٤)
(ليلة القدر)
وبۆچی ئەو یا ئاشکەرا نینە؟

بەری ئیسلام بێت هندەک هەیڤێن ب قەدر وقیمەت ل نک عەرەبان بوون، وان بهایەکێ زێدە ددایێ، وەکی وان هەر چار هەیڤێن دگۆتنێ: (الأشهر الحرم)، وهندەک ڕۆژ ژی هەبوون وان ڕێزەکا تایبەت لێ دگرت، وەکی وان ڕۆژێن حەجا وان تێدا دهاتەکرن.. بەلێ هەیڤا رەمەزانێ وڕۆژێن وێ نە ژ وان هەیڤ وڕۆژان بوون یێن جهەکێ تایبەت ل نک عەرەبان هەین، ووان چو بیرهاتن ژی -یێن دینی- د گەل نەبوون، و د گەل دەسپێکا هاتنا ئیسلامێ وهنارتنا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ڤێ هەیڤێ جهەکێ تایبەت بۆ خۆ کر، چونکی د ڤێ هەیڤێ دا، و د ئاهەنگەکا عەسمانی یا بێ وێنە دا قورئانا پیرۆز ب ئێکجاری ژ عەسمانێن بلند بۆ عەسمانێ دنیایێ هاتە خوارێ، ووێ ب ڤێ هاتنە خوارا خۆ ئەڤ شەڤە ب قەدر ئێخست، وکرە شەڤەکا ب خێرتر ژ هزار شەڤان.

مەعنا: ڤێ شەڤێ قەدر وبهایێ خۆ ژ وێ ڕویدانا مەزن وەرگرت یا کو تێدا چێبووی، کو هاتنەخوارا قورئانێ بوو، لەو یا ژ هەمییێ باشتر بۆ وی کەسی یێ بڤێت ڤێ شەڤێ زێندی بکەت ئەو وێ ب خواندنا قورئانێ زێندی بکەت، قورئانێ بخوینت وهزرێن خۆ د مەعناییێن وێ دا بکەت، وکاری پێ بکەت، بوخاری وموسلم ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ڤەدگوهێزن، دبێژت: ﴿ من قام ليلة القدر إيماناً واحتساباً غفر له ما تقدم من ذنبه ﴾ هەچییێ ل شەڤا ب قەدر بۆ کرنا عیبادەتی ڕابت، گونەهێن وی یێ بۆرین دێ بۆ ئێنە ژێبرن..

وزانايێن مە يێن پێشين دئێتە ڤەگوهاستن كو ئەوان ل ڤێ شەڤا هە كارێ خۆ دكر، باشترين جلكێن خۆ دكرنە بەر خۆ، وبێنێن خۆش ل خۆ دكرن، ومزگەفتێن خۆ ژی ڕوهن وبێن خۆش دكرن، كا چاوا مرۆڤ خۆ ومالا خۆ بۆ جەژنێ بەرهەڤ دكەت.. و (تەميمێ داری) كراسەک ب هزار دەرهەمان كڕيبوو، ل وێ شەڤێ دلاكرە بەر خۆ يا وی هزر دكر دێ (ليلة القدر) بت.

وكانێ چاوا وان ب خۆ خەملاندنا ب سەرڤە سەرڤە بۆ ڤێ شەڤێ خۆ بۆ ڤێ شەڤێ بەرهەڤ دكر، وەسا وان خەم ژ خۆ خەملاندنا باطنی ژی دخوار، ب شويشتنا دلی ب تەوبەيەكا ژ دل و ژ ڕاستی، وخۆ دويركرنا ژ هەمی ڕەنگێن خرابی وگونەهان.

و ل سەری ئەڤ شەڤە بۆ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هاتبوو ئاشكەرا كرن، پاشی حەزكرنا خودێ ل سەر هندێ چێبوو كو ئەو وێ ل بەر وی بەرزە كەت، موسلم ژ ئەبوو هورەيرەی ڤەدگوهێزت، دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿ أريت ليلة القدر، ثم أيقظني بعض أهلي فنسيتها، فالتمسوها في العشر الغوابر ﴾ شەڤا ب قەدر بۆ من هاتە نيشادان، يەعنی: د خەونێ دا، پاشی هندەک عەيالێ من ئەز هشيار كرم ومن ئەو ژ بيركر، ڤێجا هوين ل دەهێن بۆرين، يێن دويماهيێ، لێ بگەڕيێن.

وئەگەر ئەم سەح بكەينێ خودێ هندەک دەمێن پيرۆز ل بەر مە يێن ڤەشارتين، وەكی ڤێ شەڤێ، ووێ سەعەتێ يا دوعا لێ دئێنە قەبويلكرن ژ ڕۆژا ئەينيێ، بۆ هندێ دا ئەم پتر خۆ ب كرنا عيبادەتی ڤە ل ڤان دەمان بوەستينين، وئاشكەرايە كو هەر دەمەكێ ب قەدر بت، وەكی ڕۆژا ئەينيێ، وهەيڤا ڕەمەزانێ، وشەڤێ ب گشتی، وڕۆژا عەرەفێ.. دويماهيێ وان ژ بەراهيا وان ب قەدرترە، لەو يا باشتر ئەوە مرۆڤ ل دويماهيا

شەڤێ، ل (ليلة القدر)، دەمێ پاشيڤێ، پتر خۆ ب کرنا عيبادەتی ڤە بوەستينت، نە کو ل دەسپێکا شەڤێ عيبادەتی بکەت، پاشی بنڤت..

ڤێجا يا فەرە ئەو ئەم نەهێلين ئەڤ شەڤە بێ مفا ژ دەست مە دەرکەڤن، عيبادەتی زێدە تێدا بکەين، چونکی ئەم نزانين کانێ جارەکا دی ئەم دی گەهينە ڤێ شەڤێ يان نە.

(٢٥)
ویشتی ڕەمەزانێ چ؟

گاڤا هندەک صەحابیان ڤیای عەبدینیا خۆ بۆ خودێ ب ساخیا موحەممەدی ڤە -سلاڤ لێ بن- گرێدەن، زەلامێ باوەرییێ ئەبوو بەکر د ناڤ وان دا ڕابووڤە و ب دەنگەکێ مزگەفت ژ بەر هژیای ورۆندک ژ بەر ڕژیایین گۆت: "گەلی مرۆڤان! هەچییێ عەبدینیا موحەممەدی دکر موحەممەد مر، وهەچییێ عەبدینیا خودێ دکر خودێ یێ ساخە ونامرت".

ئەگەر حەتا ڤێ گاڤێ هەوە خودێ نیاسی بت چونکی موحەممەد د ناڤ هەوە دا بوویە، ئەڤە ئەو چوو، ووەکی هەر تشتەکێ خودێ دویماهیەک بۆ دانای مرن ب سەر وی دا هات ووی قەستا وەغەرا خۆ یا دویماهییێ کر ﴿ أَفَإِين مَّاتَ أَوْ قُتِلَ ٱنقَلَبْتُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَـٰبِكُمْ ۚ ﴾ ئەرێ ڤێجا ئەگەر ئەو د ناڤ هەوە دا نەما جارەکا دی هوین دێ ل پاشپانییێن خۆ زڤڕنەڤە ؟

ئەگەر هەوە حەتا ڤێ گاڤێ عەبدینیا وی دکر بلا هوین وێ چەندێ بکەن، بەلێ ئەگەر هەوە عەبدینیا خودایێ وی دکر خودایێ وی پشتی وی ژی هەر دێ مینت.. وهوین ژی ئەی عیبادەتکەرێن ڕەمەزانێ! ئەگەر هەوە حەتا ڤێ گاڤێ عەبدینیا ڕەمەزانێ دکر ڕەمەزان چو نەمایە دێ چت، ئەگەر نڤێژ وڕۆژی وعیبادەتێ هەوە بۆ ڕەمەزانێ بوویە.. ئەگەر خۆدویرکرنا هەوە ژ خرابی وگونەهێ ژ بەر ڕەمەزانێ بوویە، وهەوە ئنیەت بت پشتی ڕەمەزانێ خۆ کراسگوهۆڕ بکەن، ئەڤە ڕەمەزان چوو، وئەگەر هەوە ئەڤ چەندا هە ژ بەر خودایێ ڕەمەزانێ وبۆ وی کربت، خودایێ ڕەمەزانێ ل شەووالێ و ل هەمی دەمێن دی یێن سالێ ژی خودایینیێ دکەت!

گاڤا صەحابیێ پێغەمبەری (حذیفه بن الیمان) کەفتیه بەر مرنێ هەڤالێ وی یێ صەحابی عەبدللاهێ کورێ مەسعوودی ل بەر سەرێ وی روینشت وگۆتێ: شیرەتەکێ ل من بکە، حوژەیفەی گۆتێ: ما باوەری نەگەهشتیه تە ؟ وی گۆت: بەلێ ئەز ب مەزنیا خودێ کەمە، حوذەیفەی گۆتێ: پا هشیاری گەلەک ڕەنگی وخۆگوهۆرینێ بە، چونکی دینێ خودێ ئێکە. خوزیا وی یێ رەمەزانێ ئەو فێری هندێ کربت کو ئەو وەکی کێڤلیلەی هەرۆ یێ ب ڕەنگەکی نەبت.. ل رەمەزانێ (ما شاء الله) وپشتی رەمەزانێ (نعوذ بالله)!

رەمەزان هات وچوو.. بازارەکا ل کار بوو پشتی خەلک لێ کۆمبووی ژێ ڤەڕەڤین، ژ وان هەیە یێ سەرفایدە ژێ دەرکەفتی، وهەیە یێ خوسارەت ودەست ڤالا ژێ زڤڕیەڤە، هندەک دێ هەبت خەریبی ڕۆژ وشەڤێن وێ بن، وهندەک دێ هەبن کەیفا وان دێ ب چوونا وێ ئێت، چونکی ئەو قەیدەکا گران بوو د دەستێن گونەهکاران دا کانێ چاوا ئەو مەوسمەک بوو بۆ تەقواداران، رەمەزان چوو.. وئەگەر تو ژ وان بی یێن ل دەمێ ئەو هێشتا نەچووی تە باش کار بۆ نەکری وپشتی چووی ژ نوی دلێ خۆ دایە دویڤ دێ بێژینە تە:

دەما هاتی تە پشت دایێ و.. دەما چوو
ب نالین ڤە دپرسی کا.. نەما چوو
ژ شەوقا عشق وگەرما دووریا وی
تە گریانە و.. کەتی داڤا خەما نوو
ژ شوینواران دپرسی: خۆشتڤی کا
وەکی ل نک تە تە پرسا وی نەکر بۆ؟
نەبێژە چەرخ ودەوران وفەلەک بوون
ب دەستێ خۆ تە ڕەش کر تالعێ خۆ!

ئەبوو بەکرێ کوڕێ عیاشی دبێژت: ئێک ژ هەوە ئەگەر دەرهەمەکێ وی ژێ بکەڤت وێ ڕۆژێ هەمیێ دێ کەت وبێژت: دەرهەمەکێ من بەرزە بوو، وئەو عەمرێ خۆ زەعێ دکەت وجارەکێ نابێژت عەمرێ من چوو، وخودێ هندەک کەس دابوون لەز ل دەمی دکر، ووەختێ خۆ دپاراست وزەعێ نەدکر، وئەو ب عیبادەتی تژی دکر..

گۆتنە زاهدێ مەزن (بشر الحافي): هندەک مرۆڤێن هەین بەس ل ڕەمەزانێ عیبادەتەکێ زێدە بۆ خودێ دکەن، وی گۆت: نە چو مرۆڤن ئەو هزر دکەن بەس ل ڕەمەزانێ خودێ حەقێ ل سەر وان هەی!

حەسەنێ بەصری دگۆت: کوڕێ ئادەمی، کێر یا دئێتە هوسین، وتەنویر یا دئێتە خۆشکرن، وبەران یێ دئێتە ربیتەکرن.. ئەزێ عەجێبگرتیمە ژ وان مرۆڤان یێن فەرمان لێ هاتیەکرن زادێ خۆ حازر بکەن وکارێ خۆ بۆ وەغەرێ بکەن، د گەل هندێ ژی ئەو کۆم ڤە دبنە سەرێک وخۆ ب یاریان ڤە موژیل دکەن.

وئەبوو حازمی دگۆت: پەرتالێ ئاخرەتێ ئەڤرۆ ل بازارێ یێ بێ بها بووی ڤێجا هوین گەلەکێ بۆ خۆ کۆم بکەن، چونکی ئەگەر ڕۆژەکێ هات وئەو نەما هوین نەشێن چویێ ژێ ب دەست خۆ بێخن.

ڕەمەزان ب دویماهی هات.. ومزگەفتێن مە جارەکا دی دێ ڤالا بن ژ وان مرۆڤان نەبت یێن (ئەهلێ مزگەفتێ) بن، ئەوێن ل هەمی دەمێن سالێ خودێ دنیاسن نە ل ڕەمەزانێ ب تنێ.

ڕەمەزان ب دویماهی هات.. وچرا جارەکا دی دێ ئێنە ڤەمراندن، وتەڤن دێ بنەڤە ڕیس یان هری، قورئان دێ ئێنە پێچان، وتەهەجود دێ ئێنە هێلان، وتەقواداری یازدە هەیڤان دێ ئیجازێ وەرگرت! هەر وەکی ڕەمەزانێ تشتەک ل مە نەگوهاڕتی.

(٢٦)
وێشتى رەمەزانێ چ؟

ئێكەمین پێگاڤ ل سەر رێكا فاشلی وبەرزەبوونێ مرۆڤ دهاڤێژت ئەوە ئەو خۆ تەسلیمی نەفسا خۆ بكەت، بینە بیرا خۆ.. ل رەمەزانێ چەند تشت هەبوون دلێ تە دچوویێ، تە حەز دكر بكەی، بەلێ گاڤا دهاتە بیرا تە كو رەمەزانە تە دشیا خۆ ژێ بدەیە پاش، بۆچی ژ ئەڤرۆ ویڤە دێ بێژی: ئەز نەشێم ؟ چ ژ تە كێم بوویە، بۆچی تو نەشێی ؟ كەنگی دێ وە ل تە ئێت تو نەفسا خۆ ب رێڤە ببەی نەكو ئەو تە ب رێڤە ببەت ؟

وئێكەمین خال مرۆڤ ژێ دەست پێ بكەت دا كو بەر ب سەركەفتنێ ڤە بچت ئەوە مرۆڤ بكەتە دلێ خۆ كو یێ مجد ل سەر چوونا بەر ب سەركەفتنێ ڤە وڤێ چوونا خۆ ب چو دەم وچو هێجەتان ڤە گرێ نەدەت، ئەو مرۆڤێ قەستا ئارمانجەكا مەزن بكەت بۆ وی چێ نابت ب رێڤە بدانت وبێژت: رێڤەچوون بلا جارێ بەس بت من دڤێت بێنا خۆ ڤەدەم، هنگی ئەو دێ ژ ئارمانجێ دویركەڤت وهندەكێن دی دێ بەرا وی راكەن.. ڤێجا لەزێ بكەن ئارمانجا مەزنە وعەمر یێ كورتە، و (ئەمەل) بلا هەوە سست نەكەت چونكی (ئەجەل) هەوە ژبیر ناكەت، كارێ خۆ بكەن بەری هوین بۆ قویناغا درێژ بێنە گازیكرن، چونكی ئەگەر هوین هاتنە گازیكرن پشتی هنگی هند دەلیڤە بۆ هەوە نائێتە دان كو هوین ژ نوی كارێ خۆ بكەن.. هنگی هوین دێ دەنە رێ دەست ڤالا ودل تژی كەسەر. چەندێن وەكی من وتە دساخلەم لێ بوویە سپێدە ونەگەهشتینە

ئـێـڤـاری، وچەندان لـێ بوویە ئێڤار ونەگەهشتینە سپێدێ، تـو بێژی ئـەم ژ وان ئاسێـتـر بین ل سەر مرنێ ؟!

ئـەڤـە رەمەزان چوو.. وبەری ئەو بچت ل شەڤا دویماهیێ تـو حسێبێ د گـەل نـەفسا خۆ بکـە دا تـو بزانـی کـانێ تـو ژ وان (مـەقبـوولانـی) یـێن هەژی پیرۆزباهیێ، یان ژی تو ژ وان (مەحروومانی) یێن هەژی تەعزیێ، وئەگەر تە بڤێت نیشانێن (مـەقبـوول) و (مـەحروومـی) بزانـی دا پشتی هنگی خۆ بنیاسی وبزانی کانێ تو ژ کیژ هەردووانی ئەڤە نیشان بۆ تە.

ڕاستە (قەبوول) یا ل نک خودێ، وئەو ب تنێ دزانت کـانێ ئـەو کیـە یێ رەمـەزان ژێ هاتیە قەبویلکرن، بـەلـێ هـەر وی هندەک نیشان بـۆ مـە یێن داناین دا کـو ئـەم پـێ بزانین کـانێ ئـەوێ (موتـەوقـع) کـو کـارێ وی هاتبتە قەبویلکرن کیە، و ژ وان نیشانان:

ئێک: کو مرۆڤ ل بەر مەزنیا خودێ یێ شکەستی بت:

و ژ شکەستنا ل بەر مـەزنیا خـودێ یـە مرۆڤـی بـاوەری هـەبـت کـو هـەر نعمەتەکا د گەل مرۆڤی هاتیەکرن ژ خودێ یە، ونعمەتا ژ هەمیان مـەزنتـر هیدایەتە بۆ کرنا کارێ چاک.. ئەڤە رەمەزان خلاس ودبت گـەلـەک باشـی تە تێدا کربن، ئەگەر تە هزر کربت کـو ئـەڤ باشـیێن تـە کـرین ژ تـەوفیقا خودێ بوو بۆ تە و ژ قەنجیا وی بوو ل سەر تە، ئەو تە خۆ بۆ مەزنیـا وی شکاند، بەلـێ ئەگەر تو هزر بکەی ئەڤ باشیێن تە کرین ژ جامێریا تـەیـە وهنـدی تـو یـێ ب کێرهـاتی یـی، ئـەو هنگـی تـو شـوکرا خـودێ ناکـەی، چونکی تو حەقێ وی ل سەر خۆ نابینی، وئـەگـەر تـە شـوکرا وی نـەکر ئـەو تـە خـۆ ل بەر مـەزنیا وی نەشکاند، چونکی غروور بۆ تە ب کارێ تـە یـێ باش دێ چێ بت، وتو دێ هزر کەی هندی تو یـێ ژ هـەژی یـی لـەو بـەرێ تە بۆ ڤی کارێ باش یێ هاتیە دان.

دو: کو منەتا خودێ ل بەر چاڤێن مرۆڤی بت:

وئەڤە تمامەتیا خالا بۆریە.. ئەگەر تە زانی کو ئەڤ باشییێن تە ل ڤێ هەیڤێ کرین قەنجیەک بوو خودێ ل تە کری، هنگی منەتا وی دێ ل بەر چاڤێن تە بت، وئەگەر منەتا وی ل بەر چاڤێن تە بوو هندی باشی تە کربن تو دێ هزر کەی کو تو یێ (موقەصری) وتە ب دورستی حەقێ خودێ ژ سەر خۆ ڕانەکریە..

دەمێ تو ژ رەمەزانێ دەردکەڤی بەرێ خۆ بدە خۆ ئەگەر تو ژ وان بی یێن ژ خۆ رازی وهزر دکەن وان چو ل سەر خۆ نەهێلا وحەقێ خودێ ژ سەر خۆ ڕاکر.. هنگی بترسە کو تو ژ وان بی یێن کارێ تە نەهاتیە قەبویلکرن، وئەگەر تو یێ ب ترس بی کو تە تەخسیری د دەر حەقا ڤێ هەیڤێ دا کربت وتە ب دورستی حەقێ خودێ ژ سەر خۆ ڕانەکربت، ئەو مەعنا وێ ئەوە دەمێ تو کارێ خۆ ـ ئەگەر چەند گەلەک ژی بت ـ ددانیە بەرانبەر قەنجی ومنەتا خودێ یا مەزن کارێ تە د چاڤێن تە دا کێم دبت وتو شعوورێ ب تەخسیریێ دکەی، ئەو هنگی یا (موتەوقع) ئەوە کارێ تە هاتبتە قەبویلکرن، و ژ بیر نەکە خودێ خێرێن هندەک مرۆڤان ئێکێ ب حەفت سەدان حسێب دکەت، وبۆ هندەکان هێشتا پتر.

سێ: کو مرۆڤ عەیبێن نەفسا خۆ وکارێ خۆ ببینت:

ئەو مرۆڤێ هەردەم خۆ بۆ خودێ بشکێنت ومنەتا وی ل بەر چاڤێن خۆ بدانت دێ ل خۆ زڤرِت وحسێبا نەفسا خۆ وکارێ خۆ د گەل خۆ کەت، وئەڤ حسێبە هەرەم دێ بەرێ وی دەتە هندێ کو ئەو ئعترافێ ب عەیبێن نەفسا خۆ وکێماسیێن کارێ خۆ بکەت..

گەلەک جاران چێ دبت مرۆڤ ب خۆ یان کارێ وی ب ڕەنگەکێ جوان وتمام ددئێتە پێش چاڤ ب تایبەتی ئەگەر هندەک کەس هەبن مەدحێن مرۆڤی بکەن، یان مرۆڤ ب ڕەنگەکێ مەزن د خۆ بگەهت، وئەگەر هات

وكارێ مرۆڤی ژ وان كاران بت يێن چاك -وەكی ڕۆژيێ بۆ نموونە- كەيفا مرۆڤی پێ دئێت، ودەمێ ژێ خلاس دبت هزر دكەت ئەوی كارەكێ گەلەكێ باش يێ كری، وزوی ب زوی (تەوقوعا) هندێ ناكەت كو كو دبت وی ئەڤ كارێ خۆ يێ باش تێكەلی هندەک خەلەتيان كربت وی كاری ئێكجار پويچ كەن يان خێرا وی گەلەک كێم بكەن.. بەلێ خودان باوەرێ دورست يێ وەسا نینە، كارێ ئەو دكەت ئەگەر چەند يێ باش وتمام ژی بت ئەو هزر دكەت ئەڤ كارە گەلەک ژ هندێ كێمترە كو حەقێ خودێ ژ سەر وی ڕاكەت، لەو كارێ باش ئەو دكەت ودترست ژ بەر كێماسيان نەئێتە قەبويلكرن، نە وەكی وی مرۆڤێ مەغروور ئەوێ كارەكێ كێم دكەت وهزر دكەت وی چو ل سەر خۆ نەهێلا وبەحەشت مسۆگەر كر.

چار: كو مرۆڤەكێ خۆڕاگرتی بت ل سەر ڕێكا خودێ:

عەبدينيا وی ب شەڤ وڕۆژێن ڕەمەزانێ ب تنێ ڤە یا گرێدای نەبت، نڤێژ وڕۆژی وقورئان خواندن وخێركرنا وی د گەل ڕەمەزانێ ب دويماهی بێن، صووفيێ ڕەمەزانێ بت، (بوخاری وموسلم) ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ڤەدگوهێزن دبێژت: ﴿ إن أحب الأعمال إلى الله عز وجل أدومها وإن قل ـ كارێ ژ هەميان خۆشتڤيتر ل نک خودێ ئەوە يێ بەردەوام بت ئەگەر خۆ يێ كێم ژی بت ﴾ عيبرەت نە ب كێمی وگەلەكيا كاريە عيبرەت ب بەردەواميا ويە، بلا كارێ تە يێ باش يێ كێم بت بەس بلا يێ بەردەوام بت. وخۆڕاگری وئستقامەت نە بەس خۆڕاگريا ل سەر كرنا كارێ باشە، يا گرنگتر ئەوە دلێ مرۆڤی ل سەر وێ باوەريێ خۆڕاگرتی بهێلت يا وی د ڕەمەزانێ دا تامكريێ وهەست پێ كری.

ئەو كەسێ ب ڤی ڕەنگی بت دێ شێين دياری چاڤ پيرۆزباهيێ لێ كەين كو ئەو ب سەركەفتی ژ ڕەمەزانێ دەركەفتی، وبەروڤاژی ڤێ چەندێ ئەو كەسێ ژ ڕەمەزانێ دەركەڤت بێی ئەو ل بەر مەزنيا خودێ يێ

شکەستی بت، ومنەتا خودێ ل بەر چاڤێن خۆ بدانت، وبێی ئەو عەیبێن نەفسا خۆ وکێم وکاسێن کارێ خۆ ئاگەهدار ببت، وپشتی رەمەزانێ خۆڕاگرتی نەمینت ل سەر وێ تۆبێ یا وی ل رەمەزانێ بەرێ خۆ دایێ.. دیاری چاڤ ئەو ژ وان مەحروومانە یێن چو فایدە ژ رەمەزانێ نەکری، وخودێ چێتر دزانت.

هیڤیا مە ژ خودێ ئەوە ئەو مە ژ وان کەسان حسێب بکەت یێن کارێ وان دئێتە قەبویلکرن ورەمەزان فایدەی دگەهینتێ.

(٢٧)
چاوا خاترخواستنا رەمەزانێ بکەین؟

عەدەتێ دلێن (موشتاقە) ل دەمێ خاترخواستنێ پتر ژ هەر دەمەکێ دی هەست ب کەسەرێ دکەن، وخوزیا خۆ یا مەزن دبتە ئەو کو وان دەستەکێ هندێ ب هێز هەبا ئەو شیابان دەورا زەمانی ڕاوەستینن ورۆژێ ل جهێ وێ بهێلن بەری ئەو دەم ب سەر وان دا بێت یێ چاڤێن وان تێدا ب (ویصالێ) روهن نەبن!

جارەکێ خەونەکا خۆش تە دیتیە.. خەونەکا وەسا یا تە حەز دکر کو چو دویماهی بۆ نەبن، پاشی ژ نشکەکێ ڤە تو ژێ هشیار بووی وئەو خەونا تە هزر دکر گەلەک یا درێژە، یان گەلەک دێ یا درێژ بت ل بەر چاڤێت تە غەوارە بوو و ب تنێ بیرهاتنەکا شرین د گەل کەسەرەکا تەعل ل سەر نەمانا وێ بۆ تە ل پاش خۆ هێلا بت؟ ما نە هنگی تشتێ ژ هەمیان زویتر دئێتە سەر ئەزمانێ تە دێ ئەو بت تو بێژی: چ زوی خلاس بوو، خوزی درێژتر با؟

ئەڤ پسیارا ب کەسەرێ تامدای هەر ئەوە یا بەری هەر تشتەکی دئێتە سەر هزرا ئەڤینداری رەمەزانێ ژی دەمێ دەهکێن وێ یێن دویماهیێ بەر ب خلاسیێ ڤە دچن.. بەلێ قەدەرا خودێ ب ڤی ڕەنگی گەڕیایە، هەر تشتەکێ بەراهی بوو هەی دویماهی بۆ هەیە، ویێ دویماهی بۆ نەبت بەس خودێ یە.

ئەو کەسێن غاردانێ دکەن دەمێ نێزیکی دویماهیێ دبن هەر ئێک هێزا خۆ هەمیێ ل هندێ خەرج دکەت کو بەری هەڤالێ خۆ خالا دویماهیێ دا سەرکەفتیێ ئێکێ ئەو بت، وتشتێ ژ هەمیان پتر خەما

خاترخواستنێ ل بەر مرۆڤی سڤک دکەت ئەوە ئەو هەست ب هندێ بکەت کو وی بەرانبەر یێ وەغەرکەرێ خاتر خواستی چو ل سەر خۆ نەهێلایە.. موسلم ژ دەیکا موسلمانان عائیشایێ ڤەدگوهێزت، دبێژت: "ل رەمەزانێ پتر ژ هەر دەمەکێ دی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- خۆ ب کرنا عیبادەتی ڤە دوەستاند، و ل دەهێن دویماهیێ ژ رەمەزانێ وی پتر ژ رۆژێن دی خۆ دوەستاند".

بەلێ وی نڤینێن خۆ دپێچان، وشەڤ ورۆژێن خۆ دکرنە ئێک، وعیبادەتێ خۆ زێدە دکر.. ما دەم نە دەمێ گەهشتنا خالا دویماهیێ یە د غاردانێ دا، ڤێجا سستی چاوا چێ دبت؟

ئەڤە رۆژێن رەمەزانێ یێن بەر ب دویماهیێ ڤە دچن، وبەری رەمەزان ئێکجار بچت ووی (جەووێ ئیمانی) د گەل خۆ ببەت یێ نوکە ئەم تێدا یا فەرە ل سەر هەر ئێک ژ مە پیچەکێ د گەل خۆ راوەستت، وپسیار بکەت: ئەرێ دویماهیا رەمەزانێ چ ژ من دخوازت؟ ب رەنگ وکاری ئەز خاترخواستنا ڤێ هەیڤێ بکەم دا ببمە ژ وان کەسان یێن ب سەرکەفتن ژ رەمەزانێ دەردکەڤن؟

وئەگەر تە بەرسڤەکا دورست بۆ ڤێ پسیارێ بڤێت تە بزانە کو پێنج کارێن گرنگ هەنە دڤێت تو ل دویماهیا هەیڤێ پێ رابیی دا سەرکەفتنا خۆ مسۆگەر بکەی، ئەگەر نە ژ خۆ بترسە کو تو ژ وان بی یێن رەمەزانێ چو لێ زێدە نەکری ژبلی برسێ ووەستیانێ، ژ خۆ بترسە زەحمەتا تە د بەر ئاڤێ دا چو بت، وتو ژ یێن زربار بێیە هژمارتن.. خودێ مە ژ وان بپارێزت.

کارێ ئێکێ: حسێبا نەفسێ:

ڤان رۆژێن مایی ژ رەمەزانێ بۆ خۆ ئستغلال کە، چەند دەقیقەیەکێن کورت خۆ ژ خەلکی ڤەدەر کە، دەرگەهی ل خۆ بگرە وبمینە ب تنێ،

ل دویماهیا شەڤێ دەمێ تاریا شەڤێ هەیبەتا خۆ ب سەر عەردی دا دئیننە خوارێ، یان ب ڕۆژ دەمێ رووحانیەتا ڕۆژیێ چەنگێ خۆ ب سەر نەفسا تە دا دئیننە خوارێ، دەلیڤەکێ ئەگەر خۆ یا کورت ژی بت د گەل نەفسا خۆ ڕاوەستە، دویر ژ وێ (تەصەننوع) وخۆ خەملاندنا ئەم پێ نیشا خەلکی ددەین، دویر ژ وی میکیاجێ ژ درەو ووان رتووشاتێن دەستکرد یێن ئەم ل سەر دێمێ خۆ ددانین دا خۆ پێ جوان نیشا خەلکی بدەین، بمینە د گەل خۆ ب تنێ و ژ ڤان پسیاران ژ خۆ بکە، وبۆ هەر پسیارە (ئە) یان (نە) بدانە، یان ژی وەکی د پسیارێن مەدرەسان دا دئێتە گۆتن (دورستە) یان (خەلەتە) بدانە، پاشی بەرێ خۆ بدێ کانێ بەرسڤێت پتر ب لایێ (ئە) یان (نە) ڤە دچن، وئەو پسیار ژی ئەڤەنە:

- ئەڤە رەمەزان چوو ئەرێ ئەو عیبادەتێ من بۆ خودێ تێدا کری یێ دورست و ب ڕێک وپێک بوو یان نە؟

- ئەرێ د ڤێ هەیڤێ دا ئەز وەسا ژیام وەکی خودێ ڤیای یان وەکی من ڤیای؟ دلێ من.. ئەزمانێ من.. دەست وچاڤێن من.. جلک وسەروبەرێ من یێ وەسا بوو وەکی خودێ پێ خۆش ووەکی وی ئەمر پێ کری؟

- ئەرێ دەمێ ئەزێ ب ڕۆژی بەس دەڤێ من ژ خوارن وڤەخوارنێ یێ ب ڕۆژی بوو، یان هەمی ئەندامێن لەشێ من ژ بێ ئەمریا خودێ ب ڕۆژی بوون؟

- د ڤێ هەیڤێ دا دەمێ من ئەو عیبادەت بۆ خودێ دکر یێ من هزر دکر ئەو دێ من نێزیکی خودێ کەت شرینیەک د دلێ من دا پەیدا کر یان دەمێ من ئەو دکر من هەست ب هندێ دکر کو ئەز یێ کارەکێ رووتینی و ب مەلەل دکەم؟

- ئەرێ رەمەزانێ گوهۆڕینەکا وەسا ل نک من پەیدا کر کو پشتی رەمەزانێ ژی ئەو گوهۆڕین ل نک من بمینت، یان من ل بەرە پشتی رەمەزانێ جارەکا دی هەر ببمە زەلامێ بەرێ؟

- ودویماهیێ: ئەرێ تو بێژی ئەڤ کارێ باش یێ ل ڤێ هەیڤێ من کری خودێ ژ من قەبویل بکەت، یان هندەک ئنیەت ورەفتارێ خراب من تێکەل کری کو ببتە ئەگەرا نەقەبویلکرنا وی کاری؟

ڤان هەر شەش پسیارێن کورت ژ خۆ بکە، وبەرسڤا وان بدە، و ژ بیر نەکە کو بەرسڤ بۆ تە ب تنێ یە کەسێ -ژبلی خودێ- های ژێ نینە، ڤێجا یێ ڕاستگۆ بە وپێ نەڤێت (موجامەلێ) یان (وەربادانێ) د بەرسڤدانێ دا بکەی، ما دێ خۆ ژ کێ ڤەشێری یان ل بەر کێ ڤەشێری؟

ئەگەر پتر ژ سێ بەرسڤێن تە (نە) بوو، ئەو ئەنجامێ تە یێ خرابە وناجحی یا ب زەحمەتە.. بەلێ بێ هیڤی نەبە هێشتا چار پێنج ڕۆژەک د دەستێ تە دا یێن ماین وتو دشێی -ئەگەر تە بڤێت- ئەنجامی بگوهۆڕی وخۆ ژ کەفتنێ ڕزگار بکەی، لەزێ بکە ونەبێژە: ژ نوی فأیدە ناکەت، هندەکان بەری مرنێ ب گاڤەکێ ژ دل یا تۆبەکری سەعادەتا ئەبەدی یا ب دەست خۆ ڤە ئینای، یا گرنگ ئەوە تو ئنیەتێ بینی و ژ دل قەستا کاری بکەی.. ژ وێرێ وێڤە خەما خودێ یە.

(٢٨)
چاوا خاترخواستنا رەمەزانێ بکەین؟

کارێ دووێ: بەردەوام ئستغفاران بکێشە:

د قورئانێ دا دەمێ بەحسێ حەجێ دئێتەکرن، فەرمان ل حەجیان دئێتەکرن کو ئەو پشتی (ئیفاضێ) ئستغفاران بکێشن، وەکی گۆتی: ﴿ ثُمَّ أَفِيضُواْ مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ ٱلنَّاسُ وَٱسْتَغْفِرُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٩٩﴾ ﴾ (البقرة: ١٩٩) و د حەدیسێن دورست ژی دا هاتیە کو پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دەمێ نڤێژا خۆ ب دویماهی دئینا سێ جاران دگۆت: (أستغفر الله).

و ژ عومەرێ کورێ عەبدلعەزیزی دئێتە ریوایەتکرن کو دەمێ رەمەزان بەر ب دویماهیێ ڤە دچوو وی کاغەز بۆ (ولایەتان) دهنارتن وتێدا فەرمان ل خەلکی دکر کو ئەو وێ بێژن یا بابێ وان ئادەمی گۆتی: ﴿ رَبَّنَا ظَلَمْنَآ أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٢٣﴾ ﴾ (الأعراف: ٢٣) ووێ بێژن یا نووحی گۆتی: ﴿ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِيٓ أَكُن مِّنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٤٧﴾ ﴾ (هود: ٤٧) ووێ بێژن یا مووسای گۆتی: ﴿ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَٱغْفِرْ لِي ﴾ (القصص: ١٦) ووێ بێژن یا یوونسی گۆتی: ﴿ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبْحَٰنَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٨٧﴾ ﴾ (الأنبياء: ٨٧).

ووەکی ئەم دبینین ڤان گۆتنێن پێغەمبەران هەمیان ئستغفار تێدا هەیە، وئستغفار ئەوە مرۆڤ داخوازێ ژ خودێ بکەت کو ئەو ل گونەها مرۆڤی نەگرت وخەلەتیا مرۆڤی ژێ ببەت، وبەلکی کەسەک پسیار بکەت: حکمەت ژ گەلەک ئستغفارێ ل دویماهیا ڤان کارێن باش (حەجێ، نڤێژێ، رۆژیێ) چیە؟

ئەم دزانین بۆچی پشتی کارێ خراب ئستغفار یا فەرە، بەلێ بۆچی ئەو پشتی کارێ باش بێتەکرن؟

مرۆڤ دەمێ کارەکی دکەت ئەگەر خۆ ئەو کار یێ باش ژی بت، وەکی رۆژیێ، ئەو نزانت کانێ کارێ وی ب سلامەتی پێک هاتیە و ب نک خودێ ڤە هاتیە بلندکرن یان نە، ژبلی هندێ کو دەمێ مرۆڤ کارەکێ باش دکەت رەنگەکێ ئیعجابێ بۆ وی ب وی چێ دبت وهزر دکەت ئەڤە ئەو ل نک خودێ ب قەدر کەت ودەرەجێن وی بلند بوون، وئەڤ رەنگێ ئیعجابێ بەرێ خودانی ددەتە خەگھریاتێ، لەو د هەردو حالەتان دا مرۆڤ یێ هەوجەیە ژ خودێ بخوازت ئەو کێماسیێن وی عەفی بکەت ولەنگیێن وی ڤەگرت.

ئەبوو هورەیرەی دگۆت: غەیبەت رۆژیێ کون دکەت، وئستغفار وێ پنی دکەت، ڤێجا هەچیێ ژ هەوە بشێت ب رۆژیەکا پنیکری ڤە بێت بلا وە بکەت. یەعنی: هوین گەلەک ئستغفاران بکێشن دا رۆژیێن هەوە بێنە پنیکرن.

کارێ سیێ: داخوازا عەفویێ ژ خودێ بکە:

(العفو) ئێک ژ باشناڤێن خودێ یە، ومەعنا ڤی ناڤی ئەوە خودێ یێ لێنەگرە، زوی ب زوی ئەو ل عەبدێن خۆ ناگرت، و ل خەلەتی وگونەهێن وان دبۆرت، ئیمام ئەحمەد ژ عائیشایێ ڤەدگوهێزت دبێژت: من گۆتە پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەرێ ئەگەر ئەز گەهشتمە (لیله القدر) ئەز چ بێژم؟ وی گۆتە من: بێژە (اللهم إنک عفو تحب العفو فاعف عني).

ئێک ژ وەلیێت خودێ د دوعایا خۆ دا دگۆت: یا رەببی تو ژ مە رازی بە، وئەگەر تو ژ مە رازی نەبی ژی تو مە عەفی بکە، هەچیێ گونەهێن وی ل بەر چاڤان دمەزن بن گھمەعیا خۆ نابەتە رازیبوونێ، وهەمی هیڤیا

وی دێ ئەو بت ئـەو بێتە عەفیكرن، وهەچییێ مەعرفەتا وی تمام بـوو خۆ ژ ڤێ مەرتەبێ بلندتر نابینت.

مـەزنـەكی ئـەگـەر تە تەخسیری د دەر حەقا وی دا كربت وتە فەرمـانێن وی ل عەردی دابن، دەمێ تـو بـۆ نـک وی دئێیـە داخـوازكرن بـەرێ تـە دێ لـێ بت ئەو خـەلاتـەكی بدەتـە تـە وتـە ب نـک خـۆ ڤـە بلنـد بكـەت، یـان هەمی هیڤیا تە دێ ئەو بت ئەو چو ل تە نەكەت و ل خەلەتیا تە ببۆرت؟

ئەگەر تو د ڤێ مەتەلـێ گەهشتی دێ زانی مەعنا وێ دوعایێ چیە یـا (صلە بـن أشیم) ی دكر دەمـێ ب شـەڤێ هـەمیـێ عیبـادەت دكـر وگاڤـا سپێدە نێزیک دبوو دەستێن خۆ سەرئەڤراز دكرن ودگۆت: یا رەببی تـو مـن ژ جەهنەمێ بپارێزی وما ئێكێ وەكی من بستە دكەت داخوازا بـەحـەشـتێ ژ تە بكەت!

بەری پسیارا بەحەشتێ تو ژ خودێ بكـەی تـو داخـوازا لێبـۆرینێ ژ وی بكە، وكراسێ قرێژی بەری تو بینێن خـۆ لـێ بكـەی دڤێت وی ب ئاڤـەكا پاقژ بشۆی، وگونەهێن تە ئەگەر چەند دمەزن بن ل بـەرانبـەر عـەفـوا خودێ نائێنە حسێبكرن، ڤێجا بێ هیڤی نەبە، هەوجەییا خـۆ ببـە بـەر دەرگـەهێ وی، و ب خۆشـكاندن ڤـە د گـەل وی عـەبـدێ صـالح بێـژە: یـا رەببـی گونەهێن من دمەزنن وعەفوا تە گەلـەكە ڤێجا تـو عـەفـوا خۆ بـدە د گـەل گونەهێن من، من عەفی كە.

كارێ چارێ: عیبادەتێ خۆ زێدە بكە:

هندەک جاران دەمێ مرۆڤ كارەكی دكەت وئەو كار نێزیكی دویمـاهیێ دبت مـرۆڤ ژ بێنتـەنگیـا خۆ تێدا سست دبت، و ل سـەر ڤی بناخـەیی هندەک كـەس هـەنـە ئـەم دبینـین ل سـەرێ رەمـەزانـێ د كرنـا عیبـادەتـی دا دمجدن، خۆ گەلـەک ب كرنا نڤێژێ وچوونا مزگەفتێ وخواندنا قورئانێ ڤـە دوەستینن، وگاڤا رەمـەزان نێزیكـی دویمـاهیێ بـوو دێ بینـی ئـەو سست

بوون، هێشتا رەمەزانێ خاترا خۆ نەخواستی ئەو پشتا خۆ ددەنێ ومجدیا خۆ ژ دەست ددەن وئەو ب خۆ پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- بەروڤاژی ڤێ چەندێ دەمێ دەهێن دویماهیێ ژ رەمەزانێ دهاتن وی پتر خۆ دوەستاند وعیبادەتێ خۆ زێدەتر لێ دکر..

کەسەکی ئەگەر تو گەلەک حەز ژێ بکەی وتو بزانی پشتی دەمەکێ نێزیک ئەو دێ بار کەت وچتە وەغەرەکێ، وتو نزانی کانێ دێ جارەکا دی وی بینیەڤە یان نە، ئەڤ دەمێ کورتێ مایی دێ چاوا بەیە سەری.. ب خۆموژیلکرن وپشتدانا وی، یان ب مانا د گەل وی وتێرکرنا چاڤێن خۆ ب دیتنا وی؟ دێ بێژی درێژ بوو بەسە، یان دێ حەز کەی هەر دەقیقەیەکا مایی هندی سالەکێ درێژ بیت؟

ئەڤە رەمەزان یا کارێ خۆ دکەت دا بچت، ڕاستە پشتی یازدە هەیڤێن دی جارەکا دی دێ ئێتەڤە، بەلێ کی دبێژت دەمێ ئەو دئێت ئەز وتو دێ ژ وان بین یێن پێشوازیێ لێ دکەن؟

وخۆ وەستاندن وزێدەکرنا عیبادەتی ل دەهکێن دویماهیێ ژ هەیڤا رەمەزانێ ژ بەر دو ئەگەرانە:

یا ئێکێ: چونکی شەڤا ب قەدر د کەفتە د شەڤەکێ دا ژ ڤان هەر دەه شەڤان، وپێتڤیە مرۆڤێ خودان باوەر خێرا ڤێ شەڤێ ژ دەست خۆ نەکەت.

ویا دووێ: چونکی شەرتێ کاری دویماهیە، و ل دویماهیێ دڤێت مرۆڤ پتر خەمێ ژ کاری بخۆت، چونکی (موتەسابق) -وەکی مە گۆتی- ل دویماهیا غاردانێ ژ هەمی دەمان پتر خۆ دوەستینت دا بەری هەڤالان بگەهتە ئارمانجێ.

ڤێجا نەبێژە: درێژ بوو ئەم پێڤە وەستیاین! (هممەتا) خۆ زێدە کە، تو چ دزانی.. بەلکی ئەڤە رەمەزانا تە یا دویماهیێ بت.

(٢٩)
چاوا خاترخواستنا رەمەزانێ بکەین؟

کارێ پێنجێ: هشیاری غرووری بە:

د حەدیسەکێ دا یا ئەبوو داوود ریوایەت دکەت ژ پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ دئێتە ڤەگوهاستن دبێژت: ﴿ لا يقُولَنَّ أَحَدُكُمْ: إِنِّي صُمْتُ رَمَضانَ كُلّهُ وَقُمْتُهُ كُلّهُ ـ کەس ژ هەوە بلا نەبێژت: من رەمەزانی هەمی گرت یان ئەز لێ ڕابوومەڤە ﴾ وراوییێ حەدیسێ دبێژت: ڤێجا من نەزانی مەخسەدا وی ئەو بوو کو کەس مەدحێن خۆ نەکەت، یان ژی چونکی وی بڤێت نەڤێت هندەک کێماسی د کارێ وی دا دێ هەبن.

وهەر چاوا بت ئەڤ حەدیسە هندێ دگەهینت کو مرۆڤەکی ئەگەر رەمەزان هەمی گرت ژی، و ل هەمی شەڤێن وێ بۆ کرنا عیبادەتی ڕابوو ڤە ژی، گاڤا ئەو دگەهتە دویماهیا هەیڤێ بلا هند غروور بۆ وی چێ نەبت کو ئەو مەدحێن خۆ بکەت وهزر بکەت ئەوی ب دورستی حەقێ ڤێ خودێ د ڤێ هەیڤێ دا ژ سەر خۆ ڕاکر.. ئەڤ هزرە ئەگەر هاتە د سەرێ وی دا ئەو دێ وی بەر ب (عوجب وغرووریێ) ڤە بەت کو دو ئێشن ژ ئێشێن دلی یێن خراب.

ڕۆژی ـ وەکی ئەم گەلەک جاران دبێژین ـ بۆ هندێ نەهاتیە دانان دا بەس ئەو خودانێ خۆ برسی کەت یان تێنی کەت، خودێ چو منەت ب برسیبوون وتێنیبوونا مە نینە، وقورئان دەمێ بەحسێ ئارمانجا گرتنا ڕۆژیێ دکەت نابێژت: دا هوین زەعیف ببن، نە.. دبێژت: ﴿ لعلكم تتقون ﴾ یەعنی: دا تەقوا ل نک هەوە پەیدا ببت، و (تەقوا) یان

(اتقاء) پەیڤەکە گەلەک مەعنایێن مەزن دکەڤنە دبن دا، ئێک ژ وان مەعنایان ئەوە: دا هوین بێنە پاراستن.

- ژ چ تشتی؟

- ژ هەر تشتەکی یێ د گەل عەبدینیا هەوە یا دورست بۆ خودێ نەگونجت..

ئێشێن دلی، وەکی: ب خۆ موعجبی، ریمەتی، خۆمەزنکرن.. ئەڤە ئەو ئێشن یێن دلی تاری دکەن دڤێت رۆژی وان ل نک تە نەهێلت، دەمێ تو نەفسا خۆ ب برسێ دشکێنێ وخوارن ل بەر سنگێ تە وکەس تە نەبینت وتو نەخۆی، ئەڤ کارە دڤێت خۆمەزنکرنێ ل نک تە نەهێلت، چونکی ب ڤی کاری تو دێ زانی کو ئەگەر چەند مالەکێ زێدە یان مەنصبەکێ بلند تە هەبت ژی تو ئەو مرۆڤی یێ پاریەکێ نانی یان فرەکا ئاڤێ تە دشکێنت، ڤێجا خۆمەزنکرنا تە یا چیە؟ ودەمێ تو نەفسا خۆ ب برسێ دشکێنێ وخوارن ل بەر سنگێ تە وکەس تە نەبینت وتو ژ ترسێن خودێ دا نەخۆی، ئەو ئیخلاص یا ل نک تە پەیدا دبت وتو یێ دبێژیە خۆ: شەرت نینە خەلک مرۆڤی ببینت یان مەدحێن مرۆڤی بکەت، یا گرنگ ئەوە د گەل خودێ مرۆڤ یێ راستگۆ بت.. ئەگەر تە ئەڤ دەرسە ژ رۆژیێ وەرگرت ئێدی گەلەک کەیفا تە ب مەدحێن خەلکی نائێت دەمێ ئەو مەدحێن تە دکەن، وتو گەلەک ژ هاڤێتنا وان ژی عێجز نابی دەمێ ئەو دهاڤێنە تە، چونکی بەرێ تە ئێکسەر دکەفتە خودێ، ڤێجا ب خۆ موعجبی بۆچیە مادەم خودێ باش تە دنیاست؟

زانایێ مەزن (ابن القیم) دبێژت: "د ناڤبەرا کاری ودلی دا قویناغەک هەیە، د ڤێ قویناغێ دا هندەک رێگرێن هەین رێکێ ل کاری دگرن دا ئەو نەگەهتە دلی، دێ بینی زەلامەک گەلەک نڤێژان دکەت وگەلەک رۆژیان دگرت، گەلەک زکری دکەت وقورئانێ دخوینت بەلێ

تشتەک ژ ڤی کارێ وی ناگەهتە دلێ وی، ئەڤ کارە نە ترسێ نە هیڤیێ نە ڤیانێ نە باوەریێ نە رازیبوونێ د دلێ وی دا پەیدا ناکەت، ودویر نینە نەفس ب سەر کارێ وی یێ باش دا بگرت ووی کاری بۆ خۆ بکەتە لەشکەرەک ژ لەشکەرێن خۆ پێ د سەردا بچت، لەو دێ بینی مرۆڤەک هەیە گەلەک عیبادەتی دکەت وگەلەک یێ زاهد، و د گەل هندێ گەلەک یێ ژ خودێ دویرە".

ومەخسەد ژ ڤێ ئاخفتنێ ئەوە دبت مرۆڤەک رەمەزانێ بگرت وگەلەک عیبادەتی ژی تێدا بکەت، بەلێ دەمێ ئەو ژ رەمەزانێ دەردکەڤت ل شوینا کو ئەڤ کارێ وی یێ باش وی پتر نێزیکی خودێ بکەت ئەو پتر وی ژ خودێ دویر بێخت.. چاوا؟

گاڤا ئەو ڤی کارێ باش ب دویماهی دئینت ئەو دێ ب خۆ موعجب بت وهزر کەت وی هند کارێ باش ل رەصیدێ خۆ زێدە کر کو ئێدی ئەو د خەما هندەک گونەهێن خۆ یێن بچویک نەبت، ئاخری ئەو هەمی هاتنە ژێبرن ما حەدیس نابێژت: هەچیێ رەمەزانێ یێ ب رۆژی بت گونەهێن وی هەمی دێ ئێنە ژێبرن؟ ئەڤە وی رەمەزان گرت، وگونەهێن وی هەمی ژێ چوون، دەفتەرا وی سپی بوو، مەعنا: ئەگەر ئەو ئێدی هندەک گونەهێن نوی بکەت قەیدی ناکەت.. رەمەزانا بێت دێ وان ژی ژێ بەت!!

هەر وەکی بەراتەک ژ خودێ پشتی رەمەزانێ یا هاتیە خوارێ، یان ئەو یێ (موططەلع) بووی ل سەر غەیبا خودێ وناڤێ خۆ د گەل ناڤێن وان کەسان یێ دینی ئەوێن خودێ کارێ وان قەبویلکری وگونەهێن وان ژێبرین، ڤێجا یێ ب کەیفە.

ئێکی دێ بینی پسیار دکەت: ما خێرا (لیلە القدر) نە هندی خێرا هزار هەیڤانە یەعنی: حەشتێ وتشتەک سالان؟

- بەلێ.

- ئێ پا هەما جارەکێ ئەز دێ ل (ليله القدر) ێ عيبادەتی کەم، ئەڤە حەشتێ سال من مسۆگەرکرن، وهەما ب زۆر عەمرێ من حەشتێ سال بن، هەوە چ دی ژ من دڤێت؟

خودێ د ئایەتەکێ دا بەحسێ عەبدێن خۆ یێن ڕاستگۆ دکەت دبێژت: ﴿ وَٱلَّذِينَ يُؤۡتُونَ مَآ ءَاتَواْ وَّقُلُوبُهُمۡ وَجِلَةٌ أَنَّهُمۡ إِلَىٰ رَبِّهِمۡ رَٰجِعُونَ ﴾ (المؤمنون: ٢٧) ئەوێن وێ دکەن یا دکەن ودلێن وان بترسن چونکی ئەو دێ زڤڕنە نک خودایێ خۆ، عائیشا دبێژت: من گۆتە پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەڤە ئەون یێن عەرەقێ ڤەدخون ودزیان دکەن؟ وی گۆتە من: نە کچا صددیقی! ئەڤە ئەون یێن ڕۆژیان دگرن وخێران دکەن ودترسن ئەو کار ژ وان نەئێتە قەبویلکرن ئەون یێن لەزێ د خێران دا دکەن.

عەبدللاهێ کوڕێ مەسعوودی ل شەڤا دویماهیێ ژ ڕەمەزانێ دەردکەفتە ناڤ هەڤالێن خۆ ودگۆت: خوزی مە زانیبا کانێ ژ کێ هاتە قەبویلکرن دا پیرۆزباهیێ لێ بکەین، و ژ کێ نەهاتە قەبویلکرن دا تەعزیا وی بکەین.

حەسەنێ بەصری بەحسێ صەحابیێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دکەت، ودبێژت: ب شەڤێ حەتا بەری سپێدێ وان نڤێژ دکرن، وگاڤا سپێدە دهات وان دوعا ژ خودێ دکر کو گونەهێن وان ژێ ببەت ﴿ كَانُواْ قَلِيلاً مِّنَ ٱلَّيۡلِ مَا يَهۡجَعُونَ ۝ وَبِٱلۡأَسۡحَارِ هُمۡ يَسۡتَغۡفِرُونَ ۝ ﴾ (الذاريات: ١٧-١٨).

ب شەڤێ هەمیێ (تەهەجود) دکرن، وگاڤا بانگێ سپێدێ نێزیک دبوو دوعایا وان ژ خودێ ئەو بوو گونەهێن وان نەبنە ئەگەرا هندێ کو کارێ وان یێ باش نەئێتە قەبویلکرن، ئیمام عەلی دگۆت: "پتر ژ وی کارێ هوین دکەن هوین خەمێ ژ قەبویلکرنا کاری بکەن".

کار تە کر بەلێ.. بەس ئەو هاتە قەبویلکرن یان نە؟ ئەڤێ تو نزانی، ڤێجا غروورا ب تشتێ تو دزانی بلا تشتێ تو نەزانی ژ بیرا تە نەبەت.

(٣٠)

مەبەست وتۆرەیێن جەژنێ د ئیسلامێ دا

هەر دین وبۆچوونەکا هەبت بەرێخۆدانا خۆ یا تایبەت بۆ شاهی وجەژنێ هەیە، وئیسلام ژی ژ ڤێ چەندێ یا بێ بار نینە، ودەمێ ڕۆژا جەژنێ دئێت دڤێت ئەم موسلمان بەری هەر تشتەکی بیرا خۆ ل دیتنا ئیسلامێ بۆ جەژنێ بینینەڤە، دا ل ڤێ ڕۆژێ ژی -وەکی هەر ڕۆژەکا دی- ئەم کەسینیا خۆ یا تایبەت ژ دەست نەدەین، وخۆ ژ بیر نەکەین.

ڕۆژا ئیسلام هاتی خەلکی دو دیتنێن ژێک جودا بۆ جەژنێ هەبوون: لایێ ڕۆژئاڤا و ل بن سیبەرا شارستانیا یۆنانی، پاشی یا رۆمانی، هندەک کەس هەبوون هزر دکر جەژن بۆ هندێیە مرۆڤ کراسێ شەرمێ بدانت ولغاڤێ ژ سەر نەفسێ ڤەکەت، ولایێ خۆ یێ جسمی ل سەر رحێ زال بکەت، ودەستویریێ بدەتە دلچوونێن خۆ کو پێ ل هەمی توخویبان بدانت، دا کو خوداوەندێن جودا جودا ژێ رازی ببن، ویا غەریب ئەو بوو هندەک جاران مەسەلە گەهشتبوو هندێ هەچیێ پشکداری د ڤان ئاهەنگێن بێ هەتک دا نەکربا مەزنێن دینی فەرمان ددا ئەو د هندەک سەرداڤ وشکەفتان دا بێتە زیندانکرن حەتا مرنێ.

و ل لایێ دی یێ هەڤدژ هندەک بۆچوون هەبوون هزر دکر جەژن بۆ هندێیی مرۆڤ خۆ د کونجا پەرستگەهەکێ ڤە ڤەشێرت، و د خولوێ دا هندەک دوعا وسروودا ڤەگێڕت، دا ڕحا وی زەلال ببت و ب نک خوداوەندان ڤە بلند ببت.

ل وی دەمـی ئیـسلام ب شریعەتـێ خۆ یـێ پـاک ڤـە هـات، هـات دا تەرازیەکا نوی بۆ کێشانێ بدانت، و ژ وان مەسەلێن مەزن یێن ئیـسلامێ بەرگەڕیان کری کو ب سەر وبەر بکەت، مەسەلا پەیداکرنا هەڤسەنگیێ بوو د ناڤبەرا لایێ ماددی ویێ رووحی دا ژ ژینا مرۆڤی، ب ڕەنگەکێ وەسا کو هەردو لا شوینا مرۆڤی ب هەڤرکیەکا بێ مفا ڤە موژیل بکەن ببنە پالدەر بۆ بلندکرن وپاقژکرنا مرۆڤی، ودیرۆک شاهدە کو ئیـسلام شیا ڤێ چەندێ بکەت و د واقعی دا بەرچاڤ بکەت.

ئیسلامێ هزرا مرۆڤی ل هندێ هشیار کر کو هەردو لا (یێ ماددی یێ بەرچاڤ ویێ رووحی یێ نەبەرچاڤ) ئەگەر نەئێنە توخوبیدان خرابی دێ ژێ پەیدا بن، ودێ (خەلەلێ) ئێخنە کاروانێ ژینێ، لەو دڤێت هەردو ل بەرچاڤ بێنە وەرگرتن وپێکڤە بێنە لێکدان دا دیمەنەکێ زێندی و ب هێز وجوان د چارچووڤەیەکێ پاقژ دا بێتە نەخشاندن، ومرۆڤینی مفای وخۆشیێ پێ ببەت.

د ڤێ پەرنجەرێ ڕا ئیسلامێ بەرێ خۆ دا جەژنێ ژی.. وهزرا ئێکێ یا موسلمان لێ ئاگەهدار کری ئەڤە بوو: نە چێ دبت جەژن ببتە بێنڤەدان بۆ لەشی کو ئێکجار خۆ ژ بن بارێ رحێ بهاڤێژت، ودوریشمێ خۆ بکەتە تێرکرنا بێ توخویب بۆ دلچوونێن لەشی، ونە چێ دبت ئەو ببتە لادان بۆ لایێ لەشی، ب هێجەتا هندێ دا رح زەلال وبلند ببت.

جەژن -ب دیتنا ئیسلامێ- ئاشکەراکرنا کەیفێیە کو موسلمان شیا سەرکەفتنەکا رووحی ب دەست خۆڤە بینت، دەمێ سەرکەفتی ژ عیبادەتێ ڕۆژیێ -ل رەمەزانێ- وعیبادەتێ حەجێ -ل ذولحجێ- دەرکەفتی، وئاشکەراکرنا کەیفێیە کو ئەو دێ پەیمانێ د گەل خودایێ خۆ نوی کەتەڤە کو وی ئنیەتە ئەو ژ سەربۆرێن بێن ژی سەرکەفتی دەرکەڤت، لەو (الله أكبر، ولله الحمد) سروودا وی یا ئێکانەیە ل هەردو جەژنان.

ئەڤە ژ لایێ رووحی ڤە، ژ لایێ ماددی ڤە ئیسلام رێکێ ددەتە موسلمانی کو ل رۆژا جەژنێ پویتەی بدەتە لایێ جوانییێ وخەملێ ژی، بەلێ ب رەنگەکێ وەسا نەبت ب دەستێ ئیسرافێ بێتە کرێتکرن، یان توخوبیێن شەرعی بێنە لادان، ب هێجەتا هندێ مانێ جەژنە.

ئیسلام دبێژتە موسلمانی: ل ڤێ رۆژێ نیشانێن نعمەتا خودێ ل سەر خۆ ومالا خۆ ئاشکەرا بکە، وئەو گرێدانا رۆژییێ یان حەجێ تو ئێخستییێ سست بکە، ورێکێ بدەتە موژیلاهی ویارییێن حەلال، بەلێ وەنەبت هزر کەی تە حەقێ هەی حەرامی د ڤێ رۆژێ دا حەلال بکەی، وناڤێ کەیفێ ل سەر بێ ئەمریا خودێ بدانی، چونکی موسلمان یێ داخوازکریە هەردەم د ئەمر وفەرمانا خودایێ خۆ دا بن.

ژبلی ڤان هەردو مەسەلان ئیسلامێ هەردو جەژنێن خۆ ب تشتەکێ دی ژی ڤە گرێدان دا موسلمان بزانن کو جەژن بۆ هندێیە پەیوەندیێن وان یێن جڤاکی ژی موکم بکەت، وئێکا هند ژ وان چێ کەت کو ئەو وەکی ئێک لەشی لێ بێن، ومەخسەدا مە ب وی تشتی دانانا شریعەتێ فترەدانا ل جەژنا رەمەزانێیە ودانا قوربانان ل جەژنا حاجیان، ئەڤ شریعەتێ دبتە بیرئینان بۆ جڤاکێ کو دڤێت پشکداریا مالی ژی د ناڤ وان دا هەبت، کانێ چاوا دڤێت پشکداریا رووحی وشعووری هەبت.. ئەڤ شریعەتێ مە ل هندێ ئاگەهدار دکەت کو جەژن یا هندێیە دیمەنێ خازۆکیێ نەهێلت، نە وەکی ئەم دبینین ئەڤرۆ جەژن دبتە باشترین (مەوسمێ) خازۆکیێ ل بەر دەرێن مال ومزگەفتان، ئەو دەستێن درێژکری یێن کو دبتە کرێتترین دەق رویێ جەژنێ تێکددەن، ودبنە مەزنترین (تەحەددی) بۆ وی شریعەتێ ئیسلامێ دانای دا ڤێ دیاردێ نەهێلت.